

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YOLSUZLUK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**KHAYAL BAYRAMOV
21710051**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MERAL ALTAN**

2023

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YOLSUZLUK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**KHAYAL BAYRAMOV
21710051
ORCID NO: 0000-0002-7457-0212**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MERAL ALTAN**

TEMMUZ 2023

Khayal BAYRAMOV tarafından hazırlanan “Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışma, [03/07/2023] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Prof. Dr. Meral Altan

İmza

.....

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Meral Altan

.....

Doç. Dr. Senem Çakmak Şahin

.....

Doç. Dr. Yasemin Asu Çırpıcı

.....

ÖZET

YOLSUZLUK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yolsuzluk, kamu veya özel sektördeki güçlü kişilerin haksız kazanç sağlamak için yasadışı veya etik olmayan yöntemleri kullandığı bir kavramdır. Bu yaygın sorun, bir ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal gelişimine ciddi zararlar vermektedir. Yolsuzluk, kaynakların adaletsiz dağılımına, kamu hizmetlerinin etkinliğinin azalmasına ve toplumun güven duygusunun sarsılmasına neden olabilir. Ancak yolsuzluk konusunda bazı çelişkili argümanlar da bulunmaktadır. Örneğin, bazı durumlarda yolsuzluk iş yapma süreçlerini hızlandırarak yatırımları artırabilir. İş dünyasında hızlı kararlar almak için rüşvet veya yolsuzluk yoluyla avantaj sağlamak mümkün olabilir. Bu durumda, kısa vadeli de olsa ekonomik büyümeyi destekleyebilir gibi görünür. Bununla birlikte, yolsuzluğun uzun vadede ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği genellikle kabul edilen bir gerçektir. Yolsuzluk, adil rekabetin bozulmasına, kaynakların kötüye kullanılmasına ve etkinlik eksikliğine yol açar. Bu da uzun vadede ekonomik büyüme potansiyelini sınırlar.

Bu çalışma, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi OECD ülkeleri örneklemini ele alarak incelemektedir. Çalışmada 2012-2021 dönemi verileri kullanılarak, panel veri analizi yönteminin Sabit Etkiler Modeli uygulanmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar OECD ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yolsuzluğun etkilerinin önüne geçilmesinde etkili önlemler alınması elzemdir. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılığı teşvik eden stratejilerin izlenmesi gereklidir. Eğitim, kurumsal reformlar, hukukun üstünlüğü ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi önlemler, yolsuzluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Ekonomik büyüme, Panel veri analizi, Sabit Etkiler Modeli, OECD

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN CORRUPTION AND ECONOMIC GROWTH: A STUDY ON OECD COUNTRIES

Corruption is a concept in which powerful people in the public or private sector use illegal or unethical methods to gain an unfair advantage. This widespread problem causes serious damage to the economic, political, and social development of a country. Corruption can lead to an inequitable allocation of resources, reduce the efficiency of public services, and undermine public confidence. However, there are also some contradictory arguments about corruption. For example, in some cases, corruption can increase investment by speeding up business processes. It may be possible to gain an advantage through bribery or corruption to make quick decisions in the business world. In this case, it may seem to support economic growth in the short term. However, it is generally accepted that corruption has a negative impact on economic growth in the long run. Corruption leads to distortion of fair competition, misuse of resources, and lack of efficiency. This limits the potential for economic growth in the long run.

This study analyses the relationship between corruption and economic growth in a sample of OECD countries. In the study, Fixed Effects Model of the panel data analysis method was applied using data for the period 2012-2021. The results obtained from the analyses show that corruption has a negative impact on economic growth in OECD countries. Therefore, it is essential to take effective measures to prevent the effects of corruption. Strategies that promote transparency, accountability, and participation should be pursued. Measures such as education, institutional reforms, the rule of law, and strengthening oversight mechanisms play an important role in reducing corruption.

Keywords: Corruption, Economic growth, Panel data analysis, Fixed Effects Model, OECD

ÖN SÖZ

Öncelikle, Yüksek Lisans eğitimim boyunca beni her zaman destekleyen ve yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Meral Altan'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Değerli danışmanımın yönlendirmeleri ve tecrübeleri olmadan, bu tezi tamamlamak ve başarıya ulaşmak mümkün olmazdı.

Eğitim hayatımda beni hiç yalnız bırakmayan ilk başta sevgili babam ve annem olmak üzere tüm aileme ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ayrıca Türkiye'de eğitim almama destek veren ve bu güzel imkanı bana sunarak burs sağlayan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na da teşekkürü borç bilirim.

Khayal BAYRAMOV
Temmuz, 2023; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. YOLSUZLUK FAKTÖRÜ	4
2.1. Yolsuzluk Kavramı	4
2.2. Yolsuzluğun Türleri	7
2.2.1. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanan Yolsuzluklar	7
2.2.1.1. Rüşvet	7
2.2.1.2. İrtikap.....	8
2.2.1.3. Zimmet	8
2.2.1.4. Kara Para Aklanması	9
2.2.1.5. Dolandırıcılık.....	10
2.2.1.6. Emniyeti Suistimal.....	10
2.2.1.7. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti	11
2.2.2. Dolayısıyla Ceza Yaptırımı Uygulanan veya Suç Sayılmayan Yolsuzluklar.....	12
2.2.2.1. Rant Kollama.....	12
2.2.2.2. Oy Ticareti.....	13
2.2.2.3. Lobicilik	13
2.2.2.4. Kayırmacılık	14
2.3. Yolsuzluğu Teşvik Eden Faktörler	16
2.3.1. Yolsuzluk Eylemlerine Olan Talebi Etkileyen Faktörler	16
2.3.1.1. Düzenlemeler ve Yetkilendirmeler.....	16
2.3.1.2. Vergilendirme.....	17
2.3.1.3. Partilerin Finansmanı	17
2.3.1.4. Piyasa Fiyatlarının Altında Mal ve Hizmet Temini.....	18
2.3.2. Yolsuzluk Eylemlerinin Arzını Etkileyen Faktörler	18

2.3.2.1. Bürokrasinin Kalitesi	18
2.3.2.2. Kamu Sektörü Ücret Düzeyi	19
2.3.2.3. Ceza Sistemleri	20
2.3.2.4. Şeffaflık	20
2.3.2.5. Liderin Davranışları	21
2.4. Yolsuzluğun Etkileri	21
2.4.1. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri	22
2.4.1.1. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkiler	22
2.4.1.2. Yatırımlar Üzerindeki Etkiler	22
2.4.1.3. Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkiler	23
2.4.1.4. Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Etkiler	23
2.4.1.5. Mali Açıklar Üzerindeki Etkiler	24
2.4.2. Yolsuzluğun Siyasi Etkileri	24
2.4.2.1. Bürokratik Verimsizlik Üzerindeki Etkiler	24
2.4.2.2. Siyasi Meşruiyet Üzerindeki Etkiler	25
2.4.3. Yolsuzluğun Sosyal Etkileri	25
2.4.3.1. Medeni ve Siyasi Haklar Üzerindeki Etkiler	25
2.4.3.2. Gelir Eşitsizliği/ Yoksulluk Üzerindeki Etkiler	26
2.4.3.3. Beyin Göçü Üzerindeki Etkiler	27
2.4.3.4. Beşeri Sermaye Üzerindeki Etkiler	28
2.5. Yolsuzluğun Ölçülmesi	29
2.5.1. Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI)	30
2.5.2. Küresel Yolsuzluk Barometresi	31
2.5.3. Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi	33
2.5.4. İş Ortamı ve İşletme Performansı Anketi	33
2.5.5. Rüşvet Verenler Endeksi	34
2.5.6. Uluslararası Risk Danışmanlığı Endeksi	34
2.6. Yolsuzlukla Mücadele	35
2.6.1. Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Kuruluşların Rolü	35
2.6.1.1. Birleşmiş Milletler	35
2.6.1.2. Dünya Bankası	36
2.6.1.3. Uluslararası Para Fonu	36
2.6.1.4. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	36
2.6.1.5. Dünya Ekonomik Forumu	37
2.6.2. Yolsuzlukla Mücadele Önlemleri ve Yöntemleri	37

2.6.2.1. Cezasızlığa Son Verme	39
2.6.2.2. Kamu İdaresi ve Mali Yönetim Reformu	39
2.6.2.3. Şeffaflık ve Bilgiye Erişimin Teşvik Edilmesi.....	40
2.6.2.4. Vatandaşların Güçlendirilmesi	40
2.6.2.5. Uluslararası Boşlukların Kapatılması	41
3. YOLSUZLUKLA İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	43
3.1. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	43
3.2. Yolsuzluk ve Çevre	44
3.3. Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Ekonomi	45
3.4. Yolsuzluk ve Yatırım	46
3.5. Yolsuzluk ve İnternet Kullanımı.....	47
3.6. Yolsuzluk ve İnovasyon	47
3.7. Yolsuzluk ve Refah	48
3.8. Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları.....	48
3.9. Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılmış Diğer Çalışmalar	49
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE METODOLOJİ	50
4.1. Araştırma Metodolojisi.....	50
4.2. Tahmin Yöntemi	51
4.2.1. Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Modeli	52
4.2.2. Sabit Etkiler Modeli	53
4.2.3. Rassal Etkiler Modeli	53
4.3. Model Belirleme Yöntemi	54
4.3.1. F Testi	55
4.3.2. Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı Testi	55
4.3.3. Hausman Testi.....	56
4.4. Teşhis Testleri.....	56
4.4.1. Değişen Varyans Testi.....	56
4.4.2. Otokorelasyon Testi.....	57
4.4.3. Birimler Arası Korelasyon Testi	57
4.5. Ampirik Bulgular	57
4.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler	57
4.5.2. Model Tanımlama Testleri.....	59
4.5.3. Panel Veri Regresyon Analizi Sonuçları	60

4.5.4. Değişen varyans, Otokorelasyon ve Birimler Arası Korelasyon Test Sonuçları.....	61
4.5.4.1. Değiştirilmiş Wald Testi.....	61
4.5.4.2. Durbin-Watson Testi.....	61
4.5.4.3. Pesaran Testi.....	61
4.5.5. Değişen varyans, Otokorelasyon ve Birimler Arası Korelasyon Sorunlarının Azaltılması ve Nihai Modelin Oluşturulması.....	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
KAYNAKÇA.....	68
EKLER.....	81

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yolsuzluk Tanımları	6
Tablo 2. Yolsuzlukla Mücadelede Kullanılabilecek Stratejiler.....	38
Tablo 3. Modelde Kullanılan Değişkenler	51
Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler.....	58
Tablo 5. İkili Korelasyonlar	58
Tablo 6. Model Tanımlama Testleri	60
Tablo 7. Regresyon Sonuçları	60
Tablo 8. Değiştirilmiş Wald Testi	61
Tablo 9. Otokorelasyon Testleri	61
Tablo 10. Pesaran Testi.....	61
Tablo 11. Robust Standart Hatalarla Regresyon Analizi	62
Tablo 12. Kümeleştirme Yöntemiyle Regresyon Analizi.....	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kara Para Aklama Süreci	9
Şekil 2. Hizmet Kayırmacılığı: Tanım.....	15
Şekil 3. Yolsuzluk ve Ücret Düzeyi Arasındaki Denge.....	19
Şekil 4. Kayıt Dışı Ekonomi, Yolsuzluk ve Rüşvet Arasındaki İlişki	23
Şekil 5. Yolsuzluğun Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerinde Etkisi	26
Şekil 6. Yolsuzluk ve Net Göç Akışları.....	28
Şekil 7. Yolsuzluk ve İnsani Gelişim.....	29
Şekil 8. Ülkelerdeki Yolsuzluk Algı Endeksi	31
Şekil 9. Küresel Yolsuzluk Barometresi'nin Politika/Program Döngüsündeki Farklı Aşamalara İlişkin Faydası	32
Şekil 10. Optimal Yolsuzluk Düzeyi	38
Şekil 11. Panel Veri Modelleme Süreci.....	54
Şekil 12. Yolsuzluk ve Log Kişi Başına GSYH Arasındaki Korelasyon	59

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARDL	: Auto Regressive Distributed Lag (Oto Regressif Dağıtılmış Gecikme)
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
BEEPS	: The Business Environment and Enterprise Performance Survey (İş Ortamı ve İşletme Performansı Anketi)
BPI	: Bribe Payers Index (Rüşvet Verenler Endeksi)
CCI	: Control of Corruption Indicator (Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi)
CPI	: Corruption Perceptions Index (Yolsuzluk Algı Endeksi)
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
EBRD	: European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)
ER	: Employment Rate (İstihdam Oranı)
FEM	: Fixed Effects Model (Sabit Etkiler Modeli)
FMOLS	: Fully Modified Ordinary Least Squares (Tam Modifiye Edilmiş Sıradan En Küçük Kareler)
G20	: Group of 20 (20 Grubu)
GCB	: Global Corruption Barometer (Küresel Yolsuzluk Barometresi)
GDP	: Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurt içi Hasıla)
GMM	: Generalized Method of Moments (Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi)
GSYH	: Gayri Safi Yurt içi Hasıla
HDI	: Human Development Index (İnsani Gelişmişlik Endeksi)
ICRG	: The International Country Risk Guide (Uluslararası Risk Danışmanlığı Endeksi)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INF	: Inflation Rate (Enflasyon Oranı)
KHP	: Komünist Halk Partisi
LM	: Lagrange Multiplier (Lagrange Çarpanı)
LSDV	: Least Square Dummy Variable (En Küçük Kareler Kukla Değişken)
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OLS	: Ordinary Least Squares (Sıradan En Küçük Kareler)
PACI	: Partnering Against Corruption Initiative (Yolsuzluğa Karşı Ortaklık Girişimi)
PCI	: The Provincial Competitiveness Index (İl Rekabetçilik Endeksi)
PHCAP	: Physical Capital (Fiziksel Sermaye)

REM	: Random Effects Model (Rassal Etkiler Modeli)
SD	: Standard Deviation (Standart Sapma)
Std. Hat.	: Standart Hata
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TSLs	: Two-Stage Least Squares (İki Aşamalı En Küçük Kareler)
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNCAC	: United Nations Convention against Corruption (Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi)
VECM	: Vector Error Correction Model (Vektör Hata Düzeltme Modeli)
WB	: World Bank (Dünya Bankası)
WBES	: World Bank Enterprise Surveys (Dünya Bankası İşletme Anketleri)
WEF	: World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)
WGI	: Worldwide Governance Indicators (Dünya Yönetişim Göstergeleri)

1. GİRİŞ

Yolsuzluk, tarih boyunca toplumları derinden etkileyen ve birçok ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi gelişimini olumsuz yönde değiştiren bir olgudur. Bu olgu, kamu kaynaklarının kötüye kullanılması, yetkililerin yetkilerini kötüye kullanması veya devlet kaynaklarının özel çıkarlar için kullanılması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir öncelik haline gelmiştir (Transparency International, 2016).

Göreceli bir kavram olduğundan yolsuzluğun belirgin bir tanımı yoktur. Yolsuzluk farklı kurumlar, araştırmacılar ve uluslararası kuruluşlar tarafından farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Ancak genel olarak, kamu gücünün kötüye kullanılması, resmi görevlerin suiistimal edilmesi veya devlet kaynaklarının özel çıkarlar için kullanılması olarak tanımlanabilir (World Bank, 2020).

Yolsuzluk kendini çeşitli şekillerde gösterebilir. Bu tür eylemlere örnek olarak rüşvet, görevi kötüye kullanma, uygunsuz mülk edinme, kaynakların yolsuz bir şekilde saptırılması ve ihale manipülasyonu verilebilir. Yolsuzluk hem kamu hem de özel sektörde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Yolsuzluk, güçsüzlerin güçlüler tarafından sömürülmesine yol açabilir. Etkileri ekonomik, siyasi ve sosyal olmakla üç kısma ayrılabilir. Yolsuzluk ekonomik kaynakların eşit olmayan dağılımına yol açar. Haksız kazançlar yatırımların azalmasına, işletmelerin kapanmasına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına yol açabilir. Ayrıca, yolsuzluğun üzerine gidilmediği takdirde yabancı yatırımcılar güvenlerini kaybederler. Yolsuzluk, kaynakların dengesiz dağılımına neden olarak ve eşitsizlikleri artırarak sosyal etki gösterir. Bu da sosyal huzursuzluk ve istikrarsızlığa neden olur. Siyasi olarak, demokratik süreçleri bozar ve siyasi sistemin güvenilirliğini azaltır. Yolsuzluk halkı öfkelenendirir ve halkın demokratik sisteme olan güvenini sarsar. Bu durum istikrarı tehlikeye atar ve uzun vadede ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını olumsuz etkiler (United Nations Office on Drugs and Crime, 2019).

Yolsuzluk yaygın olarak olumsuz bir kavram olarak görülse de sınırlı da olsa pozitif bir etkisi olabileceğini öne sürenler de vardır. Bu görüşte olanlar, belirli durumlarda yolsuzluğun hızlı karar almayı teşvik edebileceğini iddia etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde karmaşık bürokratik süreçler ve kısıtlamalar, yatırımların ve projelerin gecikmesine neden olabilir. Yolsuzluk, engelleri ortadan kaldırarak ve işletmelerin daha hızlı hareket etmesini sağlayarak ekonomik büyümeyi artırabilir. Yolsuzluğun bazı projelerin zamanında tamamlanmasını sağladığı ve bunun da ekonomik ilerlemeye fayda sağladığı da belirtilmiştir. Hızlı karar alma süreci rekabetçi bir şirket ortamının oluşmasına ve yatırımcı güveninin artmasına yardımcı olabilir. Bu da ekonomik büyümeyi ve istihdam yaratmayı artırma potansiyeline sahiptir. Ancak yolsuzluğun uzun vadede ekonomik, siyasi ve sosyal sonuçları göz önüne alındığında, yolsuzlukla mücadele etmek ve şeffaflığı teşvik etmek adına sağlam yöntemler ve kurumsal reformlar gerekmektedir (Toolkit, 2004).

Sürdürülebilir büyümenin önündeki önemli engellerden biri olan yolsuzlukla mücadele etmek ve etkili önlemler almak ekonomik büyüme için kritik önem taşımaktadır. Bu araştırma, OECD ülkelerinin farklı yolsuzluk seviyelerine sahip olması ve çeşitli ekonomik göstergelerle birlikte analiz edilmesi nedeniyle zengin bir veri setine sahiptir. Bu bağlamda araştırma, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini anlamak, yolsuzlukla mücadele stratejilerinin etkinliğini değerlendirmek ve politika önerilerinde bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak yolsuzluk kavramı incelenmiş ve farklı kurumlar ve araştırmacılar tarafından ele alınan tanımlara yer verilmiştir. Sonrasında yolsuzluğun farklı türleri belirtilmiş ve yolsuzluğun meydana gelmesine neden olan faktörler incelenmiştir. Yolsuzluğun etkileri incelenen alt başlıkta etkiler ekonomik, sosyal ve siyasi olarak ele alınmış ve tüm etkiler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yolsuzluğun ölçümüne ilişkin olarak farklı ölçüm teknikleri incelenmiş ve bu tekniklerin kullanım alanları ile avantajları belirtilmiştir. Son olarak uluslararası kuruluşların yolsuzlukla mücadele politikalarına yer verilmiş ve bu politikalar doğrultusunda mücadele yöntemleri geliştirilmiştir.

Yolsuzlukla ilgili çalışmaların ele alındığı ikinci bölüm literatür taraması niteliği taşımaktadır. Bu bölümde yolsuzlukla ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalarla birlikte, yolsuzluğun yatırım, çevre, kayıt dışı ekonomi, internet

kullanımı, inovasyon, refah ve kamu harcamaları üzerinde etkisini inceleyen çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, ilişkinin ölçülmesiyle ilgili yöntem ve metodoloji sunulmuş; kullanılan yöntemin teorik temellerinden bahsedilmiştir. 2012-2021 dönemini kapsayan veriler kullanılarak 38 OECD ülkesi üzerinden panel veri analizi yöntemi ile yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Veriler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Our World in Data gibi kaynaklardan sağlanmıştır.

Son olarak, çalışma sonuç ve öneriler bölümüyle tamamlanmaktadır. Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz ederken elde edilen bulgular, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki zararlı sonuçlarını azaltmaya yönelik politika önerileriyle birlikte burada sunulmaktadır.

2. YOLSUZLUK FAKTÖRÜ

Yolsuzluk, medeniyetler için önemli bir sorun olmasıyla birlikte, uzun süredir devam eden ve olumsuz yansımaları giderek artan bir kavramdır. Kurumsal dünyadaki etkileri devlet kaynaklarını israf etmekte, bunun da olumsuz ekonomik ve sosyal yansımaları olmaktadır. Yolsuzluğun ampirik açıdan araştırılması için ilk olarak ne olduğu, hangi türleriyle ortaya çıktığı, nedenleri ve etkileri tartışılmalıdır. Bu bölümde teorik olarak bu konular ele alınmaktadır.

2.1. Yolsuzluk Kavramı

Yolsuzluk modern dünyada hemen hemen herkesin karşılaştığı veya karşılaşacağı bir olgudur. Yetkililer her gün insan hayatını doğrudan etkileyen yüzlerce karar alırlar. Örneğin yol veya bina yapımında yolsuzluk nedeniyle güvenlik ihlali çok kötü sonuçlara yol açabilir. Ancak yolsuzluğu tanımlarken bazı zorluklar meydana geliyor. Çünkü resmi yasalardaki ‘yolsuzluk’, halkı etkileyen ‘yolsuzluk’ ve insanların kamu görevlileri tarafından yapıldığı zaman ortaya çıkan ‘yolsuzluk’ tanımlaması arasında önemli farklılıklar vardır (Gardiner, 2001). Illinois eyaleti, Chicago okulları, Uganda’nın Kampala kenti vb. olaylara atıfta bulunan Leys (1965) bu olayların yolsuzluk gibi algılanması için bazı insanların her zaman bunları kötü bir şey olarak görmesi, bununla birlikte söz konusu olaylarda olanların da yaptıklarını olumlu bir şekilde değerlendirmesi gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak insanların yolsuzluk algısı farklıdır. Klaveren (2001) ise bu farklılığı göstermek için Tolstoy’un Kont Vronski’sini örnek vermektedir: “Vronski bir arkadaşına kumar borcunun derhal ödenmesi ilkesini destekliyordu ama bir terzinin yaptığı işin karşılığını almak için defalarca ortaya çıktığında cesaretinden dolayı kapı dışarı edilmesi gerektiğini düşünüyordu.” (s. 88).

Yolsuzluğun ortaya çıktığı tarihe bakıldığında, insanoğlunun var olduğu her dönemde ve tüm topluluklarda kendine yer edindiği görülmektedir. Yolsuzluk kavramı, M.Ö. dördüncü yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bardhan (1997) Hindistanlı Kautilya tarafından yazılan Arthashastra’da yolsuzluğun şu şekilde ifade

edildiğini belirtmektedir: “Suyun altında hareket eden balığın su içip içmediği nasıl anlaşılamazsa, devlet işlerinde görevli memurların da para aldıkları anlaşılamaz.” (s.1320).

Tam olarak bir tanımı bulunmayan yolsuzluk kavramı, araştırmacılar ve kurumlar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Leff’e (1964) göre, bireylerin veya kurumların bürokrasi üzerinde avantaj elde etmek amacıyla gerçekleştirdiği hukuk dışı bir davranış yolsuzluk olarak tanımlanabilir. Huntington (1968) ise yolsuzluğu, kamu görevlilerinin kendi amaçları doğrultusunda belirlenmiş normlardan saparak etik dışı davranış sergilemesi olarak görmektedir.

Yolsuzluk, hem de kendi isteklerini maksimize etmek amacıyla devlet memurunun kendi makamını bir ‘işletme’ olarak görmesidir. Böylelikle görevli bu işletmeyi yasadışı olarak kamudan ekstra gelir elde etmek için kullanmaktadır (Philp, 2001).

Nye (1967) da yolsuzluğun tanımında ortaya çıkan sorunlara dikkat çekerek yolsuzluğu geniş anlamda sapkınlık ya da iyiden kötüye doğru bir değişim olarak ifade ederken, dar anlamda ise maddi veya manevi statü kazanmak amacıyla kamu görevlisinin resmi görevinden sapması olarak değerlendirmiştir.

Klitgaard (1988) ise yolsuzluğu asil – vekil problemi açısından C , yolsuzluk, M , tekel, D , takdir yetkisi, A ise hesap verebilirlik olarak belirtmiş ve aşağıdaki gibi göstermiştir:

$$C = M + D - A$$

Klitgaard’a (1988) göre: “Vekiller müşteriler üzerinde tekel gücüne sahip olduğunda, vekiller büyük takdir yetkisine sahip olduğunda ve vekillerin asile karşı hesap verme sorumluluğu zayıf olduğunda yasadışı davranışlar gelişir.” (s. 75).

Yukarıda belirtildiği gibi, yolsuzluk algısı her insan için farklılık göstermektedir. De Sardan (1999), insanların yolsuzluk eylemlerini temize çıkarma çabalarını farklı bir perspektifle açıklamaktadır:

Kişinin eli sürekli olarak cüzdanında olmalıdır. Kişi, uysal ya da yardımsever bir devlet memuruna teşekkür etmek için ‘küçük bir şey’ borçludur. Eğer bu memur nezaketinden dolayı yasaların katı kurallarını kişinin aleyhine uygulamaktan kaçınmışsa, o zaman bu memur da genellikle kişinin nezaketen bir şeyler vermek zorunda olduğu kişilerden biri haline gelmez mi? Elbette ‘hediye’ de söz konusu

devlet memurunun gönlünü almak, kendisine emanet edilen ‘dosyaya ağırlık kazandırmak’ ve belgelerin ‘sırta kadem basmasını’ önlemek için önleyici bir tedbir olarak önceden verilir (s. 39).

Kurumların yolsuzluk kavramını nasıl tanımladığına bakıldığında, Türk Dil Kurumu (t.y.) resmi sitesinde “bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma” gibi bir tanım yapıldığı, Transparency International’ın (t.y.-b) ise buna benzer şekilde “emanet edilen gücün özel çıkarlar için kötüye kullanılması” şeklinde ifade ettiği görülmektedir. En yaygın ve basit tanım ise Dünya Bankası tarafından yapılmıştır. World Bank’a (2020) göre, “yolsuzluk, kamu görevinin özel kazanç için kötüye kullanılması – rüşvetten kamu fonlarının çalınmasına kadar çok çeşitli davranışları kapsar.”

Tablo 1’de yolsuzluğun hem ayrı ayrı kişiler hem de kurumlarca tanımı yer almaktadır. Her ne kadar ortak bir tanım olmasa da tüm tanımların ortak özelliği olarak özel çıkar için yasadışı eylem gerçekleşmesi gösterilebilir.

Tablo 1. Yolsuzluk Tanımları

Yazar/ Kurum	Tanım
Hindistanlı Kautilya	Suyun altında hareket eden balığın su içip içmediği nasıl anlaşılamazsa, devlet işlerinde çalışan devlet memurlarının da para aldıkları anlaşılamaz.
Leff (1964)	Yolsuzluk, bireylerin veya kurumların bürokrasi üzerinde bir avantaj sağlamak için yaptıkları hukuk dışı bir davranıştır.
Huntington (1968)	Yolsuzluk, kamu görevlilerinin kendi amaçları doğrultusunda belirlenmiş normlardan saparak etik dışı davranış sergilemesidir.
Philp (2001)	Yolsuzluk, kendi isteklerini maksimize etmek amacıyla devlet memurunun kendi makamını bir ‘işletme’ olarak görmesidir.
Nye (1967)	Yolsuzluk, maddi veya manevi statü kazanmak amacıyla kamusal rolün resmi görevinden sapmasıdır.
Klitgaard (1988)	Vekiller müşteriler üzerinde tekel gücüne sahip olduğunda, vekiller büyük takdir yetkisine sahip olduğunda ve vekillerin asile karşı hesap verme sorumluluğu zayıf olduğunda yasadışı davranışlar gelişir.
Türk Dil Kurumu (t.y.)	Yolsuzluk, bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanmaktır.
Transparency International (t.y.-b)	Yolsuzluk, emanet edilen gücün özel çıkarlar için kötüye kullanılmasıdır.
World Bank (2020)	Yolsuzluk, kamu görevinin özel kazanç için kötüye kullanılması – rüşvetten kamu fonlarının çalınmasına kadar çok çeşitli davranışları kapsar.

2.2. Yolsuzluğun Türleri

Yolsuzluğun sınıflandırılması yapıldığında, cezai işlem uygulanması açısından iki ana başlık altında incelenebilir:

- Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanan Yolsuzluklar ve
- Dolayısıyla Ceza Yaptırımı Uygulanan veya Suç Sayılmayan Yolsuzluklar.

Doğrudan cezai yaptırım uygulanan yolsuzluklar arasında; rüşvet, irtikap, zimmet, kara paranın aklanması, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve içerden öğrenenlerin ticareti (INSIDER TRADING) yer alırken, dolayısıyla cezai yaptırım uygulanan veya suç sayılmayan yolsuzluk örnekleri olarak rant kollama, oy ticareti, lobicilik ve kayırmacılık gösterilebilir (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006).

2.2.1. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanan Yolsuzluklar

2.2.1.1. Rüşvet

Yolsuzluk denildiği zaman akla ilk gelen şeyin rüşvet olduğu belirtilmektedir ve bu da onu yolsuzluğun en çok yayılmış türü olduğunu kanıtlamaktadır. Antik Yunanlarda rüşvet için ayrı bir kelime kullanılmamıştır, çünkü onlara göre bütün hediyeler rüşvettir ve yapılan iyiliklere göre verilmektedir. Eski Yunan edebiyatlarında da vermek, ikna etmek gibi terimlerin olması aslında günümüzde rüşvet olarak algılanan kavramın, eski zamanlarda hoşgörü olarak karşılandığını açıklamaktadır (Philp, 2001). Çoban'a (1999) göre ise rüşvet kavramı, "kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetlerin arz edilmesinde görev ve yetkilerini kötüye kullanarak, ilgili kişi veya kurumlara farklı işlem yaparak para veya diğer şekillerde çıkar sağlamayı ifade etmektedir." (s. 180).

Rüşvet aktif ve pasif olmak üzere iki yere ayrılır. Kişinin rüşvet vermesi, teklifi veya vaadi 'aktif', talep veya kabul etmesi ise 'pasif' olarak nitelendirilir (Chazal, 2022). Aktif rüşvete örnek olarak bu olaylar gösterilebilir:

- Evrak işleri için kamu görevlisine rüşvet verilmesi;
- Cezayı engellemek için polise rüşvet teklif edilmesi;
- Şirkete ihalelerin verilmesi karşılığında rüşvet vaadi.

Öte yandan, pasif rüşvete örnek olarak aşağıdakiler sıralanabilir:

- İşe alım sürecinde adaydan talep edilen;
- İyi not yazmak için öğrenciden kabul edilen;

- Yasak bir işin gerçekleşmesine göz yumulması karşılığında istenen rüşvetler.

Rüşvet sosyoekonomik ve gelişmişlik düzeyi, bürokratik yapı ve yapıdaki karar süreci gibi etkenlerle ortaya çıkmaktadır. Fırsat kıtlığı ve ekonominin düşük gelişimiyle beraber eğitim seviyesinin de düşük olması ve daha çok kazanma isteği insanları rüşvete daha da yaklaştırmaktadır (Aydın & Yılmaz, 2010).

2.2.1.2. İrtikap

Türk Dil Kurumu (t.y.) tarafından ‘kötü iş yapma’, ‘yiyicilik’, ‘hile yapma’ gibi ifadelerle açıklanan irtikap gasp ve haraçla aynı anlamı taşımaktadır. İrtikap ve rüşvet kavramları birbirine çok benzemektedir. Hem veren hem de alan tarafın rızasıyla gerçekleşen rüşvetten farklı olarak irtikap suçu, kamu görevlisi tarafından karşısındaki kişinin veya kurumun yolsuzluğa zorlanmasıdır. İrtikap suçunu işleyen memur karşısındakinin zor durumda ve çaresiz olduğunun farkındadır (Doğan, t.y.-b).

İrtikap suçuna örnek olarak, eski Pakistan başbakanı Nawaz Sharif’in, 1990’ların ortalarında elektrik enerjisi sektörü çalışanlarını manipüle ederek kayıtlarda daha fazla elektrik enerjisi harcaması göstermesi ve bu fazla harcamayı kendi hesabına aktarması iddiaları gösterilebilir. Bu suçlama, Sharif’in siyasi hayatını etkilemiş ve görevinden uzaklaştırılmasına neden olmuştur (Hashim, 2017).

İrtikap suçu hakkında TCK’nin 250/1 maddesinde şu hüküm yer alıyor: “Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

2.2.1.3. Zimmet

Önceki iki yolsuzluk türü hep iki ve daha fazla kişi veya kurum tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak ‘zimmet’ diye adlandırılan yolsuzluk suçu ise sadece kamu görevlisi tarafından işlenmektedir (Ekin Hukuk Bürosu, 2023).

Tarihi Roma İmparatorluğu’na kadar uzanan zimmet suçu sadece devlete veya tanrılara ait olan malların çalınması durumunda zimmet olarak kabul görülüyordu, aksi takdirde ise Roma’da normal hırsızlıktan bir farkı olmamıştır (Aslan, 2013).

Türk Dil Kurumu’nun (t.y.) güncel sözlüğünde zimmet ‘üstünde olan şey’ olarak nitelendirilmektedir. Zimmet suçu ise, bir kişinin kendisine teslim edilmiş olan veya

denetimi altında bulunan kamu veya özel sektöre ait para, mal veya değerli evrakları haksız yere kullanarak veya zimmetine geçirerek maddi çıkar sağlamasıdır (Aydın, 2023).

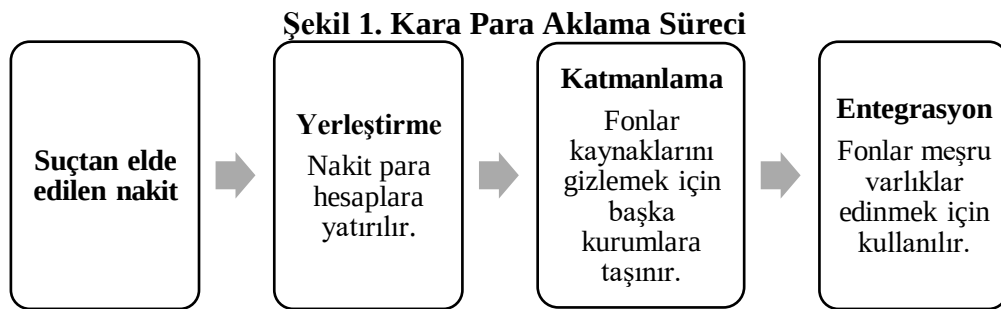
Zimmete geçirme, ekonomik kalkınmaya zarar vermenin yanı sıra eşitsizliği de artırmaktadır. Örneğin, “kamuda şahsı işçi olarak gösterip, maaşın müdür tarafından benimsenmesi” durumu zimmet suçu olarak gösterilebilir.

TCK’nin 247. maddesi uyarınca zimmete geçirme suçundan hüküm giyen bir kişi beş ila on iki yıl arasında cezalandırılır. Zimmetin açığa çıkmaması için gayret etmesi halinde ceza yarı oranında artar, zimmete geçirilen malın bir süre kullanılıp iade edilmesi durumunda ise ceza yarıya indirilir.

2.2.1.4. Kara Para Aklanması

Türk Dil Kurumu’nun (t.y.) güncel sözlüğünde “yasa dışı yollarla elde edilen parayı yasallaştırmak için yatırım yapmak” gibi tanımlanan kara para aklanması, Paulose’ye (1997) göre, “gayri meşru gelirin meşru görünmesi için gizlenmesi sürecidir.” (s.257). Kara para aklanması zamanı en çok kullanılan teknik, fonların sahip kimliğini gizleyen bankalara aktarılması ve o bankalardan da uluslararası bankalara yatırılmasıdır (Rose-Ackerman, 1999).

Kara para aklama süreci genellikle üç aşamadan oluşur. Yerleştirme yönteminde, nakit veya diğer yöntemle fonlar finansal sisteme dahil edilir. Katmanlama yöntemi, fonları bir nevi kazanıldığı yerden uzaklaştırmak için yapılan çalışmalar bütünüdür. Entegrasyon yöntemi ise, yasadışı yollarla kazanılan fonların ticari işlem veya başka yollarla meşru olan kazançlara dönüştürülmesini kapsar (Levi & Reuter, 2006). Şekil 1’de para aklama durumundaki akışlar gösterilmektedir.

Kaynak: Levi & Reuter, 2006, s. 313

Kara para aklamasının sınırlandırılması açıkça uluslararası iş birliğini gerektirmektedir. Viyana Sözleşmesi, 1990 Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Basel

Komitesi ilkeler beyanı, Avrupa Birliği direktifi, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü Kararı vd. imzalanmış sözleşmeler kara para aklama ile mücadelede önemli rol oynamaktadır (Scott, 1996).

2.2.1.5. Dolandırıcılık

Aydın ve Yılmaz'ın (2010) göre “dolandırıcılık, bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız menfaat sağlayan kişinin işlemiş olduğu suçtur.” (s. 48). Dolandırıcılık, Hırsızlık Yasaları kapsamında ele alınır, çünkü sahtekarlık dolandırıcılığın temelini oluşturur. Ancak dolandırıcılıkta, geleneksel hırsızlık türlerinden farklı olarak, fail ve mağdur birbirini tanımaktadır veya kavramsal temellere dayalı ilişkileri bulunmaktadır. Dolandırıcılık, basit ifadeyle failin mağdurun herhangi bir isteğini gerçekleştireceği yönünde anlaşma sağlayıp bu anlaşmaya uymamasıdır (Doig, 2013).

Dolandırıcılık hem kamu hem de özel sektörde karşılaşılan bir durumdur. Kamu sektöründe dolandırıcılık suçlarında daha çok vatandaş tarafından kamunun sahte beyanlarda bulunarak kandırılması öne çıkmaktadır. Buna örnek olarak; sosyal yardım almak için fazla çocuk gösterilmesi, işini kaybettiğini belirtmesi, ancak nafaka aldığını söylememesi vb. durumlar gösterilebilir (Gardiner, 2001).

Özel sektörlerde meydana gelen dolandırıcılık suçuna örnek, şimdilerde çok popüler durum haline gelen internet dolandırıcılığıdır. Birçok kişinin maruz kaldığı internet dolandırıcılığında ister alışveriş, isterse ev kiralama işlemleri olsun failer parayı internet üzerinden elde ettikten sonra ortadan kaybolabilmektedir.

2.2.1.6. Emniyeti Suistimal

Mıhçı'ya (2016) göre, emniyeti suiistimal ya da güveni kötüye kullanma, bir kişinin başkalarının güvenini veya kendisine verilen yetkiyi kötü niyetli bir şekilde kullanarak menfaat sağlaması veya başkalarına zarar vermesi durumudur.

Emniyeti suistimal suçu ile zimmet ve dolandırıcılık suçu arasında bazı farklılıklar vardır. Dolandırıcılıkta mağdurun özgür iradesi hileyle aldatılarak malı elinden alınmaktadır. Emniyeti suistimal suçu ise mağdurun kendi iradesiyle verdiği mal üzerinden meydana gelmektedir. Zimmet ile emniyeti suistimal arasındaki farka bakıldığında, zimmet suçu sadece kamu görevlileri tarafından işlenirken, emniyeti

suistimal güvene bağlı olduğu için herkes tarafından gerçekleştirilebilir (Doğan, t.y.-a).

TCK'nin 155/1 maddesinde ise güveni kötüye kullanma hakkında şu paragraf yer almaktadır:

Başkasına ait olup da belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyetliği kendisine devredilmiş olan mal üzerinde, kendisinin veya başkasının yararına olarak, zilyetliğin devri amacı dışında tasarrufta bulunan veya bu devir olgusunu inkar eden kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır...

2.2.1.7. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti

İçeriden öğrenenlerin ticareti veya 'bilgi sızdırma' piyasa hakkında kamuya açık olmayan her türlü önemli bilginin herhangi bir kişi tarafından ticareti anlamına gelmektedir (Wang & Steinberg, 2010).

A ve B olmak üzere, iki firma örneğini veren Carlton ve Fischel (1982), A firmasının hisselerinin içeriden bilgilere dayalı olarak alınıp satılmasını yasaklamakta, B firması ise hiçbir yasak getirmediğini belirtmektedir. İki firmadan hangisinin hayatta kalacağı konusunda kesin bir fikir birliği olmadığını dile getiren Carlton ve Fischel (1982), A firmasının yasak koyduğu gerekçesiyle yatırımcılardan hisse senetleri için daha fazla ödeme isteyeceğini savunmuştur. Wang ve Steinberg'e (2010) göre de içeriden öğrenenlerin ticaretine izin verilmesinin ihraççı şirket üzerinde aşağıdaki olası zararlı etkileri olacaktır:

- Yönetimin başarısızlıktan kaçınma güdüsü azalabilir;
- Yöneticiler kişisel ticari karlarını artırmak için iş kararlarını manipüle edebilir;
- Şirketin iç verimliliği bozulabilir;
- Şirketin sermaye maliyeti artabilir (yani, halk yeni ihraç edilen hisseler için daha düşük bir fiyat ödeyecektir) (s. 10).

Örneğin Shkreli, Retrophin'in hisselerindeki artışa ilişkin içeriden bilgi sahibi olduğu iddiasıyla suçlandı ve bu bilgiyi kullanarak şirketin hisse senetlerini satın aldığı iddia edildi. Shkreli, içeriden öğrenenlerin ticareti ve dolandırıcılık suçlaması nedeniyle tutuklandı ve mahkemede yargılandı. Shkreli, 2017 yılında suçlu bulundu ve 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bunun yanı sıra, 75.000 dolar para cezasına çarptırıldı ve Retrophin'in kurbanlarına tazminat ödemek zorunda kaldı (Dangan, 2018). Bu örnek,

dünya genelinde gerçekleşen içeriden öğrenenlerin ticaretiyle ilgili yasadışı olayların sadece birini temsil etmektedir. Kamuoyu tarafından bilinmeyen ve cezalandırılmayan yüzlerce içeriden öğrenenlerin ticareti vakası bulunmaktadır.

2.2.2. Dolayısıyla Ceza Yaptırımı Uygulanan veya Suç Sayılmayan Yolsuzluklar

2.2.2.1. Rant Kollama

Krueger'in (1974) çalışmasında rant kollama kavramı baskı gruplarının ekstra ithalat izni alma yolunda yapmış olduğu faaliyetler bütünü olarak değerlendirilmiştir. Aydın ve Yılmaz'ın (2010) göre ise rant kollama, "çıkar veya baskı gruplarının suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetler ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalardır." (s. 37).

Rant kollama; rant yaratma, rant dağıtma ve rant kollama faaliyetleri aşamalarıyla gerçekleşen bir olaydır. Rant yaratma aşamasında devlet suni olarak bazı iktisadi sistemlere sınırlamalar veya düzenlemeler getirir. Bu işlemde devlet suni kıtlık yaratarak belirli diğer kısımlara gelir transferi oluşturur. Rant dağıtma aşaması ise bu transferin gerçekleşme olayıdır. Bu zaman devlet ya rekabetçi piyasada ya da rekabetçi olmayan piyasada rant dağıtma işlemini yapar. Rekabetçi piyasada çıkar grupları ile bireysel rant peşinde koşanlar yarışırken, rekabetçi olmayan piyasada devlet istediğine özel işlem veya düzenlemeyle rant elde etme imkanı tanır (Aktan, 1993).

Rant kollama türlerine örnek olarak; monopol, tarife, lisans, kota, teşvik ve sosyal yardım kollamaları gösterilebilir. Baskı ve çıkar grupları devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen monopolü elde etmek için lobicilik faaliyeti yürütürse 'monopol kollama', karlarını maksimize etmek için ithal edilen mal ve hizmetlere kota ve yasak koyulması yönünde lobicilik yaparsa 'tarife kollama', ithalatta lisans belgesi almak için faaliyette bulunursa 'lisans kollama', ithalatta kotayı aştıkları zaman daha çok kota elde etmek için harekete geçerlerse 'kota kollama', daha düşük faizli kredi almak, vergi muafiyeti veya destek alımları hususunda lobicilik faaliyeti yaparlarsa 'teşvik kollama', devletten sosyal yardım, işsizlik yardımı vb. yardım elde etmek için harekete geçerse 'sosyal yardım kollama' gerçekleşmiş olur (Aydın & Yılmaz, 2010).

2.2.2.2. Oy Ticareti

Bilinen tanım olarak kamu sektöründe siyasi partilerin kendi çıkarları açısından birbirlerinin tekliflerini karşılıklı olarak kabul etmesine oy ticareti denir (Kızılböğ, 2012). Ancak oy ticareti sadece kamu kesimleri arasında değil, kamu ile özel kesim arasında da gerçekleşmektedir. Bu açıdan açık oy satın alma ve ‘logrolling’ olmakla iki kısma ayrılır (Eldar, 2008).

2.2.2.2.1. Açık Oy Satın Alma

Örneğin, siyasi partilerden A partisi iktidara geleceği takdirde belirli bir ilçede metro projesi gerçekleştireceği, B partisi emeklilik maaşına zam yapacağı, C partisi ise alkole alınan vergide indirimde gideceği yönünde vaatlerde bulunmuştur. Bu zaman metro yapılacağı zaman evlerinin değerleneceğini bilenler A partisine, emekliler B partisine, alkol satılan mekanlar ise C partisine oy verecektir. Siyasi partilerin vaatler bulunarak kendi lehine oy vermesi yönünde insanları teşvik etme girişimleri açık oy satın alma olarak tanımlanır (Joseph & Vashchanka, 2022).

2.2.2.2.2. Logrolling

Logrolling terimi, parti veya kurumların oy takası anlamına gelmektedir. Yani A ve B partisinin olduğu bir sistemde B partisi tarafından sunulan V_2 teklifinin A partisi tarafından kabul edilmesi ve bunun karşılığında A partisi tarafından sunulan V_1 teklifinin B partisi tarafından kabul görmesi durumudur. Belirtilen açıklama sadece aynı kurum arasında olanlar arasında gösterilse de logrolling farklı kurumlar, hatta ülkeler arasında da gerçekleşmektedir (Eldar, 2008).

2.2.2.3. Lobcilik

Özsemerci’ye (2003) göre lobcilik, “çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir.” (s. 22).

Lobicilikte çıkar ve baskı grupları seçtikleri partilere kendi çıkarları yönünde karar kabul ettirecekleri düşüncesiyle yardımda bulunurlar, ya da şirketler, sanayi odaları, holding ve diğer benzer kuruluşlar arasından kazanma olasılığı yüksek olanını seçip parasal veya diğer türlü yardımlarda bulunurlar (Harstad & Svensson, 2011).

Seçim sonrasında kazanan partiye kendi istediklerini yaptırma konusunda baskı yapmaya çalışan gruplar nedeniyle de kamu sektöründe etkin karar alınması sürecinde aksaklıklar meydana gelir.

2.2.2.4. Kayırmacılık

Türk Dil Kurumu'na (t.y.) göre, “birine haksız yere kolaylıklar sağlama, iltimas etme” olarak tanımlanan kayırmacılık, bir kamu görevlisinin ailesi ve yakınlarını koruması ve desteklemesidir. Günlük konuşmada ‘torpil’ kelimesi de kayırmacılık kavramını ifade etmektedir. Kayırmacılık, akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm), siyasal kayırmacılık (partizanlık/patronaj) ve hizmet kayırmacılığı gibi pek çok şekilde ortaya çıkmaktadır (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006).

2.2.2.4.1. Akraba Kayırmacılığı (Nepotizm)

Kamu kesiminde işe alım veya tayin zamanı personelin kişisel beceri ve yetenekleri yerine akraba ilişkilerinin ön planda tutulmasına nepotizm denir (Özsemerci, 2003). Ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlerin etkisiyle nepotizm Türk kültüründe de belirgin bir rol oynamaktadır. Türk kültüründe akrabalık ilişkileri diğer toplumlardan daha fazla önemsenir, bu nedenle iş isteyen bir yakının diğer adaylara göre daha öncelikli değerlendirilmesi beklenir. Aksi bir davranış sergilenmesi durumunda ise akrabalık ilişkisine zarar vereceği ve kişinin aile içindeki itibarının zedelenebileceği beklenilmektedir.

2.2.2.4.2. Eş-dost Kayırmacılığı (Kronizm)

Nepotizmden farklı olarak kamu kesiminde işe alım zamanı akrabanın değil, dost, arkadaş, hemşeri vd. yakınlıkları bulunan insanların kayırılmasına ise kronizm denir. Türk kültüründe, insanların birbiriyle ortak bağlantı ve ilişkiler bulma çabası, kronizmin Türk devletlerinde yaygın olarak görülmesine neden olmaktadır.

2.2.2.4.3. Siyasi Kayırmacılık (Partizanlık)

Aktan'a (2001) göre, siyasal kayırmacılık veya patronaj “siyasal partilerin, iktidara geldikten sonra kendilerini destekleyen seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklı işlem yaparak bu kimselere haksız yere menfaat sağlamalarıdır.” (s. 82). Kamu yararı yerine herhangi partiye bağlılığı nedeniyle verilen işler, ihtiyaç

sahiplerine hizmet etmek yerine siyasi destek karşılığında hizmet edilmesi vs. durumlar siyasi kayırmacılık örnekleridir (Can, 2019).

Kamu kurumunun üst seviyesinde değişiklik gerçekleştiği zaman eski ideolojiye sahip kişilerin görevden alınması ise patronajdır (Bearfield, 2009).

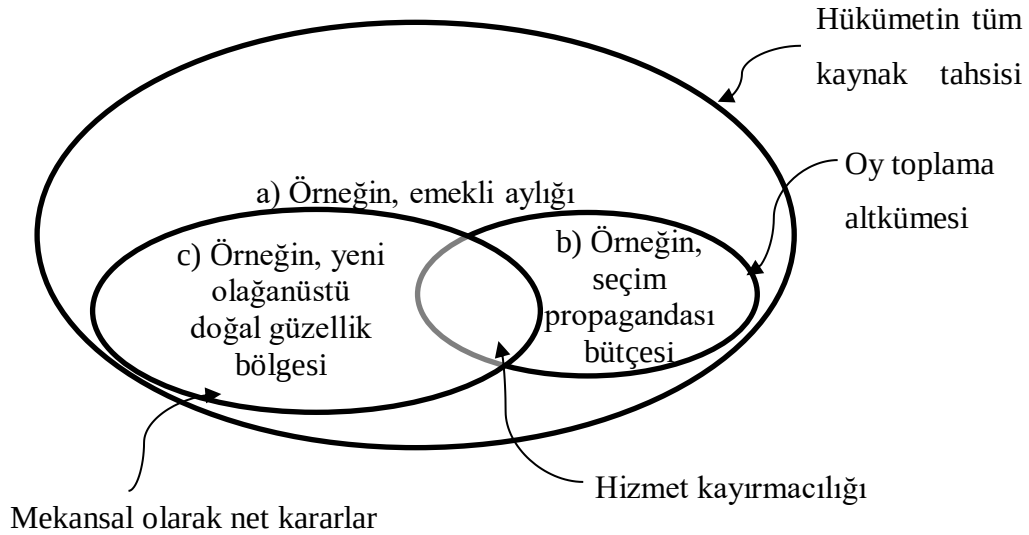
2.2.2.4.4. Hizmet Kayırmacılığı

Hizmet kayırmacılığı veya ‘pork-barreling’, siyasi iktidarın gelecek seçimlerde tekrar oy kazanabilmek için mal ve hizmetleri seçim bölgelerine tahsis etmesidir. Bu durumda kamu malları gereksiz yere kullanılır ve eşit olarak dağıtılmak yerine, oy beklentisi olan bölgelere yatırım yapılır (Aydın & Yılmaz, 2010).

Hizmet kayırmacılığında oy verenlerin kime oy verdiklerini bilmeleri gerekmez. Ekonomik refahta iyileşmenin iktidar partisinden kaynaklandığı düşünüldüğünde, partiye olan oy sayısı artacaktır (Hoare, 1983).

Hizmet kayırmacılığı Şekil 2’de gösterildiği gibi şematik olarak tasvir edilebilir. Hükümet kararları içinde kaynak tahsisini içeren hükümlerde, garanti oyların ve kaynak tahsisinin net olduğu küme ve kesişme noktalarında hizmet kayırmacılığı yer almaktadır.

Şekil 2. Hizmet Kayırmacılığı: Tanım

Kaynak: Hoare, 1983, s. 413

Tüm kaynak tahsis kararları hizmet kayırmacılığına yönelik olmayabilir. Bazen karar almanın sürecinin coğrafi etkisi tesadüfi olabilir (Şekil 2(a)). Bunların bazıları sadece oy toplamak amacıyla yapılan harcamalar olabilir (Şekil 2(b)). Benzer

şekilde, oy kaygısı taşımayan bazı kararlar da olabilir (örneğin, yeni bir olağanüstü doğal güzellik alanının belirlenmesi) (Şekil 2(c)).

2.3. Yolsuzluğu Teşvik Eden Faktörler

Yolsuzluğun nedenleriyle ilgili araştırma yaparken bazı zorluklar ortaya çıkmaktadır, çünkü yolsuzluğa neden olarak gösterilen faktörlerin birçoğu hem de onun sonuçları gibi görünmektedir.

Yolsuzluğa neden olan veya onu teşvik eden faktörler, yolsuzluk eylemlerine olan talebi etkileyen faktörler (düzenlemeler ve yetkilendirmeler, vergilendirme, partilerin finansmanı, piyasa fiyatlarının altında mal ve hizmet temini) ve yolsuzluk eylemlerinin arzını etkileyen faktörler (bürokrasinin kalitesi, kamu sektörü ücret düzeyi, ceza sistemleri, şeffaflık, liderin davranışları) olarak iki kısma ayrılabilir (Tanzi, 1998).

2.3.1. Yolsuzluk Eylemlerine Olan Talebi Etkileyen Faktörler

2.3.1.1. Düzenlemeler ve Yetkilendirmeler

Devlet tarafından yapılan düzenlemeler ‘iyi’ ve ‘kötü’ olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Birçok yolsuzluğun karşısı iyi düzenlemeler sayesinde alınabilir. Kötü düzenlemeler ise beraberinde yolsuzlukla sonuçlanır (Lambsdorff, 2006b).

Yolsuzluğa bulaşmış görevliler kural ve düzenlemeleri kendilerini zenginleştirme aracı olarak görmektedirler. İnşaat sahası ve bina denetiminde, iş ruhsatında, çevresel tehlikelerin düzenlenmesinde, kısacası görevliye takdir verilen her alanda yolsuzluk için bir fırsat ortaya çıkmaktadır (Rose-Ackerman, 1999).

Yolsuzluğun azaltması halinde düzenlemelerin azaltılması, olumlu bir sonuç olacaktır, çünkü düzenlemeler yolsuzluğu artırabilir. Eğer yolsuzluk düzenlemelerin artmasına neden oluyorsa düzenlemelerin azaltılması tercih edilir çünkü bu yolsuzluğun yan etkilerinden birini durduracaktır. Düzenlenmemiş bir ortamda rüşvet verilecek düzenleyici olmadığından, düzenleme yolsuzluğu kolaylaştırır (Holcombe & Boudreaux, 2015).

2.3.1.2. Vergilendirme

Vergilendirme, yolsuzluktan farklı olarak ekonomiden para toplamanın yasal bir yoludur. Öte yandan, ekonomistler yüksek vergilendirmenin ekonomiye zarar verebileceğini iddia etmektedirler. Daha yüksek bir vergi oranı, vergi kaçakçılığını teşvik ederek bir ekonomideki yolsuzluğu artırabilir ve bu da insanları vergi yüklerini azaltmak için rüşvet almaya ve ödemeye daha meyilli hale getirebilir (Nawaz, 2010). Klitgaard'a (1988) göre rüşvet ve komisyon gibi yolsuzluklar, vergilendirmede yüzde 10 ila 50 arası kayba yol açar; ancak bu para ortadan kaybolmaz bunun yerine dürüst vergi mükelleflerinden dürüst olmayanlara, ticari firmalara ve yolsuz hükümet yetkililerine yeniden dağıtılır.

Tanzi (1998) ise, aşağıdaki durumlarda yolsuzluğun vergilendirmede sorun olacağını savunmaktadır:

- Vergi idarecilerinin yolsuzluğu göz ardı ediliyor veya ortaya çıktığı takdirde hafif cezalandırılıyor;
- Devletin araçlar üzerinde kontrolü zayıftır;
- Vergi mükellefleri ile vergi idarecileri arasında sık sık temas kurulmaktadır;
- Vergi idarecilerinin önemli kararlar üzerinde takdir yetkisi vardır;
- Vergi mükellefleri yasaları anlamakta zorlanıp yardıma ihtiyaç duymaktadır;
- Vergi idarecilerinin ücretleri düşüktür;
- İdari prosedürler şeffaflıktan yoksundur (s. 11-12).

2.3.1.3. Partilerin Finansmanı

Siyasi partilerin oluşturulmasında çeşitli koşullar yer alır, ancak bunların en önemlisi para kaynağıdır. Çünkü stratejik nedenlerden dolayı partiler daha fazla finansmana ihtiyaç duyarlar. Zorunlu giderlerini bağışlardan karşılayamayan partiler, rant kollayan yasadışı kaynaklara başvurmak durumunda kalabilirler (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006).

Rose-Ackerman'a (1999) göre ise zengin kaynaklardan gelen yasal katkılar bile sonradan meydana gelebilecek kayırmacılık endişesi yaratır. Öyle ki yardım sağlayanlar, yasama sürecinde ve bireysel sorunlarında yardım beklerler. Eğer çıkarları, halkın çıkarlarıyla çakışırsa demokratik değerler zarar görebilir.

Yasadışı kaynaklardan finanse edilen partilerin çoğunlukla etkin performans göstermediği bilinmektedir. Ancak bazı istisnalar da vardır. Hindistan'ın Kongre

Partisi'ne veya Meksika'nın Partido Revolucionaria Institucional'ına yapılan yatırım siyasi gelişim açısından daha karlı olmuştur (Nye, 1967).

2.3.1.4. Piyasa Fiyatlarının Altında Mal ve Hizmet Temini

Devlet piyasa fiyatlarının altında mal ve hizmet temin ettiğinde bir karaborsa oluşabilir. Konut, enerji, su veya belirli bir mala yönelik devlet sübvansiyonları, buna birkaç örnektir (Nelson, 2006). Sınırlı sayıda arza karşılık yüksek düzeyde talep oluştuğunda, insanlar öncelikli olabilmek için rüşvet ödemeye istekli olabilirler. Örneğin, sosyal yardım veya engellilik halinde emekli maaşının bağlanması gibi durumlarda da söz konusu olan yolsuzluk olayları meydana gelebilmektedir. Emekli maaşı almak isteyen bir engelli, sadece bir kez olduğunu bildiği için maaşını alabilmek amacıyla görevliye bir aylık maaşını verme eğiliminde olabilir.

Bu tür durumlarda, devletin öncelikli olarak arz ve talep dengesine uygun şekilde hareket etmesi ve piyasa fiyatlarından çok farklı bir fiyat belirlememesi önemlidir. Aksi takdirde, yolsuzluk olaylarının artması kaçınılmaz hale gelebilir (Tanzi, 1998).

2.3.2. Yolsuzluk Eylemlerinin Arzını Etkileyen Faktörler

2.3.2.1. Bürokrasinin Kalitesi

Sanayileşmiş ülkelerde bürokrasi, siyasi partiler veya diğer siyasi güçler tarafından organize edilmez; bunun yerine bürokrasi, devlet sisteminin bir parçasıdır. Bürokratlar siyasiler tarafından verilen kararları uygulamakla yükümlüdür. Bu nedenle, sanayileşmiş ülkelerde bürokrasi, siyasi yozlaşma, adam kayırma, rant kollama ve rüşvete karşı bir engel olarak görev yapmaktadır (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006).

Bürokrasinin etkin bir şekilde çalışmasını belirleyen faktör onun kalitesidir. Ücret düzeyi, hiyerarşi gelenekleri, kurum içi geliştirici faaliyetler vd. etkenlere bağlı olarak bürokrasinin kalitesi değişmektedir. Düşük kaliteli bürokrasiler yolsuzluğa yol açarken, yapılan yolsuzluklar da bürokrasinin kalitesini düşürdüğünden aralarında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır (Aydın & Yılmaz, 2010).

Aktan'a (2001) göre ise rüşvetin kurumsallaşması bürokrasinin merkezileşmesi ile daha kolay hale gelir. Hiyerarşinin her kademesinde kabul edilen rüşvetin miktarı

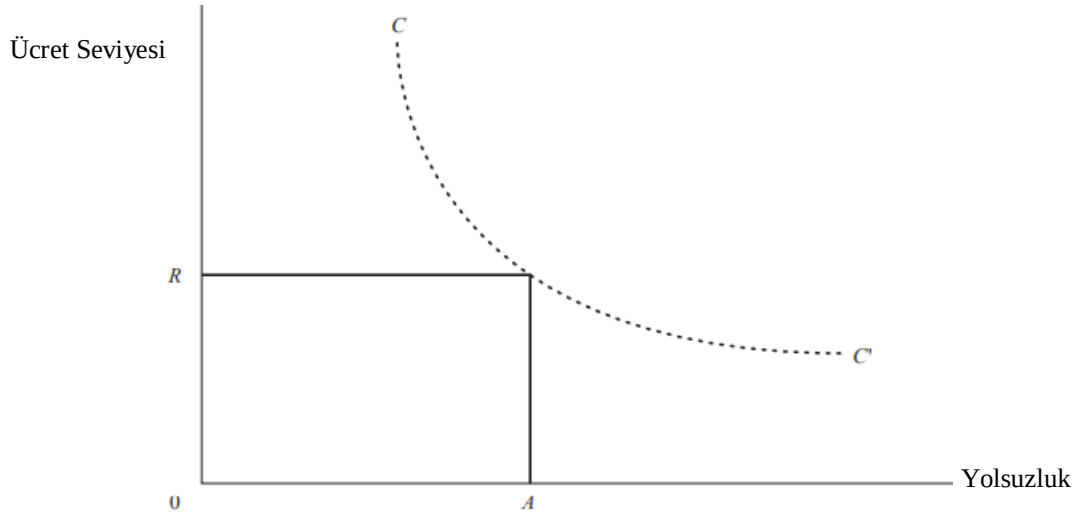
bürokratik merkezileşmenin derecesinden etkilenmekte ve bu da rüşveti artırmaktadır.

2.3.2.2. Kamu Sektörü Ücret Düzeyi

Özsemerci'ye (2003) göre, bazı kamu görevlileri yeterli bir gelir elde edemediklerinde geçim sıkıntısından kurtulmak veya daha iyi yaşam standartlarına sahip olabilmek için yolsuzluğa başvurabilirler. Birçok ülkede kamu sektöründe çalışanların maaşı, özel sektördeki maaşlara göre oldukça düşük kalıyor. İnsanlar kamu sektöründe çalışmayı tercih ettiklerinde, özel sektördeki maaş farkını rüşvetle kapatma niyetinde olabiliyorlar. Bu nedenle İsveç, Norveç, Danimarka gibi ülkeler, rüşvetle mücadele etmek amacıyla kamu sektöründe çalışanlara daha yüksek maaşlar ödemeyi tercih eden bir strateji uygulamaktadır.

Ücret seviyesi ile yolsuzluk arasında ilişki Şekil 3'de gösterilmiştir. Burada OR kamu görevlisinin normal yaşantısını karşılayacak ücret seviyesi olsun. Şekilde OA'ya kadar olan kısım ihtiyaçtan yapılan yolsuzluk olmakla birlikte, OA'dan sağ tarafta kalan kısım ise açgözlülükten kaynaklanan yolsuzluktur. CC' eğrisi ise ücret düzeyi ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Grafikten görüleceği üzere ücretler yükseldikçe yolsuzlukta bir azalma gerçekleşiyor.

Şekil 3. Yolsuzluk ve Ücret Düzeyi Arasındaki Denge

Kaynak: Tanzi, 1998, s. 573

Ancak maaşlar ne kadar yüksek olursa olsun, yolsuzluğun tam olarak önüne geçmek mümkün olmayabilir. Çünkü yolsuzluk, sadece ihtiyaçtan değil aynı zamanda kültürden kaynaklanan bir olgudur. Bazı insanların amacı, çalışmak zorunda kalmadan kısa bir sürede servet sahibi olmaktır. Bu nedenle yüksek gelir, tek başına

yolsuzluğu caydıracak bir etken olmadığı gibi, aynı zamanda dürüstlük için bir baskıya da ihtiyaç duyulmaktadır (Klaveren, 2001).

2.3.2.3. Ceza Sistemleri

Yolsuzluk yapılması veya yapılmaması için teşvik edici ve caydırıcı unsurlar vardır. Örneğin, rüşvet alınacağı durumda elde edilecek kar veya rüşvetten kaçınılması halinde uğranılacak zarar ile yakalanma riski ve alınacak cezalar karşılaştırılır (Hao & Johnston, 2001; Leys, 1965). Yolsuzluğun etkin olmasının nedenlerinden biri de cezai işlemlerin etkin bir şekilde uygulanmamasıdır. Bazı ülkelerde yolsuzluk yapan birine hapis veya para cezası gibi daha ağır cezaların yanı sıra, işten çıkarma cezası bile verilmemektedir (Fjeldstad vd., 2003). Büyük yolsuzluğa bulaşmış insanların yaptıkları yanlarına kar kalırsa, diğerleri de bunu yapmaktan korkmayacak çünkü ne de olsa cezalandırılmayacaklarının farkında olacaklar (Klitgaard, 1988).

Cezalar memurun aldığı rüşvet miktarına ve tespit edilme olasılığına bağlı olarak belirlenmelidir. Eğer verilen ceza, suçun büyüklüğüyle ilişkili değilse, yolsuzlukla mücadele paradoksal bir duruma dönüşebilir. Çünkü verilen ceza sabit kalırsa yolsuzlukta bir azalma olsa bile daha yüksek bir rüşvet ödeneği yolsuzluğu teşvik edecektir. Bu nedenle, beklenen cezanın rüşvet seviyesindeki her bir birimlik artış için birden fazla artması gerekmektedir (Rose-Ackerman, 1999).

2.3.2.4. Şeffaflık

Aktan’a (2001) göre, “şeffaflık, demokrasinin gereğidir. Kamu yönetiminde gizliliğin olduğu yerde demokrasiden söz edilemez; devlet müdahalelerin yoğun olduğu bir ortamda da özgürlüklerden söz edilemez.” (s. 59). Şeffaflık, sadece açıklık olarak algılanmamaktadır, aynı zamanda basitlik ve anlaşılabilirlik olarak tanımlanmaktadır ve dört temel ilkeye sahiptir. Bu ilkelere göre, (1) bilginin kamuoyuna açık olması, (2) denetim ve istatistiksel veri yayınlamanın bağımsız olması, (3) rol ve sorumlulukların belirlenmesi ve (4) raporlama ve uygulama süreçlerinin şeffaf olması gerekmektedir (Aydın & Yılmaz, 2010).

Yolsuzlukla şeffaflık arasında genel olarak negatif bir ilişkinin olması teorik olarak ileri sürülmektedir, yani şeffaflık arttığında hesap verebilirlikteki yanlışları yakalama oranı da artar (Dimant & Tosato, 2018). Bu nedenle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler, kamu işlemlerinde daha fazla şeffaflığı teşvik etmek için

politikalar izlemekte ve bu da yolsuzluğun ülkelerde minimum seviyelere indirilmesine yol açmaktadır. Örneğin Azerbaycan'da 'ASAN xidmət' gibi bir kurumun oluşturulmasındaki amaç, şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesidir (ASAN xidmət, t.y.).

2.3.2.5. Liderin Davranışları

Son olarak liderin davranışları da yolsuzluk nedenlerinden biridir. Öyle ki, herhangi bir kamu kuruluşunda liderin yolsuzluk yapması, çalışanların da benzer şekilde hareket etmesine yol açar. Örneğin ülkedeki herhangi bir gümrük ele alınsın. Gümrükteki lider yardımcısından aylık olarak belirli bir miktarda para vermesini talep etsin. Bu durumda, herkes piramidin bir altında yer alan kişiden para talep etmek zorunda kalacak ve tüm personel rüşvet almaya zorlanacak.

Ülke örnekleriyle durumu açıklayan Tanzi (1998), liderleri dürüst olmayan kuruluşların yolsuzluktan arınamayacağını ve toplumsal olarak yolsuzlukla mücadele için uygun bir zeminin oluşmayacağını belirtmiştir.

2.4. Yolsuzluğun Etkileri

Hayatın her anında, sayısız şekil ve boyutta yapılan yolsuzluk eylemleriyle karşılaşmak mümkündür. Meydana gelen yolsuzlukların da sosyal, politik, ekonomik vd. etki ve sonuçları ile karşılaşılmaktadır. Bazı ekonomistler, yolsuzluk olgusunun bürokrasiyi ve yapıldığı şekli göz önünde bulundurarak pozitif ve negatif etkilere sahip olduğunu savunmaktadır. Örneğin Leff'e (1964) göre, bürokrasinin kalitesi dikkate alınarak yapılan yolsuzluklar pozitif veya negatif sonuçlara yol açabilir. Eğer bürokrasi kalitesi düşükse yolsuzluk pozitif, yüksekse negatif etki gösterecektir. Benzer şekilde Bayley (1966) de yolsuzluk etkilerinin nasıl sonuçlanacağını yolsuzluğun temel unsuruna bağlı olarak değişeceğini belirtmiştir. Ancak Rose-Ackerman (1978) ise yolsuzluğun pozitif sonuçlanacağını düşünen iktisatçıların olaya daha basit bir model ve dar açıdan baktıklarını dile getirmiştir.

Dimant ve Tosato'yu (2018) takiben yolsuzluğun iş ve (yerel) yatırım ortamı, bürokratik verimsizlik, medeni ve siyasi haklar, ekonomik büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırım, gelir eşitsizliği/yoksulluk, uluslararası ticaret, siyasi meşruiyet,

kayıt dışı ekonomi, beyin göçü, mali açık ve beşeri sermaye gibi ekonomik, siyasi ve sosyal olgular üzerinde etkisi olduğu söylenebilir¹.

2.4.1. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri

2.4.1.1. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkiler

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde çeşitli kanallar yoluyla etkisi vardır. Mauro'ya (1996) göre, yolsuzluğun yatırım üzerindeki etkileri, ekonomik büyüme üzerindeki etkilerin önemli bir bölümünü oluşturuyor. Öyle ki girişimciler, yatırım yapacakları zaman yolsuz görevliler tarafından vergi gibi rüşvet alınacağını bilir ve bu da yatırım yapma teşviklerini azaltarak ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye yol açar.

Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği diğer bir bağlam ise vergilendirmedir. Aslında firmalar için rüşvet veya vergi vermenin maliyeti aynıdır. Firmalar rüşvet seçeneğini bürokratik engellerden kurtulmak istedikleri zaman seçerler. Bu ikisi arasındaki temel fark ise, vergiden farklı olarak rüşvet vermenin kamu geliri olarak sonuçlanmamasıdır; bu durumda hükümet üretken kamu malları sağlayamaz ve bu da ekonomik büyümeyi negatif yönde etkiler (Fisman & Svensson, 2007).

Sonuç olarak, yolsuzluğun yaygınlaştığı yerlerde kısa dönemde etkinlik sağlanabilir, ancak uzun dönem için bunun geçerli olduğunu söylemek pek doğru olmaz. Çünkü yolsuzluk kıt olan kaynakların bir de yozlaşma sebebiyle yanlış tahsisine yol açar, yetenekli bireylerin yeteneklerini rant sağlamaya teşvik eder ve piyasaların rekabetçi niteliğini yitirmesine sebep olur ve tüm bu başarısızlıklar da ekonomik büyümeyi engellemeye yeterlidir (Mauro, 1995).

2.4.1.2. Yatırımlar Üzerindeki Etkiler

Yolsuzluğun DYY üzerinde de negatif etkisi vardır. Öyle ki yabancı girişimciler ülke piyasasına giriş yaptığı zaman yatırım lisansı almalıdır. Bu durumda yolsuz kamu görevlileri yatırım lisansı için rüşvet talep edebilir ve bu da yatırım yapma teşviğine azaltıcı etki gösterebilir (Bardhan, 1997).

¹ “Doğrudan Yabancı Yatırım” ve “iş ve (yerel) yatırım ortamı” olgularının her ikisi “Yatırımlar Üzerinde Etkiler” başlığı altında açıklanmıştır.

Yerel yatırımlar zamanı ise projelerin onaylanması yolsuzluğa bulaşmış yetkililerin elinde olduğunda bu yatırım harcamaları ne kadar artarsa artsın verimliliği düşük olarak kalacaktır. Çünkü yetkililer, projenin etkinliği yerine elde edecekleri rüşvetle ilgilenir ve proje seçimi zamanında rüşvet alacakları projeleri onaylarlar. Bu ise yerel yatırım projelerinin kalitesinin azalmasıyla sonuçlanır (Tanzi & Davoodi, 1997).

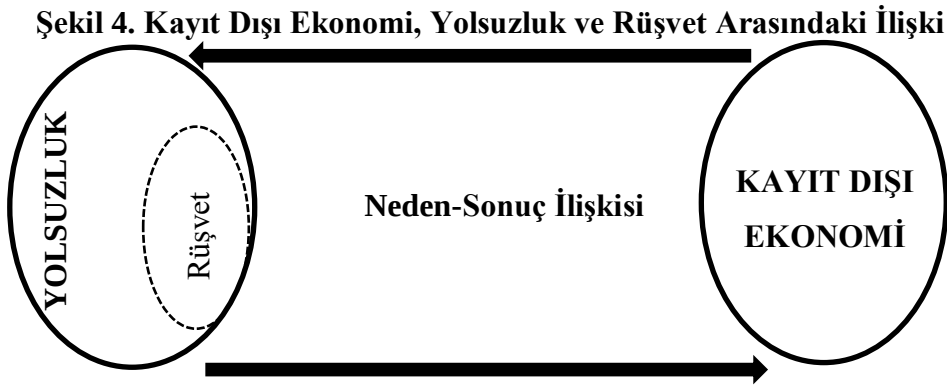
2.4.1.3. Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkiler

Şirketlerin yeni pazarlara erişim çabası ve hükümetlerin dış ticareti kontrol etmek istemesinden dolayı yolsuzluk uluslararası ticarete pek yaygındır. Hükümetlerin aracıları kontrol etmesi zor olduğundan bu durumu fırsat bilen gümrük çalışanları, tarafların anlaşması durumunda gümrük vergisinden daha düşük bir ücret talep eder. Bu anlaşmadan sadece devlet zararlı çıkar (Enste & Heldman, 2017).

Scott (2001) da 1960'ların Gana'sını örnek vererek, Kongre Halk Partisi'nin yabancı şirketlerin ticarete erişim ve dışlama konusunda baskın bir grup haline gelmesi nedeniyle Gana ile iş yapan firmaların yaptıkları sözleşmenin yüzde beş ila onunu KHP'ye katkıda bulunarak piyasada kalma zorunluluğu olduğunu belirtmiştir.

2.4.1.4. Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Etkiler

Yolsuzlukla kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişkiyi incelemek zordur. Yolsuzluğun kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkileri ve kayıt dışı ekonominin yolsuzluk üzerindeki etkisi nedeniyle bu ikili arasında bir neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır (Bagırzade, 2012). Şekil 4'te yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi ilişkisi sunulmaktadır.

Kaynak: Bagırzade, 2012, s. 212

Yolsuzluğun kayıt dışı ekonomi üzerinde etkileri yüksek ve düşük gelirli ülkelerde farklılık göstermektedir. Yüksek gelirli ülkelere yolsuzluk genellikle kamu otoritesinden ihale almak veya lisans almak için gerçekleştirilir. Ancak buradan elde

edilen gelir hemen resmi sektöre aktarılır. Yani kayıt dışı ekonominin gelişimi için bir zemin bulunmaz. Bu yüzden kurumsal yapıdaki iyileşmeler veya devlet gelirlerindeki artış yolsuzluğu negatif yönde etkiler. Düşük gelirli ülkelerde ise işletmeler genellikle yeraltı faaliyetlerinde bulunur ve kayıt dışı ekonomiye giriş için verilen rüşvetler resmi sektöre aktarılmaz. Bu da yolsuzluğun kayıt dışı ekonomiyi pozitif yönde etkilemesine sebep olur (Dreher & Schneider, 2010).

2.4.1.5. Mali Açıklar Üzerindeki Etkiler

Yolsuzluk kamu gelirlerini azalttığı ve kamu harcamalarını artırdığı için dolaylı olarak mali açıklar üzerinde de pozitif etkiye sahiptir (Dimant ve Tosato, 2018; Giray, 2005). Kamu harcamalarının artması rant kollama yüzünden etkin olmadığı için bütçe giderlerinin de kötüleşmesine sebep olmaktadır (Ozekicioglu & Tülümce, 2020).

Yolsuzluk sebebiyle oluşan bütçe açıklarını kapatmak için ise seçim kazanan partiler devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatını veya alınan vergi miktarını artırarak ekonomiye müdahale ederler. Bu da uzun vadede ekonomi üzerinde olumsuz sonuçlara sebep olabilir (Gedikli, 2011).

2.4.2. Yolsuzluğun Siyasi Etkileri

2.4.2.1. Bürokratik Verimsizlik Üzerindeki Etkiler

Leff'e (1964) göre bürokratik verimsizlikle bürokratik yolsuzluk farklı kavramlardır. Yolsuzluk hukuk dışı bir etkiyi gösterirken, verimsizlik ise bürokrasinin belirli bir hedefe ulaşmasındaki başarı veya başarısızlıklarla ilişkilidir.

Eğer bürokratların denetlenmesinde aksaklıklar olursa ve yolsuz bürokratlar kazançlarını maksimize etmek peşinde olursa sahip olduğu takdir yetkisi onları rüşvet almaya teşvik eder. Alınan rüşvet de işleri hızlandırmak yerine görevlileri daha çok rüşvet almaya iter veya verimli üreticiler yerine verimsizlerin seçilmesine olanak sağlar. Böylece rüşvet, yanlış tahsis ve gecikmeler verimsizliklere neden olur (Ahlin & Bose, 2007).

'Speed Money' örneğini veren Klitgaard (1988) da daha hızlı hizmet için ödeme yapmanın verimli görünebileceğini, ancak zamanla bunun gibi rantları alma isteğinin zorla ödeme yaptırmayla sonuçlanacağını ve verimsizliğe yol açacağını belirtmiştir.

Sonuç olarak, yolsuzluk bürokratik verimsizliği olumlu yönde etkileyebilir. Bu bağlamda, yolsuzluk yoluyla gelir elde eden bürokratlar, sistemi iyileştirme konusunda motive olmayabilirler.

2.4.2.2. Siyasi Meşruiyet Üzerindeki Etkiler

Yolsuzluk olayları devletin siyasi otoritesinin zarar görmesiyle sonuçlanmaktadır. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun etkisiyle siyasal gelişim yavaşlar ve bu da idari verimliliğin azalmasına ve siyasi meşruiyet krizine neden olur (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006).

Vatandaşlar rüşvet yoluyla yasaların düzenlemelerine kendilerine avantaj sağlayacak şekilde yargıda bulunabilir. Öyle ki herhangi bir yasanın uygulanması veya hangisinin uygulanmaması bireysel çıkarlara göre belirlenir. Bu da devletin verimsiz yasalar çıkarmasına ve etkin olmayan şekilde işlemesiyle sonuçlanır. Devlet bireysel çıkarlara izin verdiği takdirde siyasi meşruiyet zedelenir (Rose-Ackerman,1999).

Siyasi meşruiyetin zarar görmesini kamu kaynaklarının kötüye kullanımı ve vergi gelirlerinin azalmasıyla ilişkilendiren Aktan'a (2001) göre ise, devlet, bunun sonucunda kamu kaynaklarını etkin kullanmak yerine üretken olmayan, ancak yolsuzluk neticesinde getirisi yüksek olan giderlere yöneltir ve bununla da hükümetin temsil yeteneği zayıflar.

2.4.3. Yolsuzluğun Sosyal Etkileri

2.4.3.1. Medeni ve Siyasi Haklar Üzerindeki Etkiler

United Nations'a (t.y.) göre, “medeni ve siyasi haklar, bireylerin özgürlüklerini hükümetlerin, toplumsal örgütlerin ve özel kişilerin ihlallerine karşı koruyan bir haklar sınıfıdır. Kişinin ayrımcılık veya baskı olmaksızın toplumun ve devletin sivil ve siyasi yaşamına katılma hakkını güvence altına alırlar.” Ancak yolsuzluk eylemlerinin ortaya çıkması insanların medeni ve siyasi haklarını sınırlamaktadır. Örneğin her bireyin kamu görevlisinden eşit muamele görme hakkı olduğu kabul edilmektedir. Eğer bir kişi ayrıcalıklı olmak için rüşvet verirse veya tam tersine ödemesi gereken bir hizmeti nüfuzu gerekçesiyle ödemezse eşitlik ilkesi zarar görecektir (Gebeye, 2012).

Adillik ilkesinin bozulmasının bir örneği olarak yargı sektöründe usulsüzlükler gösterilebilir. Yargı sektöründe hakim ve avukatların bağımsız olmaması adil yargı sürecini baltalar. Hakime duruşmayı hızlandırması, sanık dosyalarının kaybolması, daha hafif ceza verilmesi gibi nedenlerden dolayı rüşvet verilebilir veya şahsi nüfuz kullanılabilir. Böylece, insanların adil yargılanma hakları elinden alınır (United Nations Office on Drugs and Crime, t.y.). Örneğin, Rusya'daki müfettiş, avukat ve icra memurlarının yolsuzluğa bulaştığı ve alınan kararların sadece yüzde 50 ila 60'ının hayata geçirildiği belirtilmiştir (The United Nations Office at Geneva, 2022).

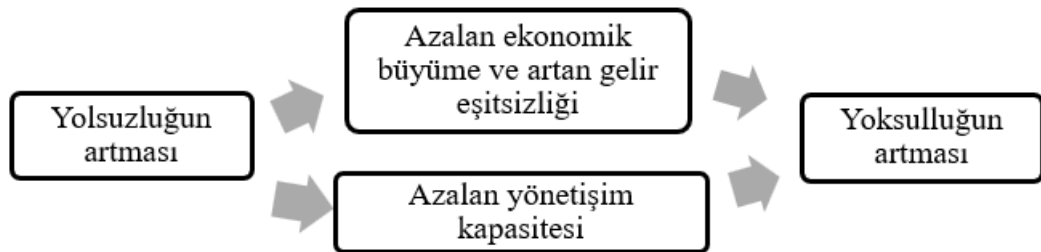
İnsanların kamusal işlerde katılımı da medeni ve siyasi hakları arasında yer alır. Ancak bu hak, seçim sürecinin adillliğini tehlikeye atmayı amaçlayan ve yolsuz davranışlarda bulunan kamu görevlileri tarafından ihlal edilebilir. Bu tür davranışlara örnek olarak seçmenlere oy kullanmaları veya kullanmaktan kaçınmaları için para verilmesi veya seçim görevlilerine seçim sürecine daha doğrudan müdahale etmeleri için para verilmesi gösterilebilir (Pearson, 2001).

Sonuç olarak yolsuzluk genellikle insan haklarının korunmasını negatif yönde etkiler ve gelişimine zarar verir.

2.4.3.2. Gelir Eşitsizliği/ Yoksulluk Üzerindeki Etkiler

Kaynak dağılımında dengesizliğe ve gelir eşitsizliğine sebep olduğundan yolsuzluk yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak bilinir (Gedikli, 2011). Ancak yolsuzluk direkt olarak yoksulluğun oluşmasına etki etmez. Öyle ki yolsuzluk ekonomik ve yönetim faktörlerini direkt olarak etkileyerek, dolaylı olarak gelir eşitsizliğini ve buna bağlı olarak yoksulluğu artırır (Şekil 5) (Chetwynd vd., 2003).

Şekil 5. Yolsuzluğun Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerinde Etkisi

Kaynak: Chetwynd vd., 2003, s. 7

Gupta ve diğerleri (2002) ise yolsuzluğun yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini aşağıdaki gibi yorumlamaktadır:

- Yolsuzluk büyümeyi azaltarak yoksulluğun azalmasını engeller ve gelir eşitsizliğini artırarak da büyümeyi azaltır.

- Vergi kaçakçılığı ve kayırmacılık gibi çeşitli yolsuzluk türleri gelir eşitsizliğinin artmasına yol açabilir.
- Yolsuzluk devlet tarafından finanse edilen programların ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını engelleyerek, onların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisini azaltır.
- Varlık sahipliği nedeniyle elit tabaka bazı politikaların kendi lehlerine uygun düzenlenmesine ilişkin lobicilik yapabilir veya kendi nüfuzlarını teminat gibi kullanabilir. Bu da elit tabakanın daha da zenginleşmesine ve gelir eşitsizliğinin artmasına sebep olabilir.
- Beşeri sermayenin yaratılması ve dağıtımı üzerindeki negatif etkileri yoluyla yolsuzluk, gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyebilir.
- Yolsuzluğun olduğu ülkede belirsizlik mevcuttur ve bu belirsizlik yatırım yapma konusunda daha iyi bağlantısı olanların daha az risk almasına ve beklenen getirisinin artmasına neden olabilir. Daha çok riskle karşılaşan yoksul tabaka ise yatırım yapmaktan cayar ve gelir eşitsizliği ile yoksulluk daha da artar.

Yolsuzluğun yoksulluğu artırdığını sağlık sektörü örneği üzerinden değerlendiren Enste ve Heldman (2017) ise, halka ücretsiz hizmet için görevlendirilen bir doktorun rüşvet istemesi halinde rüşveti veremeyecek olan yoksul tabakaya yardım etmeyeceğini veya işini geciktireceğini belirtmiştir. Böylece kamu malları ihtiyacı olanlar yerine rüşvetini verenlere sağlanacak ve insanların sağlık açısından yoksulluğunu artıracaktır.

2.4.3.3. Beyin Göçü Üzerindeki Etkiler

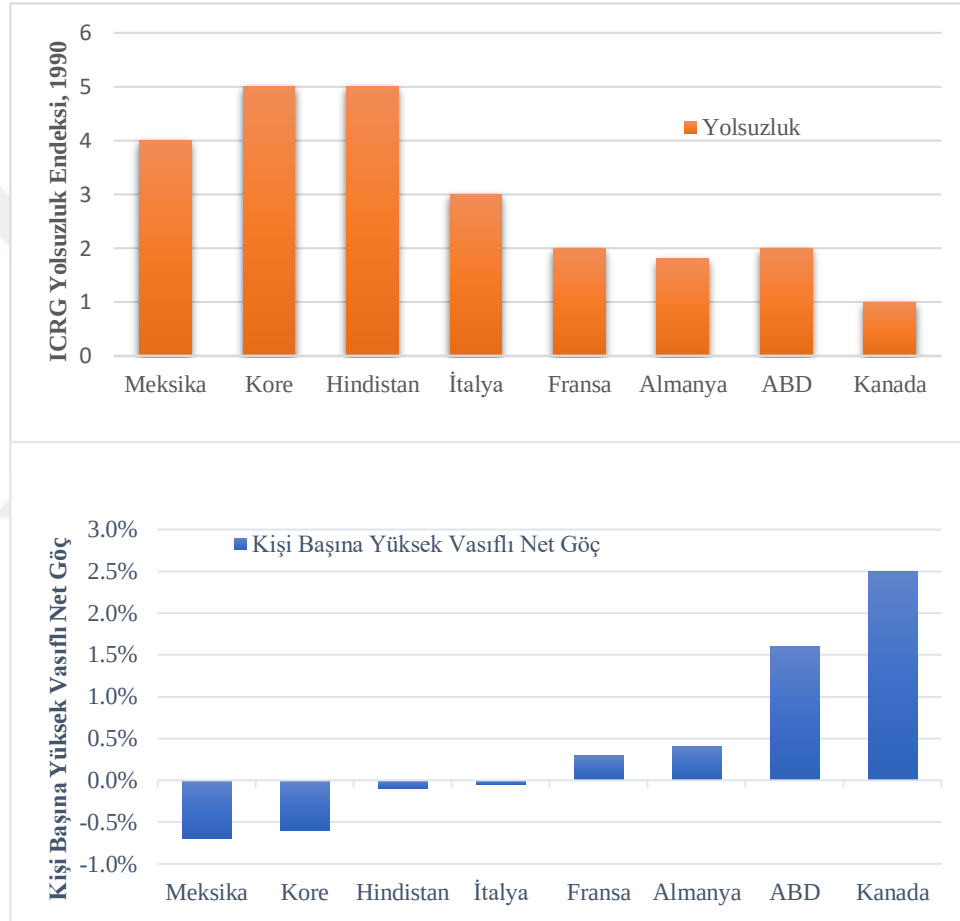
İnsanların hemen hemen hepsi yüksek yaşam standartları olan ülkelerde yaşamak ister. Ancak yolsuzluğun ülkede yaygın olması yaşam standartlarını kötüleştirir. Yapılan yolsuzluklar insanları yolsuzluk seviyesi düşük ve refah seviyesi yüksek olan ülkelere göçünü tetikleyebilir. Eğitim seviyesi yüksek olanlar yolsuzluğun meritokrasiye zarar verdiği kanaatine vardığı zaman beyin göç eylemleri hız kazanacaktır. Araştırmalar da daha yüksek eğitilmiş ve nitelikli insanların göç etme olasılığının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Dimant vd., 2013; Wheatland, 2015).

Günümüzde beyin göçü, eğitime dayalı ekonomik büyüme açısından göç yapılacak ülkeler arasında bir rekabet başlatmaktadır. ABD, Birleşik Krallık, Kanada ve Almanya gibi ülkeler, daha yüksek yaşam standartları sunarak yetenekli iş gücünü kendilerine çekme konusunda rekabet etmektedirler (Ariu & Squicciarini, 2013). Şekil 6'da 1990 ICRG verilerine dayanarak, vasıflı iş gücünün yolsuzluk seviyesi

yüksek olan İtalya ve Meksika gibi ülkelerden, yolsuzluk seviyesi düşük olan ABD ve Kanada'ya göç ettiği görülmektedir.

Bu durum gerçekte insanların ülkesini terk etmek zorunda kalmasının nedenini, gelecekte ülkede iyi yönde bir değişim olmayacağına ve göç ederek sosyal olarak ilerlemek, hayat şartlarını iyileştirmek, çocuklarına daha iyi bir yaşam sunmak, temel hizmetlere erişim sağlamak veya başkaca isteklerine cevap bulmak açısından gelişme kat edeceğin inancı ile açıklamaktadır.

Şekil 6. Yolsuzluk ve Net Göç Akışları

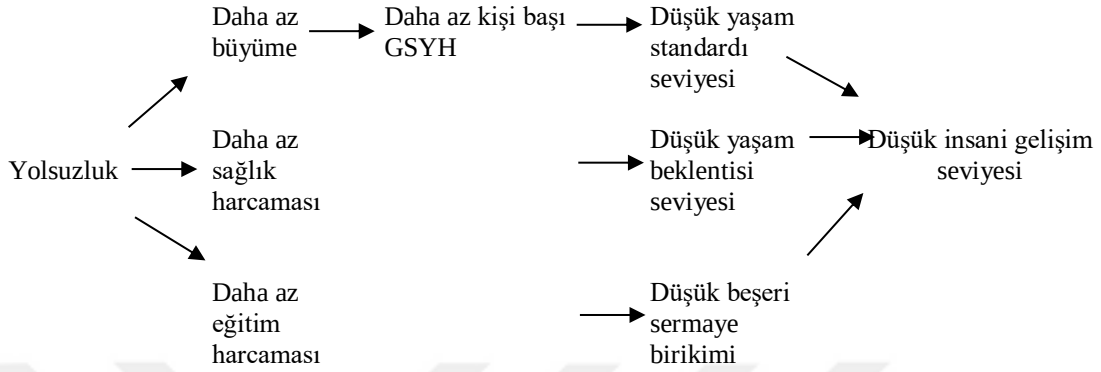
Kaynak: Ariu & Squicciarini, 2013, s. 503

2.4.3.4. Beşeri Sermaye Üzerindeki Etkiler

World Bank'a (t.y.-a) göre "beşeri sermaye, insanların yaşamları boyunca yatırım yaptıkları ve biriktirdikleri, toplumun üretken üyeleri olarak potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayan bilgi, beceri ve sağlıktan oluşur." Ancak yolsuzluk ise, beşeri sermaye üzerinde çeşitli dolaylı etkiler yaratır. Düşük vergi gelirlerine neden olarak eğitim ve diğer hizmetlerin sağlanması için kaynakların azalmasına yol açabilir. Ayrıca, devletin işletme maliyetini azaltma eğilimi, mevcut kaynakların

sosyal harcamalar için kullanımında negatif bir etkiye sebep olabilir (Gupta vd., 2002). Genel olarak yolsuzluğun beşeri sermaye ve insani gelişimi nasıl etkilediği Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7. Yolsuzluk ve İnsani Gelişim

Kaynak: Akçay, 2006, s. 35

Yolsuzluk seviyesi yüksek olan ülkelerde beşeri sermaye, üretken sektörlere istihdam edilmek yerine rant kollama faaliyetlerinde bulunabilir. Kendi vasıflarını gösterecekleri işler yerine, yolsuzlukları kendi lehlerine çevirebilecekleri sektörleri tercih edebilir (Gedikli, 2011; Lambsdorff, 2006b). Örneğin, öğrenciler öğretmenlik yerine hukuk okuyarak, gelecekte yolsuzluğa karıştıklarında daha avantajlı olabilecekleri meslekleri tercih edebilirler. Bu da gelecekte yolsuzluğa bulaştıklarında daha donanımlı olmalarına neden olur.

Heyneman ve diğerlerine (2008) göre ise eğitimde yolsuzluğa izin vermek, polis veya gümrüktekinden daha maliyetli olabilir. Çünkü eğitimde gençlere gelecekte nasıl davranması gerektiği öğretilir. Kayırmacılık veya rüşvetle üniversiteye niteliksiz öğretmen ve öğrencilerin alınması eğitim kalitesini azaltarak beşeri sermayenin zedelenmesiyle sonuçlanır.

2.5. Yolsuzluğun Ölçülmesi

Günlük yaşamda yolsuzluk olayları ne kadar çok meydana gelse de onların tespit edilmesi ve ölçülmesi çok zordur. Öyle ki yolsuzluk taraflar arasında gizli tutulabilir ve bu olayın açıklanması iki taraf için de dezavantajlı bir durum yaratabilir veya şiddet ve tehdit yolu taraflardan birini sessiz tutmak için kullanılabilir (Johnston, 2001). Ancak yolsuzluğun ölçümünün zor olması sadece onun gizli kalmasıyla sınırlı değildir. Yolsuzlukla ilgili veri toplamasının zorluğu ve bazen eksik veri toplanması

durumu, yolsuzluk ölçümüyle ilgili sabit standartlaşmanın olmaması, yolsuzluğun onlarca farklı çeşitlerinin olması nedeniyle hepsinin ölçülmesinin zorluğu, yolsuzluğun çok kültürlü olması (örneğin, bir ülkede yolsuzluk olarak değerlendirilen bir algı, diğer ülkede değerlendirilmeyebilir) vd. etkenler yolsuzluk ölçümündeki engellerdir (Philp, 2006).

Tanzi'nin (1998) de belirttiği gibi “eğer yolsuzluk ölçülebilseydi, muhtemelen ortadan kaldırılabilirdi.” (s. 576). Miller'e (2006) göre direkt olarak ölçümü çok zor olmasına karşın, yolsuzluğun belirlenmesiyle ilgili aşağıdaki alternatif teknikler mevcuttur:

- Yazarın kişisel izlenimleri ve anıları;
- Etnografik veya araştırmacı raporlama tekniklerinin kullanılmasıyla gerçekleşen doğrudan gözlem;
- Basın kesintilerinin sistematik analizi;
- Resmi istatistikler;
- Ülkeler arası korelasyonlar veya ülke düzeyindeki verilerin benzer istatistiksel analizleri;
- Görüşme anketleri (s. 164).

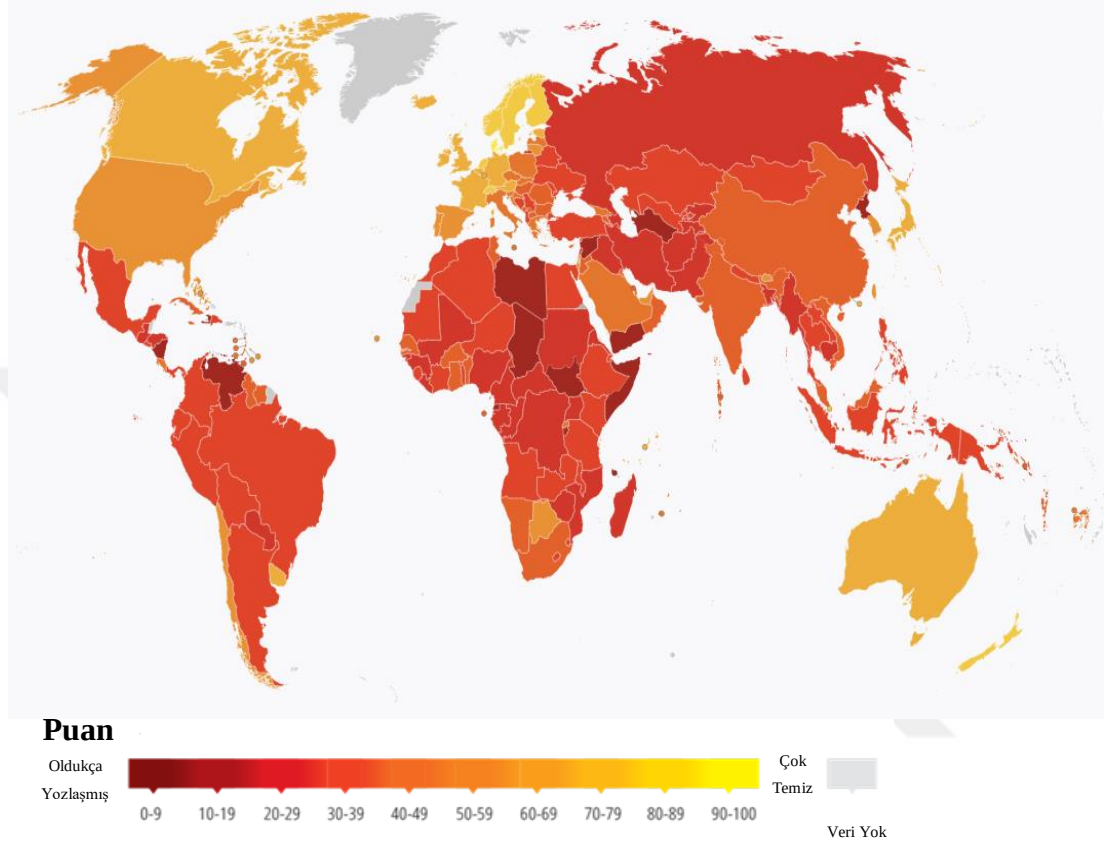
Yolsuzluk uluslararası bir sorun teşkil ettiği için çeşitli kurumlar (Transparency International, World Bank, The Heritage Foundation, OECD gibi) farklı teknikler kullanarak çalışmalara katkı sağlamaktadır. Bu kuruluşların yolsuzluğun boyutunu ve gelişimini gösteren raporları ve endeksleri, yolsuzluğun izlenmesi için bir ölçüt olarak kullanılabilir. Bu çalışmada çeşitli endeks ve yöntemlerle ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

2.5.1. Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü her yıl Yolsuzluk Algı Endeksi adı altında bir gösterge yayınlamaktadır. Endeks, çeşitli kaynaklardan toplanan bilgileri kullanarak ülkelerin yolsuzluk seviyesini ölçmekte ve ülkeleri 0 ila 100 arasında bir ölçekte sıralamaktadır. Daha güvenli bir iş ortamı ve daha düşük yolsuzluk seviyeleri daha yüksek derecelendirmelerle temsil edilir. 2022 verilerine göre Danimarka 90 puanla ilk sırada yer alırken Finlandiya ve Yeni Zelanda 87 puanla iki ve üçüncü sırayı paylaşmaktadır. Listenin son sırasında ise 180 puanla Somali yer almaktadır. Türkiye ise bu ülkeler arasında 36 puanla 101. sırada yer almaktadır (Şekil 8).

CPI'nin amacı, uluslar arasında yolsuzluğa ilişkin küresel algılar hakkında bilgi vermektir. Bu sayede diğer ülkelerde ne kadar yolsuzluk olduğu daha iyi anlaşılabilir (Lambsdorff, 2006a).

Şekil 8. Ülkelerdeki Yolsuzluk Algı Endeksi

Kaynak: Transparency International, t.y.-c

2.5.2. Küresel Yolsuzluk Barometresi

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, farklı ülkelerde insanların yolsuzluk hakkında ne düşündükleri ve yolsuzluğu nasıl algıladıkları hakkında bilgi toplamak amacıyla Küresel Yolsuzluk Barometresi'ni (GCB) yürütmektedir. Çalışma 2003 yılından beri yapılmakta ve her ülkenin örneklemini yaklaşık 1.000 kişiden oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında vatandaşlara polis, mahkemeler ve kamu kurumlarında rüşvet ve yolsuzlukla karşılaşma durumlarına ilişkin sorular sorulmaktadır (Transparency International, t.y.-a). Anket bulguları, ülkeler düzeyinde yolsuzlukla ilgili istatistikler sağlamak ve çeşitli ülkelerdeki yolsuzluğun türünü ve derecesini daha iyi anlamak için kullanılmaktadır. Küresel Yolsuzluk Barometresi, yolsuzlukla mücadele girişimlerine rehberlik sağlamak ve kurumlar ile hükümetleri sorumlu tutmak için

2.5.3. Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi

Bir ülkenin yolsuzlukla mücadeledeki etkinliği Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi (CCI) ile ölçülür. CCI, Dünya Bankası'nın Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI) gibi daha geniş bir bileşik endeksin bir bileşeni olarak belirli bir ülkedeki yönetişimin bir ölçüsünü sunmak için sıklıkla kullanılır. Endeks -2,5 ile 2,5 arasında değişmektedir. Daha düşük bir değer ülkede yolsuzluğun daha fazla olduğunu, tersi ise daha az olduğunu göstermektedir. CCI, yolsuzlukla mücadele yasalarının ne kadar iyi işlediği, devlet kurumlarının ne kadar şeffaf olduğu ve genel halkın devlet bireylerine ve kurumlarına ne kadar güvendiği gibi bir dizi değişkeni dikkate alır (Millennium Challenge Corporation, t.y.).

Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi hem küçük ölçekli hem de büyük ölçekli yolsuzluğun yanı sıra devletin elitler ve özel çıkar grupları tarafından 'ele geçirilmesini' de kapsayacak şekilde, kamu otoritesinin özel çıkarlar için ne kadar kötüye kullanıldığını izlemektedir. Ayrıca, bir ülkenin kurumsal ve düzenleyici yapısının yolsuzluğu engelleme ve ortadan kaldırma konusunda ne kadar güçlü ve başarılı olduğunu değerlendirir (World Bank, t.y.-d).

2.5.4. İş Ortamı ve İşletme Performansı Anketi

İş Ortamı ve İşletme Performansı Anketi veya BEEPS, çeşitli ülkelerdeki iş ortamını ve işletme performansını değerlendirmeye çalışan bir çalışmadır. Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından hazırlanan anket 80'den fazla ülkede kullanılmaktadır. Anket, finansmana erişim, bürokrasi ve devlet kurumlarının işleyişi de dahil olmak üzere iş dünyasıyla ilgili bir dizi konuda işletmelerden veri toplamaktadır (World Bank, t.y.-b).

BEEPS'in temel amacı, işletmelerin yolsuzluk hakkında ne düşündüklerini ve yolsuzlukla nasıl başa çıktıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ankette katılımcılara ülkelere özgü yolsuzluklarla ilgili sorular sorulmakta ve bulgular istatistiksel olarak analiz edilmektedir. BEEPS, işletmelerin karşılaştıkları zorluklara ve yolsuzluğun faaliyetlerini ne kadar etkilediğine ışık tuttuğu için akademisyenler, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için faydalı bir araç olarak kabul edilmektedir (De Rosa vd., 2010).

2.5.5. Rüşvet Verenler Endeksi

Rüşvet Verenler Endeksi (BPI) ülkeleri, işletmelerinin yurt dışında iş yaparken rüşvet ödemeye ne kadar istekli olduklarına göre değerlendirmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü bu endeksi rüşvet verme eğilimini ölçmek için oluşturmuştur. Sıralama, iş dünyası yöneticilerinin görüşlerine dayanmaktadır ve çeşitli uluslardan iş dünyası liderlerine, yerel şirketlerin uluslararası iş yaparken yabancı yetkililere rüşvet verme olasılığının yüksek olduğuna inanıp inanmadıklarının sorulduğu bir anketin sonucudur (Our World in Data, t.y.).

BPI skorları, 0-10 arasında puanlanır ve dünya çapında en az rüşvet verme olasılığına sahip ülkelere en yüksek puan verilir. Son yapılan araştırmada Hollanda 8,8 puanla ilk sırada yer almıştır (Transparency International, 2011).

Endeks, yolsuzluğun nedenlerini anlamada önemli bir araç olarak kabul edilmekte ve uluslararası ticari ilişkilerde yolsuzluğu ele almak isteyen politika yapıcılara ve işletmelere değerli bilgiler sağlamaktadır.

2.5.6. Uluslararası Risk Danışmanlığı Endeksi

Uluslararası Risk Danışmanlığı Endeksi (ICRG), dünyanın çeşitli ülkelerinde yatırım yapma ve iş yürütme ile ilgili riskleri değerlendiren yaygın bir endekstir. Bu endeks, 140'tan fazla ülkede işletmelerin ve yatırımcıların başa çıkması gereken bir dizi siyasi, ekonomik ve yapısal riski değerlendirmektedir (Türkdönmez, 2019). ICRG tarafından dikkate alınan ana risk değişkenlerinden biri, hukukun üstünlüğü, hükümet prosedürlerinin şeffaflığı ve rüşvet ve zimmete para geçirme sıklığı gibi unsurlara dayalı olan yolsuzluk faktörleridir.

Uluslararası Risk Danışmanlığı Endeksi (ICRG) değerlendirmesini oluşturan 22 kriter siyasi, mali ve ekonomik risk gibi alt kategorilere ayrılmıştır. Her alt kategori kendi endeksine sahiptir. Finansal risk 50 puan, ekonomik risk 50 puan ve politik risk 100 puan almaktadır. Bileşik ülke risk puanında kullanılacak ağırlıkları belirlemek için üç endeksten elde edilen birleşik puanlar ikiye bölünür. Bunu takiben, sıfır ile 100 arasındaki bileşik puanlar çok düşük risk (80 ila 100 puan) ve çok yüksek risk (sıfır ila 49,9 puan) olarak sınıflandırılır (Howell, 2011).

2.6. Yolsuzlukla Mücadele

Yetkililer, kuruluşlar ve kişiler tarafından yolsuzluğu durdurmak ve ele almak için yapılan eylemler yolsuzlukla mücadele olarak adlandırılır. Yaygın bir sorun olan yolsuzluk, halkın kurumlara olan güvenini zedelemekte ve ekonomiler, toplum ve siyasi sistemler üzerinde etkili olmaktadır (United Nations Office on Drugs and Crime, 2019).

Yolsuzluğun nedenleri, etkileri, ölçülmesi ve yolsuzlukla ilgili diğer konular önceki paragraflarda tartışılmıştı. Bu bölümde ise yolsuzlukla mücadelede uluslararası kuruluşların rolü ve yolsuzlukla mücadele politikaları ele alınacaktır.

2.6.1. Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Kuruluşların Rolü

Yolsuzluğu önlemek için çok sayıda adli, idari ve toplumsal girişim uygulanmaktadır. Yolsuzluk uluslararası bir sorun teşkil ettiğinden onunla mücadele sadece ülkeler kapsamında değil, uluslararası boyutlarda da önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Ekonomik Forumu (WEF) gibi birçok uluslararası kuruluş, yolsuzluğun azaltılması ve kalkınma çabalarının etkinliğinin artırılması için şeffaflık, hesap verebilirlik ve iyi yönetişimi teşvik etmektedir.

2.6.1.1. Birleşmiş Milletler

2003 yılında Birleşmiş Milletler (UN) tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (UNCAC), uluslararası düzeyde yolsuzlukla mücadele etmek amacıyla oluşturulmuş bir anlaşmadır. Sözleşme, kapsamlı bir çerçeve sunarak rüşvet, zimmete para geçirme ve kara para aklama gibi birçok farklı konuyu ele almaktadır. Sözleşmenin amacı aşağıdaki şekildedir (United Nations, 2003):

- Yolsuzluğu önlemeye ve yolsuzlukla daha etkin ve verimli bir şekilde mücadele etmeye yönelik tedbirleri teşvik etmek ve güçlendirmek;
- Varlıkların geri alınması da dahil olmak üzere yolsuzluğun önlenmesi ve yolsuzlukla mücadelede uluslararası iş birliğini ve teknik yardımı teşvik etmek, kolaylaştırmak ve desteklemek;
- Kamu işlerinin ve kamu mallarının dürüstlüğü, hesap verebilirliğini ve uygun yönetimini teşvik etmek.

2.6.1.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası Grubu tarafından da yolsuzlukla mücadelede yardımcı olmak amacıyla bir dizi girişim başlatılmıştır. Örneğin, Banka Grubu'nun bağımsız Yaptırım Sistemi'nin bir parçası olan Dürüstlükten Sorumlu Başkan Yardımcılığı, Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelerdeki dolandırıcılık ve yolsuzluk iddialarını soruşturma yetkisine sahiptir (World Bank, t.y.-c).

Dünya Bankası Grubu, Eylül 2020'de "Devletin Etkinliğinin ve Şeffaflığının Artırılması: Yolsuzlukla Mücadele" başlıklı küresel bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor, yolsuzlukla mücadelede kullanılan çeşitli yaklaşımları içermektedir (World Bank, 2023).

2.6.1.3. Uluslararası Para Fonu

Uluslararası Para Fonu (IMF), yolsuzlukla mücadelede katılımının bir parçası olarak üye ülkelerde hesap verebilirlik, şeffaflık ve iyi yönetimi teşvik etmek için çaba sarf etmektedir. IMF, yolsuzluk da dahil olmak üzere yönetim riskleri konusunda üye ülkelerle daha sistematik, verimli, açık ve adil bir etkileşimi teşvik etmek amacıyla 2018 yılında bir yönetim politikası oluşturmuştur. Yönetim politikası, (i) mali yönetim, (ii) mali sektör denetimi, (iii) merkez bankası yönetimi ve operasyonları, (iv) piyasa düzenlemesi, (v) hukukun üstünlüğü ve (vi) Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele gibi ekonomik faaliyetlerde hükümetin en önemli faaliyetlerine odaklanmaktadır (International Monetary Fund, t.y.).

2.6.1.4. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) de yolsuzlukla mücadele için bir dizi politika oluşturmuştur. Örnek olarak, 1997'de örgüt, Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesiyle Mücadele Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Sözleşme 1999'da yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin şu anda 36 tarafı bulunmaktadır ve bunlar başlıca ticaret ve yatırım yapan ülkelerin çoğunluğunu temsil etmektedir. Rüşvet isteyen veya kabul eden yabancı görevliler bu sözleşme kapsamına girmemekle beraber, sadece aktif olarak rüşvet verenler sorumluluğa tabidir (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2008).

2.6.1.5. Dünya Ekonomik Forumu

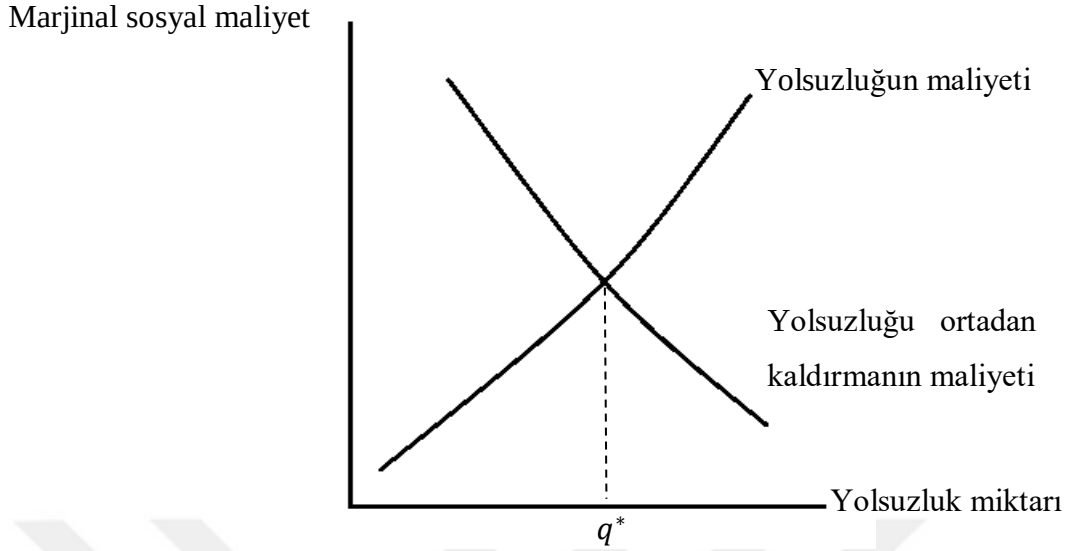
Dünya Ekonomik Forumu (WEF) da yolsuzluğun toplumlar ve ekonomiler üzerindeki olumsuz etkisini önleme yolunda çaba sarfetmekte ve 2004 yılında Yolsuzluğa Karşı Ortaklık Girişimi adı altında oluşturduğu PACI platformu aracılığıyla da bu mücadeleye yardım etmek için çalışmaktadır. Hükümet temsilcileri, şirket yöneticileri, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve uzmanlar, yolsuzlukla mücadele girişimleri için en iyi uygulamaları tartışmak, paylaşmak ve uygulamaya koymak üzere çok paydaşlı PACI platformunda bir araya gelmektedir. Program, kamu ve ticaret sektörlerinde hesap verebilirliği, dürüstlüğü ve şeffaflığı geliştirmenin yanı sıra daha güvenli ve güvenilir bir iş ortamının geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (World Economic Forum, t.y.).

Sonuç olarak, uluslararası kuruluşlar politikaları, girişimleri ve üye devletlere verdikleri destekle yolsuzlukla mücadelede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu mücadele ile örgütler uluslararası ticari işlemlerde eşit bir oyun alanı yaratılmasına ve dürüstlüğün teşvik edilmesine yardımcı olarak daha şeffaf ve istikrarlı bir küresel ekonomiye yol açarlar.

2.6.2. Yolsuzlukla Mücadele Önlemleri ve Yöntemleri

Yolsuzlukla mücadele, bir ülkenin kalkınması, adaleti ve demokrasiyi pekiştirmesi için büyük önem taşır, ancak yolsuzluk genellikle derin köklere sahip olup diğer toplumsal sorunlarla bağlantılıdır, bu da onun ele alınmasını ve ortadan kaldırılmasını zorlaştırır. Yolsuzlukla mücadele, zorluklarla dolu olsa da ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal olarak gelişimine katkı sağlamaktadır. Klitgaard'a (1988) göre yolsuzluğun toplum üzerinde maddi veya manevi zararları vardır. Yolsuzluğun önlenmesi zamanı da maliyetler meydana gelecektir. Asıl mesele bu ikili arasında dengenin sağlanmasıdır. Yolsuzlukla mücadele zamanı sosyal maliyetin azaldığı öngörülebilir, ancak toplam maliyetlerde de artışa neden olacaktır. Sonuç olarak, yolsuzlukla mücadelede minimum maliyetlerle tamamen sıfıra indirme veya maksimum seviyede yolsuzlukla mücadele girişimlerine ulaşma mümkün olmayacaktır (Şekil 10).

Şekil 10. Optimal Yolsuzluk Düzeyi

Kaynak: Klitgaard, 1988, s. 26

Peki farklı çeşit ve boyutlarda rastlanılan yolsuzlukla nasıl mücadele edilebilir? Shah ve Schacter'e (2004) göre, her ülke yolsuzlukla mücadele etmek için kendi özgün politikalarını geliştirmelidir, çünkü yolsuzluğun görülme sıklığı ve yönetim kalitesi ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir (Tablo 2).

Tablo 2. Yolsuzlukla Mücadelede Kullanılabilecek Stratejiler

Yolsuzluğun görülme sıklığı	Yönetişim kalitesi	Yolsuzlukla mücadele çabalarında öncelikler
Yüksek	Zayıf	Hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi; katılımcılık ve hesap verebilirlik kurumlarının güçlendirilmesi; vatandaş sözleşmelerinin oluşturulması; devlet müdahalesinin sınırlandırılması; ekonomik politika reformlarının uygulanması
Orta	Normal	Ekonomi politikaları ve kamu yönetiminde adem-i merkezîyetçilik ve reform
Düşük	İyi	Yolsuzlukla mücadele kurumlarının kurulması; mali hesap verebilirliğin güçlendirilmesi; kamuoyu ve resmi makamların farkındalığının artırılması; rüşvetle mücadele taahhütlerinin teşvik edilmesi; yüksek profilli kovuşturmaların yürütülmesi

Kaynak: Shah & Schacter, 2004, s. 42

Transparency International (2016) ise yolsuzlukla mücadele kapsamında beş yöntem önerisinde bulunmuştur:

- Cezasızlığa son verme;
- Kamu idaresi ve mali yönetim reformu;
- Şeffaflık ve bilgiye erişimin teşvik edilmesi;
- Vatandaşların güçlendirilmesi;
- Uluslararası boşlukların kapatılması.

2.6.2.1. Cezasızlığa Son Verme

Yolsuzluk konusunda cezasızlığın sona erdirilmesi, yolsuzluk faaliyetlerinde bulunan kişi ve kuruluşların eylemlerinden sorumlu tutulmalarını ve cezai suçlamalar ve cezalar da dahil olmak üzere sonuçlarla yüzleşmelerini sağlamak anlamına geliyor.

Yolsuzluk yapanların, özellikle de ‘büyük’ olarak görülen insanların yolsuzluğuna göz yumulması, daha küçük yolsuzluk eylemlerine yol açacaktır. Ancak mahkeme sürecinde “Herkes yolsuzluk yapar, neden bu insan?”, “Bu zavallıyı nasıl mahvedebilirsiniz?” gibi söylemlerde bulunarak yapılan yolsuzlukta doğruluk payı aranmaya başlanıyor (Klitgaard, 1988).

Ülkelerde adil yargı sisteminin etkin çalışması yolsuzluğun azaltılması, adalet ve eşitliğin sağlanması kapsamında önemli role sahiptir (Treisman, 2000). Yargı sisteminde ağır cezaların verilmesi ve yapılan yolsuzluklara bağlı olarak verilen maddi ve manevi zararlar karşılığında hem kendi mal varlıklarına hem de bağlantılı olduğu kişiler araştırılarak onların varlıklarına el konulması, yolsuzluk yapma maliyetini artıracığından caydırıcı etki gösterecektir (Özsemerci, 2003).

2.6.2.2. Kamu İdaresi ve Mali Yönetim Reformu

Kamu idaresi ve mali yönetim reformları yolsuzlukla mücadelede büyük önem taşımaktadır. Yolsuzluk, şeffaflık ve hesap verebilirliğin sınırlı olduğu zayıf kurumsal çerçevelerde ortaya çıkar. Yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele etmek için hükümetlerin kamu idaresini ve mali yönetimi iyileştirmeyi amaçlayan kapsamlı reformlar uygulaması gerekir. Bu reformlar, sağlam düzenlemeler ve gözetim mekanizmaları oluşturmak ve uygulamak, açık hükümeti ve halkın katılımını teşvik etmek, yönetim ve denetim sistemlerini geliştirmek, açık ihale süreçleri uygulamak ve mali yönetimde şeffaflığı artırmak gibi önlemleri içerir (Zaum, 2016). Hükümetler bu adımları atarak daha güçlü kurumlar inşa edebilir ve nihayetinde yolsuzluğun kök salması için fırsatları azaltabilir.

2.6.2.3. Şeffaflık ve Bilgiye Erişimin Teşvik Edilmesi

Şeffaflık ve bilgiye erişimin yolsuzluğu tespit etmeyi kolaylaştırdığına dair fikir birliği vardır. Şeffaflığı teşvik ederek, hükümetler ve kuruluşlar eylemlerinin görünür olmasını ve kamu denetimine açık olmasını sağlayabilir, bu da yolsuzluğun kök salmasını engellemeye yardımcı olur. Öte yandan bilgiye erişim, vatandaşların hükümetlerinin ve kurumlarının nasıl çalıştığını daha iyi anlamalarını ve gerektiğinde onları sorumlu tutmalarını sağlar (United Nations Office on Drugs and Crime, t.y.).

Yolsuzlukla mücadelede şeffaflık ve bilgiye erişimin önemini vurgulayan United Nations (2003) da UNCAC sözleşmesinin onuncu maddesinde şeffaflığın artırılması tedbirleri arasında bunlara yer vermiştir:

- Kamu mensuplarının, uygun olduğu hallerde, kendi kamu idaresinin örgütlenmesi, işleyişi ve karar alma süreçleri hakkında ve özel hayatın ve kişisel verilerin korunmasına gereken özeni göstererek, kamu mensuplarını ilgilendiren kararlar ve yasal işlemler hakkında bilgi edinmelerine imkan tanıyan usuller veya düzenlemeler kabul edilmesi;
- Halkın yetkili karar alma mercilerine erişimini kolaylaştırmak amacıyla, uygun olduğu hallerde, idari usullerin basitleştirilmesi;
- Kamu yönetimindeki yolsuzluk risklerine ilişkin periyodik raporları da içerebilecek bilgilerin yayınlanması (s. 13).

2.6.2.4. Vatandaşların Güçlendirilmesi

Yolsuzlukla savaş sırasında insanların mücadele talebini arttırarak hükümeti sorumlu tutmaları için güçlendirmek, vatandaşla hükümet arasında sürdürülebilir karşılıklı güvenin oluşmasıyla sonuçlanabilir (Transparency International, 2016). Kamusal sürecin her adımı kamuoyunu içerir. Kamu görevlilerinin yolsuzluk yapma olasılığı, bunu durdurmak için kamuoyu baskısı kullanılırsa azalır ve bunu yapanlar çeşitli uyarılar veya kınamalarla karşılaşır (Özsemerci, 2003).

Vatandaşlar yolsuzluk uygulamalarının tespit edilmesinde ve yetkililere bildirilmesinde çok önemli rol oynarlar. Ancak yolsuzluğun yaygın olduğu ülke vatandaşları da yapılan yolsuzluğu bildirmekten kaçınabilir. Çünkü bu toplumlarda yanlışları bildirenler, diğerleri tarafından ‘gammaz’ olarak nitelendirilebilir. Vatandaşların yolsuzluğu bildirmemesinin nedenlerinden biri de aşağı gelişmişlik düzeyine sahip toplumlarda her zaman korku hissinin olmasıdır. Herhangi bir bildiride kendilerinden intikam alınacağı veya başka olumsuz sonuçlarla karşılaşacağı korkusu, diğer taraftan ise yolsuzlukla iç içe yaşayanların kendilerinin

de gelecekte yolsuzluğa bulaşabileceği düşüncesi, onları yapılan yolsuzluğa göz yummaya itebilir. Ancak Aksoy'un (1995) da kitabında belirtilen “gammaz olmasa tilki pazarda gezer” atasözünden yola çıkarak, yasadışı bir olayın bildirilmesinin mücadele kapsamında ne kadar önemli olduğu bir kez daha vurgulanmaktadır.

Toplumlarda bu gibi sorunların oluşmasının başında ise eğitimsizlik ve kaynak eksikliği yer almaktadır (United Nations Office on Drugs and Crime, t.y.). Eğitim, toplumda yolsuzlukla mücadele bilincinin oluşmasını sağlar. Yolsuzlukla mücadele konusunda bilinçli olan bireyler, yolsuzluk olaylarını daha iyi tanımlayabilir ve bildirebilirler. The Organization for Economic Co-operation and Development (t.y.), bu alanlarda eğitim verilmesinin insanların yolsuz uygulamalarla savaşında faydalı olabileceğini savunuyor:

- Yolsuzlukla mücadele (gençlerin yolsuzluğun neden ve sonuçlarını anlamalarını sağlamak);
- Dürüstlük ve değerler (kamu dürüstlüğünün ne olduğunu ve neden önemli olduğunu belirlemek);
- Hukukun üstünlüğü (yasaların toplum üyelerini nasıl koruduğunu ve yasalara uymayı öğretmek).

Sonuç olarak vatandaşları güçlendirmek için, yolsuzluk ve yolsuzluğun toplum üzerindeki olumsuz etkileri konusunda farkındalığı artırmak ve misilleme korkusu olmadan yolsuzluğu bildirmek için etkili kanallar olmasını sağlamak yolsuzlukla mücadele kayda değer bir aşama kaydetmeye yardımcı olabilir.

2.6.2.5. Uluslararası Boşlukların Kapatılması

Yolsuzlukla mücadeledeki uluslararası boşluklar, sınır ötesi yolsuzluk davranışlarının önlenmesini ve kovuşturulmasını zorlaştırabilir. Yolsuzluktan elde edilen gelirler başka ülkedeki banka hesabına yatırılabilir ve gizlilik kuralları nedeniyle de yolsuzluk yapanların kimliği gizlenebilir. Kara para aklama girişimlerinde de bu sebeple uluslararası sınırlar seçilir, çünkü uluslararası sınırların ötesinde kara para aklamak daha kolaydır. Yasadışı işletmelerin varlığı hem de diğer ülkedeki sınır kontrolü üzerinde yozlaştırıcı etkiye sahiptir. Bu sebeple uluslararası boşlukların kapatılması her iki tarafla mücadelede hafifletici role sahip olabilir (Rose-Ackerman, 1999).

Uluslararası yolsuzluğu önlemek amacıyla Transparency International (2014) ise 2014 yılında G20 ülkelerine mektup göndermiştir. Kuruluşun G20 ülkelerinden yapmalarını istedikleri bunlardır:

- Gizli şirket sahipliğinin yasaklanarak, yolsuzluk veya yasadışı fonların kaynağının izlenmesini kolaylaştırmak için nihai olarak şirketlere ve diğer tüzel kişiliklere sahip olan ve bunları kontrol eden gerçek, yaşayan kişilerin (intifa hakkı sahipleri) kimliklerinin kamuya açık kayıtlarının zorunlu kılınması;
- Vatandaşların paranın nereden kazanıldığını ve nereye gittiğini inceleyebilmesi için çok uluslu şirketlerin gelirleri, karları ve ödedikleri vergiler hakkında ülke bazında bilgi yayınlamalarını sağlamak.

Sonuç olarak, yolsuzluk genellikle birçok faktöre zarar verdiğinden, yolsuzlukla mücadele etmek ve yolsuzluğu en aza indirmek her ülkenin, kuruluşun ve bireyin öncelikli hedefi olmalıdır.

3. YOLSUZLUKLA İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yolsuzluk, dünya genelinde birçok ülkenin karşılaştığı bir sorundur ve ekonomik, sosyal ve politik sonuçları nedeniyle ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu nedenle, yolsuzlukla ilgili araştırmalar hem akademik çevrelerde hem de genel kamuoyunda büyük ilgi görmektedir. Bu araştırmalar, yolsuzluğun nedenlerini, yaygınlığını, etkilerini ve önleme yöntemlerini anlamak için yapılmaktadır. Bu literatür taraması, yolsuzlukla ilgili araştırmaların genel bir bakışını sunmayı amaçlamaktadır. Yolsuzlukla ilgili araştırmaların bulguları ve önerileri, etkili yolsuzlukla mücadele stratejilerinin belirlenmesi yolunda önemli rol oynamaktadır.

3.1. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, uzun süredir akademik literatürde tartışılan bir konudur. Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz ve olumlu etkileri, birçok araştırmada ele alınmış ve bu ilişkiyi anlamak için farklı teoriler ve modeller geliştirilmiştir.

Gründler ve Potrafke (2019) tarafından 2012 – 2018 yılları arasında 175 ülke üzerinde panel veri analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışma, Mauro (1995) tarafından bürokratik dürüstlük ve verimliliğin öznel endekslerinden oluşan yeni bir araya getirilmiş bir veri seti kullanılan çalışma, Shleifer ve Vishny (1993) tarafından yapılan araştırma, Nur-tegin ve Jakee (2020) tarafından WBES, BEEPS, Afro barometre verileri kullanılmış çalışma, Wang (2020) tarafından Doğu Asya ülkeleri üzerinde yapılan araştırma, Evrensel (2010) tarafından yazılan makale, Mo (2001) tarafından 1960-1985 arasında 54 ülke verileri kullanılan araştırma, Farooq ve diğerleri (2013) tarafından 1987-2009 arasında Pakistan verileri üzerinde ARDL sınır testi ve Gregory-Hansen yapısal kırılma eş bütünleşme testi uygulanan araştırma ve son olarak, Son ve diğerleri (2020) tarafından 2004-2017 arasında 120 ülke verileri üzerinde Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi (CCI) ve Uluslararası Ülke Riski Rehberi (ICRG) endeksleri kullanılan araştırma yolsuzlukla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Leff (1964) tarafından yazılan makalede, Song ve diğerleri (2021) tarafından 2002-2016 arasında 142 ülke üzerinde FMOLS ve VECM tahmin yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada, Huang (2016) tarafından 1997-2013 arasında 13 Pasifik Asya ülkesi üzerinde Granger nedensellik yaklaşımı kullanılan araştırmada diğer ülkeler hariç Güney Kore’de ve son olarak, Méon ve Weill (2010) tarafından panel veri analizi yapılan araştırmada yolsuzlukla ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Firma büyümesi ve yolsuzluk ilişkisi ile ilgili yapılan araştırmalarda Nguyen ve Van Dijk (2012) ile Fisman ve Svensson (2007), negatif bir ilişki, Bai ve diğerleri (2019) ise, 10.000’den fazla Vietnam firması üzerinden elde edilmiş Vietnam PCI Anketi ve Vietnam Genel İstatistik Ofisi Anketi kullanarak endüstri düzeyindeki büyümenin devlet yetkilileri tarafından rüşvet olarak elde edilen firma gelirlerinin oranını azalttığını bulmuştur. Ullah (2020) ise, firmaları finansal olarak daha kısıtlı hale getirerek firma büyümesine zarar vermede yolsuzluğun maliyetini, ülke ve firma düzeyindeki yolsuzluğun firmaların finansmana erişimi üzerindeki zararlı etkisini vurgulamaktadır.

Dzhumashev (2014) ile De Vaal ve Ebben (2011) ise yolsuzluğun hem üretken kamu mallarının girdisini hem de emeği azaltarak büyümeyi baskıladığını göstermektedir.

Assiotis ve Sylwester (2014) demokrasilerde yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişkinin daha az pozitif olduğunu, Saha ve Sen (2021) FEM, TSLS ve Dynamic-Panel-System-GMM yöntemleri kullanarak yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisinin demokrasilere kıyasla otokrasilerde pozitif olduğunu, Drury ve diğerleri (2006) ise zaman serisi kesit veri analizi yaparak yolsuzluğun negatif etkisine yolsuzluğun meydana geldiği siyasi süreç tarafından aracılık edildiği ve demokrasinin bu olumsuz etkiyi hafifleteceğini veya azaltacağını belirtmiştir.

3.2. Yolsuzluk ve Çevre

Yolsuzluğun çevre üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara bakıldığında araştırmacıların birçoğu yolsuzlukla çevre arasında negatif bir ilişki olduğunu savunmuştur. Candau ve Dienesch (2017) çevre düzenlemesindeki boşluğun büyüttüğü ticaret entegrasyonunun kirletici firmaların kirlilik sığınaklarına kaçışı üzerindeki olumlu etkisine dair kanıtlar sunarken, Leitão (2021) 1995–2015

arasındaki Portekiz, İspanya, İtalya, İrlanda ve Yunanistan verilerini kullanmış ve yenilenebilir enerji ve ticarete açıklığın karbondioksit emisyonları ile negatif ilişkili olduğunu savunmuştur. Wang ve diğerleri (2020) de 2006-2015 arasındaki 29 Çin eyaleti verilerini kullanmış ve diğer yazarlarla hemfikir olup içsel sorunların etkisi göz önüne alındığında hem yolsuzluk seviyesinin hem de kaynak uyumsuzluğunun derecesinin ekolojik verimlilik üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Biswas ve diğerleri (2012), Zhou ve diğerleri (2020) ve son olarak, Sekrafi ve Sghaier (2018) yolsuzluğun çevreye çok büyük zararlar verdiğini, ancak yolsuzluk kontrolü ve yolsuzlukla mücadele kampanyalarının bu etkiyi azaltacağını savunmuştur.

Leitão (2010), ülkenin yolsuzluk derecesinin, kükürt emisyonlarının azaldığı kritik eşik gelir düzeyi ile pozitif olarak ilişkili olduğunu bulmuştur.

Bhattacharyya ve Hodler (2010) ise, 1980-2004 arasında 124 ülke verisini analiz etmiştir. Bulgular, kaynak zengini ülkelerin gerçekten de yolsuzluğa eğilimli olduğunu ima etmektedir, çünkü beklenmedik kaynaklar hükümetlerini rant peşinde koşmaya teşvik ediyor. Ancak kaynak zengini demokrasiler Avustralya ve Norveç'te olduğu gibi, bu eğilim hükümetleri halka karşı sorumlu tutan sağlam demokratik kurumlar tarafından kontrol edilebilir.

3.3. Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Ekonomi

Cooray ve diğerleri (2017), 1996–2012 arasında 126 ülke verileri üzerinde OLS, Sabit Panel Etkileri ve Genel Momentler Metodu yöntemlerini uygulayarak daha yüksek düzeydeki yolsuzluğun daha büyük bir kamu borcunun birikmesi için elverişli olduğunu göstermiştir. Yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkileşim terimlerinin kamu borcu oranı üzerinde pozitif etkisinin olduğu ve bu yüzden de daha büyük bir kayıt dışı ekonominin vergi gelirlerini azaltarak yolsuzluğun kamu borcu üzerindeki etkisini büyüttüğü sonucuna varılırken, Nguyen ve Luong (2020) ise, 2010-2015 arasında 17 Asya ülkesi verisini kullanarak yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Ancak kayıt dışı ekonominin büyüme üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu, kayıt dışı ekonominin büyüklüğündeki bir artışın, Asya'daki yükselen piyasaların ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesini olumsuz yönde etkileyebileceği anlamına geliyor. Bulgular ayrıca, kayıt

dışı ekonominin boyutunun küçültülmesinin Asya'daki yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomiler için daha faydalı olabileceğini göstermiştir.

Goel ve Saunoris (2014), kayıt dışı ekonominin belirleyicileri tahmin edilirken kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluğun tamamlayıcı olduğunu, Dreher ve diğerleri (2009) ise, kontrol değişkeni olarak; kişi başına düşen GSYH, vergi yükünü ölçen endeksler, aşırı düzenleme, hukuk sisteminin kalitesi ve ICRG yolsuzluk endeksi kullanarak yolsuzluk ve gölge piyasanın varlığının daha küçük rüşvet seviyeleri ile ilişkili olması anlamında ikame olduğunu vurgulamıştır.

Dobson ve Ramlogan-Dobson (2012), 64 ülkenin verilerini kullanarak kayıt dışı sektör hipotezini incelemiş ve kayıt dışı sektörün yolsuzluk ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi etkilediğini ampirik olarak ortaya koymuştur. Sonuçlar, kurumların zayıf olduğu veya kayıt dışı sektörün büyük olduğu yerlerde yolsuzluğun büyümesine izin vermenin faydalı olabileceğini savunmaktadır.

Dreher ve Schneider (2010) ise, 1999-2002 arasında 98 ülke verisini incelemiştir. Diğer yazarlardan farklı olarak, algılara dayalı yolsuzluk endeksleri kullanıldığında, sonuçlar yolsuzluk ile kayıt dışı ekonomi arasında sağlam bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ölçülen yolsuzluk endeksini kullanan sonuçlar, düşük gelirli ülkelerde yolsuzluğun ve kayıt dışı ekonominin boyutunun tamamlayıcı olduğunu, yüksek gelirli ülkelerde ise sağlam bir ilişki olmadığını göstermektedir. Düşük gelirli ülkelerde daha büyük bir kayıt dışı ekonomi ile ölçülen yolsuzluğun arttığı da bulunmuştur.

3.4. Yolsuzluk ve Yatırım

Yolsuzluk ve yatırım ilişkisi incelendiğinde yolsuzluk oranı yüksek olan ülkelerde yatırım ile arasında pozitif, düşük olan ülkelerde ise negatif bir ilişki olduğu görülmektedir.

1994-2014 arasında 142 ülke verisini inceleyen Cieřlik ve Goczek (2018), 32 ülke verisini inceleyen Ades ve DiTella (1997) ve GSYH ve nüfus verilerini kontrol değişkeni olarak kullanan Wei (2000) yolsuzluğun yatırımı engelleyerek ekonomik büyümeyi doğrudan engellediğini göstermiştir.

Asiedu ve Freeman (2009), anket verilerini analiz ederek yolsuzluğun geçiş ülkeleri için yatırım büyümesi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu, ancak Latin Amerika ve

Karayıpler ve Sahra Altı Afrika için önemli bir etkisinin olmadığını savunurken, Zakharov (2019) 2004-2013 arasında Rusya verilerini inceleyerek, yolsuzluğun devlete veya yerel yönetimlere ait şirketler tarafından yapılan yatırımları değil, esas olarak kısmen veya tamamen özel mülkiyete sahip şirketler tarafından yapılan yatırımları etkilediğini göstermektedir.

Okada ve Samreth (2014) ise, Doğrudan Yabancı Yatırımlar'ın tek başına ekonomik büyümeyi teşvik etmese de yolsuzlukla etkileşim terimi dikkate alındığında ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar'ın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini ayıran yolsuzluk eşik seviyesinin yaklaşık olarak yüzde 10'luk dilimde olduğu belirtilmiştir.

3.5. Yolsuzluk ve İnternet Kullanımı

Yolsuzluk ve internet kullanımı ilişkisinde yapılan çalışmaların çoğunda negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Goel ve diğerleri (2012), genel örneklem ile ağırlıklı olarak İngilizce konuşan ulusların alt örneği arasında genel bulgularda çok az fark olduğunu, politika açısından bakıldığında ise, internetin yolsuzlukla mücadelede yararlı bir araç olmayı vaat ettiğini gösterirken, Jha ve Sarangi (2017) sosyal medya ve yolsuzluk arasındaki ilişkinin basın özgürlüğünün ciddi şekilde kısıtlandığı ülkeler için daha güçlü olduğunu belirtmektedir. Elbahnasawy (2014) ise, 1995-2009 arasında 160 ülke verisi üzerinde rastgele efekt modeli, panel Granger nedensellik testi, dinamik panel veri modeli kullanarak e-devletin yolsuzluğun önlenmesi üzerindeki etkisinin açıkça pozitif olduğunu, yalnızca internetin benimsenmesinin ise belirsiz bir etkisi olduğunu savunuyor.

3.6. Yolsuzluk ve İnovasyon

Yolsuzluk ve inovasyon ilişkisinde Dincer (2019) 1977-2006 arasında ABD'nin 48 bitişik eyaleti verilerinin analizi sonucunda negatif ilişki olduğunu savunurken, Paunov (2016) temel tahmin modeli ve heterojen etkiler için spesifikasyon testler kullanarak yolsuzluğun firmaların yenilik çabalarını engellediğini göstermiştir. Xu ve Yano (2017) ise, 2009-2015 arasında Çin verilerini analiz ederek yolsuzlukla

mücadele çabalarının Çinli şirketler arasında kurumsal AR-GE ve inovasyon çıktılarının finansmanını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir.

Goedhuys ve diğerleri (2016) de yolsuzluğun piyasaya ve ulusal inovasyon sistemine olan genel güveni azaltarak ve yatırımları üretken projelerden uzaklaştırarak doğrudan yeniliği engellediği ve her iki etkinin de firmaların yenilik yapma olasılığını azalttığı iddia etmiştir. Çalışmada yenilikçi firmaların karşılaştıkları yeniliğin önündeki kurumsal engellerin üstesinden gelmek için yozlaştırıcı uygulamaları kullanmaya istekli olduğu vurgulandı. Çalışma yolsuzluğun bürokrasinin yenilik üzerindeki olumsuz etkisini azalttığına ve bunlarla etkileşime girdiğine dair sonuçlar bulmuştur.

3.7. Yolsuzluk ve Refah

Alesina ve Angeletos (2005), çalışmasında Gini endeksi ve CPI kullanan Policardo ve diğerleri (2019), OLS, sabit etkiler ve TSLS yöntemi kullanan Li ve diğerleri (2018), 1995-2008 arasında 100 ülke verilerinden elde edilen sonuçlara dayanan Saha ve Gounder (2013) ve son olarak, Mandal ve Marjit (2010) yolsuzluğun yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi insan refahı göstergeleri üzerinde doğrudan olumsuz etkisinin olduğunu savunmuş, ancak Chen ve Liu (2018) ise 1985-2014 arasında Çin verilerini inceleyerek yolsuzluğun kamu sektörü ücretleri ile U şeklinde bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.

3.8. Yolsuzluk ve Kamu Harcamaları

d'Agostino ve diğerleri (2016) hükümet yatırım harcamalarının ekonomik büyümeyi artırırken, büyük askeri yük, mevcut hükümet harcamaları ve yüksek düzeyde yolsuzluğun olumsuz etkileri olduğu doğrularken, Mauro (1998) 100 ülke verisi üzerinde yaptığı araştırmalarda yolsuzluk ve hükümet harcama bileşimi arasında gözlemlenen korelasyona göre, yozlaşmış hükümetlerin bazı harcama kalemlerinde diğerlerine göre rüşvet toplamayı daha kolay bulduğunu savunmuştur. Ancak Holcombe ve Boudreaux (2015) ise, daha fazla hükümet harcamasının yolsuzlukla ilişkili olmadığını, dolayısıyla daha büyük bir refah devletinin yolsuzluğa yol açtığına dair bir gösterge olmadığını göstermektedir.

3.9. Yolsuzluğun Etkileri ile İlgili Yapılmış Diğer Çalışmalar

Yolsuzluğun geniş bir yelpazede incelendiği ve farklı etkilerinin ortaya konulduğu pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalardan Al-Marhubi (2000) daha yüksek yolsuzluğun daha yüksek enflasyonla ilişkili olduğunu, Goel ve Ram (2013) kişi başına GSYH'nin, artan siyasi haklar ve sivil özgürlüklerin ve daha fazla hükümet tüketiminin daha düşük yolsuzlukla ilişkili olduğunu, Dimant ve diğerleri (2013) yolsuzluğun özellikle vasıflı göçü tetiklediğini, ancak ortalama göç üzerindeki etkisinin daha az belirgin olduğunu son olarak, Gokcekus ve Knörich (2006) ise, hem kalitenin hem de açıklık düzeyinin yolsuzluk üzerinde önemli olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir.

Hasker ve Okten (2008), aracıları görmezden gelmenin yolsuzluğu daha da kötüleştirebilecek yanlış politikalara yol açacağını belirtirken, Wang ve Song (2021) ise, genel merkezi yüksek yolsuzluk düzeyine sahip illerde bulunan firmaların halka arz düşük fiyatlandırma düzeylerinin daha yüksek olma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE METODOLOJİ

Bu bölümde yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak ele alınmıştır. OECD üyesi olan 38 ülke için 2012-2021 verileri, panel veri tekniği kullanılarak incelenmiştir. İlk olarak panel veri analizi ve kullanmanın avantajları üzerine açıklamalar yapılmış, sonra ise panel veri analizinde kullanılan değişkenler tanıtılmış ve ilişki incelemesinden elde edilen ampirik sonuçlar tartışılmıştır.

4.1. Araştırma Metodolojisi

38 OECD ülkesi üzerinde yapılan araştırmanın veri seti Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Our World in Data gibi kurumlardan elde edilmiştir. OECD üyesi ülkelerin tamamı Ek 1’de yer almaktadır. Analiz STATA 14.2 programı ile gerçekleştirilmiştir. Kullanılmış model temel olarak aşağıdaki gibidir:

$$lGDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 CCIrev_{it} + \beta_2 ER_{it} + \beta_3 lHDI_{it} + \beta_4 INF_{it} + \beta_5 PHCAP_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Denklem 1’de i birim, t zaman, u ise hata terimini ifade etmektedir. GDP Kişi başına GSYH, $CCIrev$ tersine çevrilmiş Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi, ER istihdam oranı, HDI İnsani Gelişim Endeksi, INF enflasyon oranı ve $PHCAP$ ise fiziksel sermayeyi ifade etmektedir (Tablo 3). Homojenlik açısından GDP ve HDI değişkeni modele logaritması alınarak dahil edilmiştir. Tersine çevrilmiş Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi değişkenini elde etmek için ise 2,5 olan maksimum Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi endeksinden ülkelerin verileri çıkartılarak 0 ile 5 arasında değişen bir gösterge elde edilmiştir. Bu gösterge yükseldiği zaman ülkelerdeki yolsuzluk derecesi de artmaktadır. Bu da daha kolay hesaplama seçeneği sunmaktadır. Bu değişkenler genel literatür baz alınarak yolsuzlukla ekonomik büyüme ilişkisi araştırılan çalışmalardan elde edilmiştir.

Tablo 3. Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişken Adı	Tanımı	Kaynak
<i>GDP</i>	Kişi başına GSYH (sabit 2015 US\$ bazlı)	Dünya Bankası
<i>CClrev</i>	Tersine Çevrilmiş Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi	Dünya Bankası
<i>ER</i>	İstihdam Oranı (çalışma çağındaki nüfusa oran)	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
<i>HDI</i>	İnsani Gelişme Endeksi	Our World in Data
<i>INF</i>	Enflasyon Oranı, Tüketici Fiyatları (yıllık % değişim)	Uluslararası Para Fonu
<i>PHCAP</i>	Fiziksel Sermaye (GSYH %'si)	Dünya Bankası

4.2. Tahmin Yöntemi

Analizde tahmin yöntemi olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri analizi, aynı zamanda boylamsal veriler veya kesitsel zaman serisi verileri olarak da bilinen bir veri analizi yöntemidir. Panel veri, aynı nesnelerin veya birimlerin (örneğin, şirketler, ülkeler, kişiler) zaman içindeki birçok gözleminden oluşur. Bu nedenle, panel veri, yatay kesit ve zaman serisi verilerinin birleşimi olarak düşünülebilir (Park, 2011).

Panel veri analizi, verilerin her bir birimi için birden fazla zaman noktasında toplandığı ve bu nedenle aynı birim üzerindeki farklı zaman noktalarındaki verilerin birbirleriyle ilişkili olduğu veri setlerini analiz etmek için kullanılır. Kullanılan veri setinde de birden farklı ülkelerin farklı yıllardaki verileri yer aldığından panel veri analizi yöntemi seçilmiştir.

Bir panel veri regresyonu, tipik bir zaman serisi veya kesit regresyonundan farklı olarak değişkenlerinde çift alt simge içerir. Basit bir şekilde denklem aşağıdaki gibi gösterilebilir (Baltagi, 2021).

$$y_{it} = \alpha + X_{it}\beta + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (2)$$

Denklem 2’de i evleri, insanları, işletmeleri, ulusları vb. ve t zamanı temsil etmektedir. Dolayısıyla, kesit boyutu i alt simgesiyle, zaman serisi boyutu ise t alt simgesiyle gösterilmektedir.

Panel veri analizi, zaman serisi ve kesit verilerini birleştirerek hem zaman içindeki değişimleri hem de farklı birimler arasındaki farkları inceleme imkanı sunar. Panel veri analizinde kullanılan veriler, birimler arasındaki farklılıkları ve zaman içindeki

değişimleri aynı anda gözlemlemeyi sağlar. Bu da bazı analizlerin tek bir kesit verisi ile yapılmasından daha güçlü sonuçlar elde etmeyi sağlar.

Baltagi'ye (2021) göre, panel veri analizinin avantajları şöyle sıralanabilir:

- Panel veri analizi zaman ve yatay kesit veri analizine kıyasla firma, ülke ve bireylerin heterojenliğini kontrol edebilir;
- Panel veriler daha bilgilendirici veriler, daha fazla değişkenlik, değişkenler arasında daha az korelasyon, daha fazla serbestlik derecesi ve daha fazla verimlilik sağlar;
- Panel verileri, uyum dinamiklerini daha iyi inceleyebilmektedir;
- Panel verileri, salt kesit veya salt zaman serisi verilerinde tespit edilemeyen etkileri daha iyi tanımlayabilir ve ölçebilir;
- Panel veri modelleri, salt yatay kesit veya zaman serisi verilerine kıyasla daha karmaşık davranışsal modeller oluşturmaya ve test etmeye olanak tanır;
- Firmalar veya bireyler üzerinden yapılan toplulaştırmadan kaynaklanan önyargılar azaltılabilir veya ortadan kaldırılabilir (s. 6-9).

Panel veri analizi avantajlarının yanı sıra tasarım ve veri toplama sorunları, ölçüm hatalarının çarpıtmaları, seçicilik sorunları, kısa zaman serisi boyutu ve kesit bağımlılığı gibi bazı dezavantajlara da sahiptir (Baltagi 2021).

Panel veri analizinde basit doğrusal veri modelleri Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler (Pooled OLS), Sabit Etkiler Modeli ve Rassal Etkiler Modeli olmakla üç farklı yöntem ayrılır (Asteriou & Hall, 2007). Bu üç model arasındaki seçim, panel verilerinin özelliklerine ve analiz edilmek istenen sorulara bağlıdır. Aşağıdaki alt başlıklarda durumlara göre hangi yöntemin kullanılması gerektiği ele alınmıştır.

4.2.1. Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Modeli

Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Modeli, panel verilerindeki tüm gözlem birimleri için aynı sabit terim ve eğim katsayısı kullanarak verileri analiz eder. Bu yöntem, panel verilerindeki farklılıkları dikkate almaz ve her gözlem birimi için aynı regresyon eğrisini kullanır. Bu nedenle, değişkenler arasındaki farklılıkların analizi için uygun değildir (Park, 2011).

Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler Modeli, verilerdeki değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılır. Bu modelin avantajı, hesaplama kolaylığıdır. Ancak, panel verilerindeki değişkenler arasındaki farklılıkları göz ardı ettiği için, gerçek durumu yansıtmayabilir.

4.2.2. Sabit Etkiler Modeli

Sabit Etkiler Modeli, panel verilerindeki gözlem birimlerine özgü sabit etkileri hesaba katarak regresyon analizi yapar. Bu model, panel verilerindeki farklılıkları dikkate alarak, gözlem birimlerinin özelliklerini ve regresyon katsayılarını hesaba katar (Zulfikar, 2018).

Sabit Etkiler Modeli, her bir gözlem birimi için özgün bir sabit terim kullanır ve bu sabit terimlerin panel verilerindeki farklılıklarını hesaplar. Bu sayede, değişkenler arasındaki farklılıkların analizine uygun bir model oluşturulur (Stock & Watson, 2008):

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + u_{it}; \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (3)$$

Denklem 3’de α_i sadece yatay kesite göre değişmektedir. Modele ayrıca her bir grup için çeşitli sabit terimleri tahmin etmek üzere kukla değişkenler eklenmektedir. Bu yüzden tahmin modeli sıklıkla En Küçük Kareler Kukla Değişken (LSDV) yöntemi olarak adlandırılır ve kukla değişken eklenmiş hali aşağıdaki gibi gösterilir (Torres-Reyna, 2007):

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + \gamma_2 D_2 + \dots + \gamma_n D_n + u_{it}; \quad (4)$$
$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

Denklem 4’teki D_2 ve D_n değişkenleri her bir kesit için etkileri temsil etmektedir ve kukla değişken olduğu için regresyona dahil edilirken çoklu doğrusal bağlantı sorunu oluşturmaması açısından denkleme $n - 1$ tane dahil edilmelidir. Denklem, panel verilerindeki farklılıkları dikkate aldığı için, Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler’e göre daha doğru sonuçlar verebilir. Ancak, model hesaplama açısından daha karmaşıktır ve büyük veri setleri için uygun değildir.

4.2.3. Rassal Etkiler Modeli

Rassal Etkiler Modeli, gözlem birimlerine özgü sabit etkilerin yerine gözlem birimleri arasındaki rastgele farklılıkları ele alan bir panel veri modelidir. Bu modelde, gözlem birimlerine özgü sabit etkiler, Sabit Etkiler Modeli’nde olduğu gibi, α_i ile ifade edilmez. Bunun yerine, gözlem birimleri arasındaki rastgele farklılıkları yakalamak için bir hata terimi olarak ele alınır (Asteriou & Hall, 2007).

Rassal Etkiler Modeli’nde regresyon denklemi şu şekildedir:

$$Y_{it} = (\alpha + v_i) + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (5)$$

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + (v_i + u_{it}) \quad (6)$$

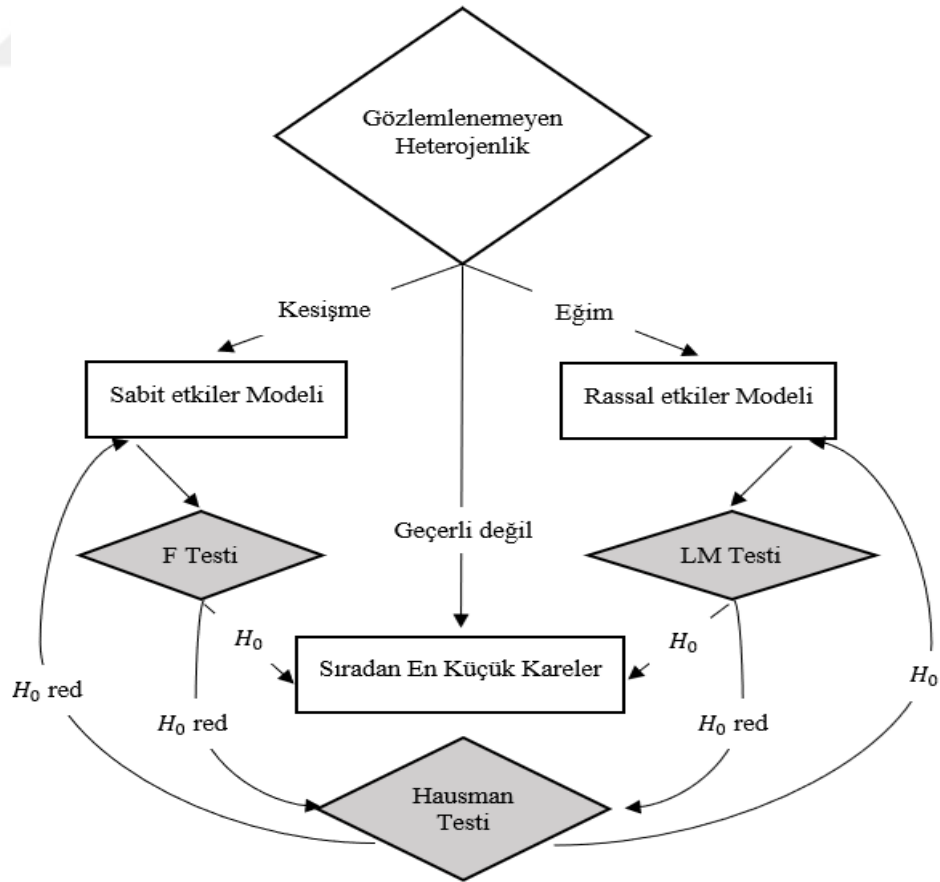
Burada, α , sabit terimi ifade ederken, v_i gözlem birimleri arasındaki rastgele farklılıkları ifade eder. u_{it} ise hata terimidir. v_i ve u_{it} birbirinden bağımsızdır ve normal dağılım gösterirler.

Rassal Etkiler Modeli, Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler ve Sabit Etkiler Modeli'nden farklı olarak, gözlem birimleri arasındaki farklılıkları yakalayarak, panel veri analizinde daha esnek bir yaklaşım sunar.

4.3. Model Belirleme Yöntemi

Panel veri analizinin hangi modelinin kullanılacağı yapılan testlerin sonucuna göre belirlenir. Kullanılan testler arasında F testi, LM testi ve Hausman testi yer almaktadır (Şekil 11).

Şekil 11. Panel Veri Modelleme Süreci

Kaynak: Park, 2011, s. 16

4.3.1. F Testi

Sabit Etkiler Modeli her gözlem biriminin sabit etkisini hesaba katar ve gözlem birimleri arasındaki farklılıkları modellemek için kullanılır. Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler modeli ise, tüm gözlem birimlerinin verilerini tek bir veri setinde birleştirir ve verileri toplu olarak modellemeye çalışır. Sabit Etkiler Modeli'nin daha iyi olduğunu düşünüldüğünde, Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler modeliyle karşılaştırmak için bir F testi yapılabilir. Bu test, verilerin birimlere göre değişkenliğini test eder (Karaduman, 2021).

Sabit Etkiler Modeli ve Havuzlanmış Sıradan En Küçük Kareler modelleri arasında F testi yapmak için aşağıdaki hipotezler kullanılır:

H_0 : Birim etkiler sıfırdır. Yani, Sabit Etkiler Modeli'nde kullanılan her birim için farklı bir sabit terim vardır ve bu sabit terimlerin tümü sıfırdır.

H_1 : Birim etkiler sıfırdan farklıdır. Yani, Sabit Etkiler Modeli'nde kullanılan her birim için farklı bir sabit terim vardır ve bu sabit terimlerin en az biri sıfırdan farklıdır.

4.3.2. Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı Testi

Breusch-Pagan Lagrange çarpanı (LM) testi, doğrusal bir regresyon modelinin rastgele etkilere sahip olup olmadığını belirlemek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Test, modelde rastgele etkiler varsa, artıkların varyansının verilerdeki farklı gruplar veya kümeler için farklı olacağı varsayımına dayanmaktadır (Torres-Reyna, 2007).

Bu durumda Breusch-Pagan LM testinin boş hipotezi REM yönteminde değişen varyans olmadığı (yani rastgele etkiler olmadığı), alternatif hipotez ise değişen varyans olduğu (yani rastgele etkiler olduğu) şeklindedir. Boş hipotez reddedilirse, REM yönteminin Pooled OLS modelinden daha iyi uyum sağladığını gösterir (Baltagi, 2021):

$$H_0: \sigma_\mu^2 = 0$$

$$H_1: \sigma_\mu^2 \neq 0$$

4.3.3. Hausman Testi

Hausman testi, FEM ve REM arasındaki tercihi belirlemek için kullanılır. Test, her iki modelin katsayı tahminlerini karşılaştırır ve iki modelin katsayı tahminleri arasındaki farkın ne kadar büyük olduğunu ölçer. Eğer fark çok küçükse, REM tercih edilir, çünkü daha verimlidir. Ancak fark büyükse, FEM tercih edilir, çünkü daha tutarlıdır (Asteriou & Hall, 2007).

Hausman testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : Rassal Etkiler Modeli Sabit Etkiler Modeli'nden daha verimlidir. Yani, FEM katsayı tahminleri REM katsayı tahminlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı değildir.

H_1 : Sabit Etkiler Modeli Rassal Etkiler Modeli'ne göre daha tutarlıdır. Yani, FEM katsayı tahminleri REM katsayı tahminlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklıdır.

4.4. Teşhis Testleri

Otokorelasyon, birimler arası korelasyon ve değişen varyans, regresyon analizinde karşılaşılan yaygın sorunlardan bazılarıdır. Bu sorunlar, modelin doğruluğunu ve güvenilirliğini etkileyebilirler. Bu nedenle, regresyon analizinde bu sorunların varlığını tespit etmek için çeşitli tanı testleri kullanılabilir. Bu testler, modelin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaya yardımcı olabilir (Yılmaz, 2008).

4.4.1. Değişen Varyans Testi

Sabit Etkiler Modeli'nde değişen varyans sorununu ele almak için Değiştirilmiş Wald testi kullanılabilir. Değiştirilmiş Wald testi, hata terimlerinin varyansının gözlem birimleri arasında değişebileceğini varsayar. Değiştirilmiş Wald testi için hipotezler aşağıdaki gibidir (Karaduman, 2021):

$H_0: \sigma_i^2 = \sigma$. Hata terimlerinin varyansı gözlem birimleri arasında değişmez.

$H_1: \sigma_i^2 \neq \sigma$. Hata terimlerinin varyansı gözlem birimleri arasında değişir.

Değiştirilmiş Wald testi, hipotezin reddedilmesi durumunda heteroskedastisite sorunu olduğunu ve daha uygun bir varyans yapılandırma yöntemi kullanılması gerektiğini gösterir. Hipotezin kabul edilmesi durumunda ise homoskedastisite

varsayımı geçerlidir ve varsayımlar sağlandığında modelin tahminleri güvenilir kabul edilebilir.

4.4.2. Otokorelasyon Testi

Sabit Etkiler Modeli'nde otokorelasyonun varlığını belirlemek için genellikle Durbin-Watson testi kullanılır. Durbin-Watson testi, hata terimlerindeki otokorelasyonu belirlemek için kullanılan bir istatistik testidir. Bu test, hata terimlerinin bir önceki gözlemle olan ilişkisini ölçer ve bir değer verir (Greene, 2021). Bu değer, 0 ile 4 arasında değişir ve otokorelasyonun olmadığı durumda 2'ye yakın bir değer alması beklenir. Değer 2'den küçük ise pozitif otokorelasyon, 2'den büyük ise negatif otokorelasyon olasılığı yüksektir (Kenton, 2021).

Durbin-Watson testinin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Hata terimlerinde otokorelasyon yoktur.

H_1 : Hata terimlerinde otokorelasyon vardır.

4.4.3. Birimler Arası Korelasyon Testi

Sabit etkiler panel veri modellerinde birimler arası korelasyonu test etmek için Pesaran testi kullanılabilir. Bu test, hata terimlerinin birimler arasında korelasyonu olup olmadığını test eder. Pesaran testi, özellikle büyük örneklem boyutlarında yüksek hassasiyetle çalışır (De Hoyos & Sarafidis, 2006).

Pesaran testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : Panel veri modelinde birimler arasında korelasyon yoktur (birimler arasında bağımsızlık varsayımı geçerlidir).

H_1 : Panel veri modelinde birimler arasında korelasyon vardır (birimler arasında bağımsızlık varsayımı geçerli değildir).

4.5. Ampirik Bulgular

4.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Ekonometrik analizde, veri setleri üzerinde yapılan ilk incelemelerden biri tanımlayıcı istatistiklerdir, çünkü bu istatistikler veri setinin temel özelliklerini özetleyerek analiz için önemli bir ilk adımı oluştururlar. Genellikle tanımlayıcı

istatistikler arasında ortalama, standart hata, minimum ve maksimum değerler yer alır. Tablo 4'te modelde yer alan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler gösterilmiştir.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Hat.	Minimum	Maksimum
IGDP	380	10,286	,675	8,636	11,614
CCIrev	379	1,357	,828	,101	3,502
ER	379	68,224	7,351	47,5	86,53
IHDI	380	-,113	,058	-,309	-,039
INF	380	1,874	2,225	-1,4	19,6
PHCAP	380	22,634	4,461	11,892	54,698

Değişkenler arasındaki ilişkileri anlamak için ise modellerde korelasyon matrisleri kullanılır. Korelasyon matrisi, veri setindeki her bir değişken çifti arasındaki korelasyon katsayısını içeren bir matristir (Tablo 5). Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü ölçmek için elverişlidir. Korelasyon katsayısı, -1 ile 1 arasında bir değer alır. Pozitif bir korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğunu gösterirken, negatif bir korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin ters orantılı olduğunu gösterir. Korelasyon katsayısı sıfıra yaklaştıkça, iki değişken arasındaki ilişki zayıflar (Adler & Parmryd, 2010).

Tablo 5. İkili Korelasyonlar

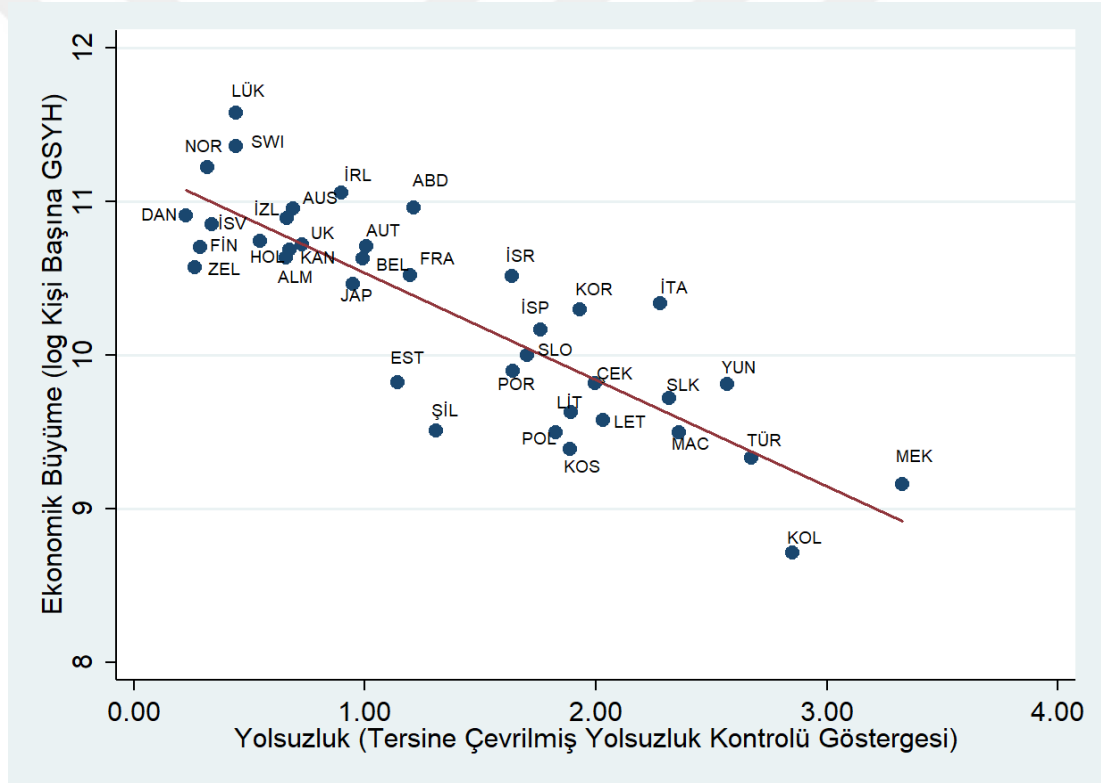
Değişkenler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) IGDP	1,000					
(2) CCIrev	-0,838 (0,000)	1,000				
(3) ER	0,557 (0,000)	-0,675 (0,000)	1,000			
(4) IHDI	0,898 (0,000)	-0,826 (0,000)	0,610 (0,000)	1,000		
(5) INF	-0,335 (0,000)	0,319 (0,000)	-0,256 (0,000)	-0,378 (0,000)	1,000	
(6) PHCAP	0,105 (0,040)	-0,110 (0,033)	0,195 (0,000)	0,125 (0,015)	0,228 (0,000)	1,000

Not: Parantez içindeki değerler anlamlılıkları göstermektedir.

Tablo 5’te korelasyon katsayıları incelendiğinde her bir değişkenin birbiriyle pozitif veya negatif anlamı ilişkisi olduğu görünüyor. Panel veri analizine başlamadan önce korelasyon matrisinin oluşturulması model analizinde yardımcı olabilir. Ancak bu tabloda sadece değişkenlerin ayrı ayrılıkta birbiriyle ilişkisi verilmektedir. Analiz zamanı ise korelasyon yönü değişebilir (örneğin pozitif korelasyon negatife veya tam tersi).

Analiz esas itibari ile yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerinde olduğundan tüm OECD ülkelerindeki ilişkiyi gösteren korelasyon grafiğinin oluşturulması hem korelasyonu daha kolay anlamaya hem de uç değişkenleri belirlemeye yardımcı olur (Şekil 12).

Şekil 12. Yolsuzluk ve Log Kişi Başına GSYH Arasındaki Korelasyon

4.5.2. Model Tanımlama Testleri

Analizde ilk olarak Sabit Etkiler Modeli, Havuzlanmış En Küçük Kareler yöntemine karşı F testi ile test edilecektir. Eğer H_0 hipotezi reddedilemezse Pooled OLS yöntemi, FEM’e göre daha etkilidir sonucu elde edilecektir. H_0 hipotezi reddedilirse bu zaman Rassal Etkiler Modeli Havuzlanmış En Küçük Kareler yöntemine karşı LM testi ile sınanacaktır. Burada da H_0 hipotezi reddedilirse o zaman FEM yöntemi REM’e karşı Hausman testi ile test edilecektir. Bu zaman H_0 hipotezi

reddedilemezse Rassal Etkiler Modeli, reddedildiği takdirde ise Sabit Etkiler Modeli etkili olacaktır. Testler p değerine göre yuvarlanmaktadır. Eğer p değeri %5'ten küçükse boş hipotez reddedilir. Tablo 6'da F testi, LM testi ve Hausman testi test istatistikleri ve sonuçları gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre FEM yöntemi Pooled OLS'ye, REM yöntemi de Pooled OLS'ye tercih edilmiştir. Son olarak Hausman testine göre Sabit Etkiler Modeli'nde karar kılınmıştır.

Tablo 6. Model Tanımlama Testleri

Test	Test İstatistiği	P değeri
F testi	190,55	0,0000
LM testi	1524,11	0,0000
Hausman testi	157,04	0,0000

4.5.3. Panel Veri Regresyon Analizi Sonuçları

Tablo 7. Regresyon Sonuçları

IGDP	Katsayı	Std.Hat.	t- değer	p- değer	[95% Güven	Aralığı]	İşaret
CCİrev	-,063	,017	-3,70	0	-,097	-,03	***
ER	,009	,001	8,70	0	,007	,01	***
IHDI	3,513	,232	15,13	0	3,056	3,97	***
INF	,006	,001	4,42	0	,004	,009	***
PHCAP	,004	,001	5,25	0	,003	,006	***
Sabit	10,075	,091	110,1	0	9,895	10,255	***

3

Ortalama	bağımlı	SD bağımlı değişken	0,673
değişken	10,290		
R-kare	0,740	Gözlem sayısı	378
F-test	190,548	Olasılık > F	0,000
Akaike kritiği	-1500,092	Bayezyen kritiği	-1476,482

*** $p < ,01$, ** $p < ,05$, * $p < ,1$

Tablo 7 her bir bağımsız değişkenin katsayısını, t istatistiğini ve p değerini veriyor. Tüm bağımsız değişkenlerin katsayıları %1 anlamlı görünüyor. Bu, bağımsız değişkenlerin IGDP'yi önemli ölçüde etkilediğini gösterir. Ayrıca, sabit terimin de anlamlı olduğu görülmektedir.

R^2 değeri 0,740 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimlerin yaklaşık %74'ünü açıkladığı anlamına gelir.

Son olarak, F testi 190,548 değeri ile hesaplanmış ve p değeri 0,000 olarak belirtilmiş. Bu, en az bir bağımsız değişkenin IGDP üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu gösterir.

Ancak modeli bu şekilde yorumlamak hatayla sonuçlanabilir. Çünkü analizlerde değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunları meydana gelebilir. Bu sorunlar modelin güvenilirliği ve doğruluğunu etkileyebilir. Bu yüzden model yorumlamadan önce değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon testleri yapıp, bu sorunlardan birinin varlığı halinde modeli bu sorunları giderecek şekilde düzenlenmelidir.

4.5.4. Değişen varyans, Otokorelasyon ve Birimler Arası Korelasyon Test Sonuçları

4.5.4.1. Değiştirilmiş Wald Testi

FEM yönteminde değişen varyansın varlığı için değiştirilmiş Wald testi yapılmaktadır. Bu testin hipotezleri:

$H_0: \sigma_i^2 = \sigma$. Hata terimlerinin varyansı gözlem birimleri arasında değişmez.

$H_1: \sigma_i^2 \neq \sigma$. Hata terimlerinin varyansı gözlem birimleri arasında değişir.

Tablo 8. Değiştirilmiş Wald Testi

Değişen Varyans Testi	Test İstatistiği	P değeri
Değiştirilmiş Wald Testi	5489,42	0,0000

Tablo 8'den elde edilen sonuçlara göre H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyi ile reddedilir. Yani modelde değişen varyans sorunu var.

4.5.4.2. Durbin-Watson Testi

Durbin-Watson testine göre test istatistikleri 2'den küçük olursa modelde otokorelasyon sorunu mevcuttur.

Tablo 9. Otokorelasyon Testleri

Otokorelasyon Testleri	Test İstatistikleri
Durbin-Watson Testi	,57618555
Baltagi-Wu LBI	1,1079224

Tablo 9'dan da görüldüğü gibi test istatistikleri 2'den küçük bir değere sahip ve bu yüzden analizde otokorelasyon sorununun mevcut olduğu sonucuna varılıyor.

4.5.4.3. Pesaran Testi

Tablo 10. Pesaran Testi

Birimler Arası Korelasyon Testi	Test İstatistiği	P değeri
Pesaran Testi	2,223	0,0262

Tablo 10'dan elde edilen sonuçlara göre H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyi ile reddedilir. Yani modelde birimler arası korelasyon sorunu var.

4.5.5. Değişen varyans, Otokorelasyon ve Birimler Arası Korelasyon Sorunlarının Azaltılması ve Nihai Modelin Oluşturulması

Değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon gibi sorunlar, istatistiksel analizlerde doğru sonuçlar elde etmeyi zorlaştırabilir. Robust standart hatalar ve kümeleştirme yöntemi, bu tür sorunlara karşı kullanılan yöntemlerdir (Hoechle, 2007).

Robust standart hatalar, değişen varyans sorununu ele almak için kullanılır. Bu yöntem, standart hata hesaplamasında kullanılan verilerdeki aykırı değerleri ve dağılım bozukluklarını hesaba katarak, daha güvenilir bir tahmin yapılmasına yardımcı olur (Croux vd., 2004).

Otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunları ise kümeleştirme yöntemiyle ele alınabilir. Bu yöntem, benzer özelliklere sahip birimleri gruplandırarak, korelasyon sorunlarının etkisini azaltır. Bu sayede, daha doğru sonuçlar elde edilebilir (Greene, 2021).

Tablo 11. Robust Standart Hatalarla Regresyon Analizi

İGDP	Katsayı	Std.Hat.	t- değer	p- değer	[95% Güven	Aralığı]	İşaret
CCİrev	-,063	,029	-2,16	,037	-,123	-,004	**
ER	,009	,002	4,39	0	,005	,012	***
İHDI	3,513	,549	6,40	0	2,402	4,625	***
INF	,006	,001	4,40	0	,003	,009	***
PHCAP	,004	,001	3,36	,002	,002	,007	***
Sabit	10,075	,175	57,72	0	9,721	10,428	***
Ortalama değişken	bağımlı	10,290	SD bağımlı değişken		0,673		
R-kare		0,740	Gözlem sayısı		378		
F-testi		22,022	Olasılık > F		0,000		
Akaike kritiği		-1502,092	Bayezyen kritiği		-1482,417		

*** p<,01, ** p<,05, * p<,1

Tablo 12. Kümeleştirme Yöntemiyle Regresyon Analizi

İGDP	Katsayı	Std.Hat.	t- değer	p- değer	[95% Güven	Aralığı]	İşaret
CCİrev	-,063	,029	-2,16	,037	-,123	-,004	**
ER	,009	,002	4,39	0	,005	,012	***

IHDI	3,513	,549	6,40	0	2,402	4,625	***
INF	,006	,001	4,40	0	,003	,009	***
PHCAP	,004	,001	3,36	,002	,002	,007	***
Sabit	10,075	,175	57,72	0	9,721	10,428	***

Ortalama	bağımlı	SD bağımlı değişken	0,673
değişken	10,290		
R-kare	0,740	Gözlem sayısı	378
F-testi	22,022	Olasılık > F	0,000
Akaike kritiği	-1502,092	Bayezien kritiği	-1482,417

*** p<,01, ** p<,05, * p<,1

Tablo 11 ve Tablo 12’de robust standart hatalar ve kümeleştirme yöntemi ile değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunu azaltarak regresyon analizi yapılmıştır. Genel FEM analizinden farklı olarak değişkenlerin standart hataları ve bazılarının güven aralığı değişmiştir. Standart hatalarla yapılmış analiz ile robust ve kümeleştirme yöntemi kullanılarak yapılmış analizin farkı Ek 2’de sunulmuştur.

Robust standart hatalar ve kümeleştirme yöntemiyle regresyon analizi yapıldıktan sonra artık model yorumlanabilir.

R^2 değerinin 0,740 olması, bağımsız değişkenlerin birlikte GSYH’nin doğal logaritmasındaki değişimin %74’ünü açıkladığını göstermektedir. F test istatistiği ve buna bağlı p değeri, regresyon modelinin bir bütün olarak istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tersine çevrilmiş Yolsuzluk Kontrolü Göstergesi %5 düzeyinde anlamlıdır ve negatif bir katsayıya sahiptir, yani bu değişkendeki bir birimlik artış GSYH üzerinde %6,3 azalmaya neden olacaktır. Bu da literatürün çoğu tarafından kabul edilen ‘sand the wheels’ hipoteziyle doğrulanmaktadır. Ayrıca sonuçlar yolsuzluk göstergesi olarak CCI değişkenini seçen Son ve diğerleri (2020), Song ve diğerleri (2020) ve genel olarak ilişkiyi inceleyen Mauro (1995), Mo (2001) gibi çalışmalarla tutarlıdır. Son ve diğerleri (2020) araştırmasında ise CCI’deki bir birimlik artış -2,436 birimlik azalmaya neden olmaktadır.

İstihdam oranı %1 düzeyde anlamlıdır ve pozitif bir katsayıya sahiptir, yani bu değişkendeki bir birimlik artış GSYH’de %0,9 artışa neden olmaktadır. Barro (1991) ve Fischer (1993) gibi çalışmalar da istihdam oranının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu desteklemektedir.

İnsani Gelişmişlik Endeksi %1 düzeyde anlamlıdır ve pozitif bir katsayıya sahiptir, yani bu değişkendeki %1'lik artış GSYH'de %3,51 artışa neden olmaktadır. Bu durum normal olarak karşılanabilir, çünkü HDI, ülkenin insan gelişim düzeyini yansıtan bir gösterge olduğu için, ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bundala (2012) ve Ranis ve diğerleri (2000) de HDI'nin ekonomik büyümeyi önemli önemli ölçüde pozitif yönde etkilediğini belirtmiştir.

Enflasyon oranı %1 düzeyde anlamlıdır ve pozitif bir katsayıya sahiptir, yani bu değişkendeki bir birimlik artış GSYH'de %0,6 artışa neden olmaktadır. Aslında enflasyon oranının GSYH'de azalma ile sonuçlanacağı beklenilir. Ancak örneklem OECD ülkeleri olduğundan bu ülkelerdeki enflasyon oranı hemen hemen hepsinde düşüktür. Öyle ki düşük enflasyon oranları, özellikle de düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranı tüketici ve işletme harcamalarını artırabilir ve dolayısıyla talebi artırarak ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Düşük enflasyon ayrıca yatırımcıların ve işletmelerin gelecekteki maliyetleri ve gelirleri tahmin etmelerini kolaylaştırarak, yatırım ve üretim kararlarını destekleyebilir. Bunun yanı sıra, düşük enflasyon oranları genellikle faiz oranlarının düşük olmasına neden olur, bu da yatırımcılar için düşük maliyetli finansman fırsatları sağlar ve borçlanma maliyetlerini düşürür. Aynı şekilde Köse (2019) de araştırmasının yüksek gelirli ülkeleri incelediği kısmında enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Öyle ki araştırmada enflasyon oranı değişkenindeki bir birimlik artış ekonomik büyüme değişkeninde 0,0034 birimlik artmaya neden olmuştur. Aynı zamanda Barro (1995) ve Fischer (1993) de düşük enflasyon oranlarının ekonomik büyümeye pozitif etki ettiğini tespit etmiştir.

Fiziksel sermaye de %1 düzeyde anlamlıdır ve pozitif bir katsayıya sahiptir, yani bu değişkendeki bir birimlik artış GSYH'de %0,4 artışa neden olmaktadır. Paulo ve diğerleri (2022) de fiziksel sermayenin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini ve yolsuzluğun varlığının daha düşük fiziksel sermayeye neden olduğunu savunmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yolsuzluk kavramı, kişilerin mevkilerini kötüye kullanarak, resmi görevlerini ve kamu kaynaklarını özel çıkarları için suiistimal etmelerini ifade eder. Yolsuzluk, kamu sektöründe, özel sektörde veya her ikisi arasında gerçekleşebilir ve çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Kamu sektöründe yolsuzluk olayları, rüşvet, yolsuz ihaleler, kaynak hırsızlığı, kamu malzeme ve kaynaklarının kötüye kullanılması gibi durumlarda ortaya çıkarken, özel sektörde ise yolsuzluk, yasadışı rekabet, vergi kaçırma, finansal dolandırıcılık, rüşvet veya çıkar çatışmaları yoluyla gerçekleşebilir. Ayrıca, kamu ve özel sektör arasında gerçekleşen yolsuzluklar da yaygın olarak görülebilir. Ancak yolsuzluk herkese göre değişen kavram olduğundan tanımını da yapmak zorlaşıyor. Bazı araştırmacılar (Huang, 2016; Leff, 1964) yolsuzluğun pozitif etkilerinin olduğunu savunurken, bazıları (Fisman & Svensson, 2007; Mauro, 1995; Mo, 2001) ise tam tersine yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif etki gösterdiğini belirtmiştir.

Yolsuzluğun etkileri de çok yönlüdür. Ekonomik açıdan, yolsuzluk kaynakların kötüye kullanılmasına ve adaletsiz dağılımına neden olarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Yatırımları azaltır, rekabeti bozar ve kaynakların verimsiz kullanılmasına yol açar. Sosyal açıdan, yolsuzluk toplumdaki adaletsizlikleri derinleştirir ve temel hizmetlere eşit erişimi engeller. Sağlık, eğitim ve diğer kamusal hizmetler yolsuzluk nedeniyle zarar görür. Siyasi açıdan, yolsuzluk demokratik süreçleri zayıflatır, halkın güvenini sarsar ve kurumların meşruiyetini sorgular.

Yolsuzluğun ölçülmesi ise zorlu bir görevdir, çünkü yolsuzluk genellikle gizli olduğu için raporlanmaz. Ancak uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, yolsuzluğu ölçmek ve karşılaştırmalı analizler yapmak için çeşitli göstergeler ve endeksler geliştirmişlerdir. Yolsuzluğun ölçülmesiyle birlikte mücadele etmek için çeşitli yöntemler ve politikalar uygulanmaktadır. Şeffaflık ve hesap verilebilirliğin artırılması, etik kuralların benimsenmesi, bağımsız denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması önemli adımlardır.

Çalışmada yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisini ölçmek için OECD ülkeleri örnekleme dahil edilmiş ve bu 38 OECD ülkesinin 2012-2021 yılları verileri baz alınmıştır. Bu veriler çeşitli kaynaklardan elde edilerek STATA 14.2 yazılımıyla analiz yapılmıştır. Homojenlik açısından GDP ve HDI değişkenleri doğal logaritması alınarak, CCI değişkeni ise hesaplama kolaylığı açısından tersi alınarak modele dahil edilmiştir. Model belirleme testleri kullanılarak panel veri analizi ve sabit etkiler modelinde karar kılınmış ve verilerin sağlamlığı açısından robust standart hatalar ve kümeleştirme yöntemleri ile incelemeler yapılmıştır.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar birçok çalışmayı doğrular niteliktedir (Fisman & Svensson, 2007; Mauro, 1995; Mo, 2001). Bulgulara göre, yolsuzluk değişkenindeki bir birimlik artış, ekonomik büyüme değişkeninin %6,3 azalmasına neden olmaktadır. Bu da literatürün çoğu tarafından desteklenen ‘sand the wheels’ hipotezi ile üst üste düşmektedir. Diğer değişkenlerden istihdam oranı, İnsani Gelişmişlik Endeksi, enflasyon oranı ve fiziksel sermaye ise ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Yapılan araştırmadan yola çıkarak yolsuzluğun etkilerini minimuma indirmek için bazı öneriler verilebilir. İlk olarak yolsuzluk, farklı sektörlerde ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele stratejileri, yolsuzluğun kök nedenlerini ve ortaya çıktığı alanları dikkate alarak özelleştirilmelidir. Sistemik bir yaklaşım benimsenerek, yolsuzlukla mücadelede etkili olacak spesifik politikalar ve önlemler geliştirilmelidir.

Yolsuzlukla mücadelede hükümetler, internet ve e-devlet gibi sistemlerin geliştirilmesine yatırım yapmalı ve vatandaşların kolayca erişebileceği bir şekilde sunmalıdır. Teknolojik ilerlemelerin sağladığı imkanlar, yolsuzlukla mücadelede güçlü bir araç olabilir. Hükümetler, şeffaflığı artırmak ve yolsuzluğu önlemek için dijital platformlar üzerinde çalışmalı, vatandaşların bilgiye erişimini kolaylaştırmalı ve kurumsal hesap verilebilirliği güçlendirmek için elektronik sistemlerin kullanımını teşvik etmelidir.

Eğitim ve farkındalık programları da yolsuzluğun önlenmesi ve toplumun katılımının teşvik edilmesi açısından büyük bir rol oynamaktadır. Toplumun geniş kesimlerine yönelik olarak, yolsuzluğun zararları, etkileri ve yasadışı faaliyetlerin nasıl raporlanabileceği gibi konularda bilinçlendirme programları düzenlenmelidir. Eğitim

kurumları, sivil toplum kuruluşları ve medya, yolsuzlukla mücadele konusunda ortak çabalarıyla toplumda bilinç oluşturmaktadır.

Ülkeler arasında yolsuzlukla mücadele konusunda iş birliği ve deneyim paylaşımı sağlanarak, uluslararası ölçekte yolsuzluğun önlenmesi ve soruşturulması konusunda daha etkin bir çerçeve oluşturulabilir. Bu, yolsuzlukla mücadelede uluslararası standartların benimsenmesini ve koordinasyonu sağlayarak sonuçların artmasını destekleyebilir.

Son olarak, bireysel düzeyde, her bir vatandaş etik değerlere bağlı kalarak yolsuzluğa karşı sıfır tolerans politikası benimsemeli ve dürüstlüğü ön planda tutmalıdır. Bu, insanların kendi davranışlarından başlayarak bir toplumda yolsuzluğu azaltma yolunda atılan önemli bir adımdır.

Çalışmada Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Our World in Data gibi kurumlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda farklı kaynaklardan daha geniş bir veri kümesi kullanılarak veriler karşılaştırılabilir ve sonuçların güvenilirliği artırılabilir. Ayrıca gelecek çalışmalarda 2012-2021 dönemi daha da genişletilerek yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin uzun vadeli etkileri araştırılabilir.

Bu çalışmada bağımsız değişken olarak çoğunlukla ekonomik değişkenler tercih edilmiştir. Gelecek çalışmalarda bürokratik kalite, politik istikrar gibi siyasi değişkenler kullanılarak ilişkinin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi sağlanabilir.

Son olarak gelecek çalışmalarda bu ilişki farklı bölge veya bir ülke üzerinden incelenebilir. Ancak çoğul ülke incelemelerinde ilişki sürecini daha iyi anlamak için dini, dilsel, tarihi, coğrafi, ekonomik vd. yakınlıkları olan ülkelerin örneklem olarak seçilmesi tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ades, A., & Di Tella, R. (1997). The new economics of corruption: a survey and some new results. *Political Studies*, 45(3), 496-515. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00093>
- Adler, J., & Parmryd, I. (2010). Quantifying colocalization by correlation: the Pearson correlation coefficient is superior to the Mander's overlap coefficient. *Cytometry Part A*, 77(8), 733-742. <https://doi.org/10.1002/cyto.a.20896>
- Ahlin, C., & Bose, P. (2007). Bribery, inefficiency, and bureaucratic delay. *Journal of Development Economics*, 84(1), 465-486. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jdeveco.2005.12.002>
- Aksoy, Ömer Asım (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aktan, C. C. (1993). Politikada rant kollama. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 119-136. https://www.researchgate.net/profile/Coskun-Can-Aktan/publication/318700938_Politikada_Rant_Kollama/links/597846b8a6fdc30bdbf890b/Politikada-Rant-Kollama.pdf
- Aktan, C. C. (2001). Yolsuzlukla mücadele stratejileri. *Ankara: Hak-iş yayınları*, 7, 2017.
- Alesina, A., & Angeletos, G. M. (2005). Corruption, inequality, and fairness. *Journal of Monetary Economics*, 52(7), 1227-1244. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2005.05.003>
- Al-Marhubi, F. A. (2000). Corruption and inflation. *Economics Letters*, 66(2), 199-202. <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00753-6>
- Ariu, A., & Squicciarini, M. P. (2013). The balance of brains—corruption and migration: Corruption could be an important factor for emigration and immigration decisions by highly skilled professionals. *EMBO reports*, 14(6), 502-504. <https://doi.org/10.1038/embor.2013.59>
- ASAN xidmət. (t.y.). Ümumi Məlumat. <https://asan.gov.az/about>. [Erişim Tarihi: 06.09.2022].
- Asiedu, E., & Freeman, J. (2009). The effect of corruption on investment growth: Evidence from firms in Latin America, Sub-Saharan Africa, and transition countries. *Review of Development Economics*, 13(2), 200-214. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9361.2009.00507.x>
- Aslan, V. (2013). Zimmet Suçu. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 43-66. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97750>

- Assiotis, A., & Sylwester, K. (2014). Do the effects of corruption upon growth differ between democracies and autocracies?. *Review of Development Economics*, 18(3), 581-594. <https://dx.doi.org/10.1111/rode.12104>
- Asteriou, D. & Hall, S. (2007). *Applied Econometrics: A Modern Approach*. New York: Palgrave Macmillan.
- Aydın, İ, S. (2023). *Zimmet Suçu (TCK 247)*. İdil Su Aydın Avukatlık Bürosu. <https://idilsuaydin.av.tr/zimmet-sucu-tck-247/>. [Erişim Tarihi: 15.01.2023].
- Aydın, S., & Yilmazer, Y. (2010). *Yolsuzluk ve Mali Suçlar*. Adalet Yayınevi
- BAGIRZADE, E. (2012). Kayıt dışı ekonomi kavramına ortak yaklaşım sorunu: makroiktisat kapsamlı kavramsal analiz. *Sosyoekonomi*, 18(18). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/197738>
- Bai, J., Jayachandran, S., Malesky, E. J., & Olken, B. A. (2019). Firm growth and corruption: Empirical evidence from Vietnam. *The Economic Journal*, 129(618), 651-677. <https://doi.org/10.1111/econj.12560>
- Baltagi, B. H. (2021). *Econometric analysis of panel data*. Cham: Springer.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, 35(3), 1320–1346.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443. <https://doi.org/10.2307/2937943>
- Barro, R. J. (1995). Inflation and economic growth. NBER Working Paper No. 5326. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5326/w5326.pdf
- Bayley, D. H. (1966). The effects of corruption in a developing nation. *Western political quarterly*, 19(4), 719-732. <https://doi.org/10.1177/106591296601900410>
- Bhattacharyya, S., & Hodler, R. (2010). Natural resources, democracy and corruption. *European Economic Review*, 54(4), 608-621. <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2009.10.004>
- Bearfield, D. A. (2009). What is patronage? A critical reexamination. *Public administration review*, 69(1), 64-76. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2008.01941.x>
- Biswas, A. K., Farzanegan, M. R., & Thum, M. (2012). Pollution, shadow economy and corruption: Theory and evidence. *Ecological Economics*, 75, 114-125. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2012.01.007>
- Bundala, N. (2012). Economic growth and human development; a link mechanism: An empirical approach. https://mpa.ub.uni-muenchen.de/47648/1/MPRA_paper_47648.pdf
- Can, D. (2019). Siyasi partiler ve kayırmacılık Türkiye örneği: 1923-2002 (Yayın No. 588836) [Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Candau, F., & Dienesch, E. (2017). Pollution haven and corruption paradise. *Journal of environmental economics and management*, 85, 171-192. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jeem.2017.05.005>

- Carlton, D. W., & Fischel, D. R. (1982). The regulation of insider trading. *Stan. L. Rev.*, 35, 857.
https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2424&context=journal_articles
- Chazal, E. D. (2022, October 21). *Active vs Passive Bribery*. Skillcast.
<https://www.skillcast.com/blog/active-vs-passive-bribery>
- Chen, Y., & Liu, Q. (2018). Public-sector wages and corruption: An empirical study. *European Journal of Political Economy*, 54, 189-197.
[10.1016/j.ejpoleco.2018.06.006](https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.06.006)
- Chetwynd, E., Chetwynd, F., & Spector, B. (2003). Corruption and poverty: A review of recent literature. *Management Systems International*, 600, 5-16.
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACW645.pdf
- Cieřlik, A., & Goczek, Ł. (2018). Control of corruption, international investment, and economic growth—Evidence from panel data. *World Development*, 103, 323-335. [http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.10.028](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.10.028)
- Çoban, O. (1999). Bir siyasal yozlaşma türü olarak rüşvet ve ekonomik etkileri (s. 180). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1).
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29890>
- Cooray, A., Dzhumashev, R., & Schneider, F. (2017). How does corruption affect public debt? An empirical analysis. *World development*, 90, 115-127.
[10.1016/j.worlddev.2016.08.020](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.08.020)
- Croux, C., Dhaene, G., & Hoorelbeke, D. (2004). Robust standard errors for robust estimators. *CES-Discussion paper series (DPS) 03.16*, 1-20.
<https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/238634/1/Dps0316.pdf>
- d'Agostino, G., Dunne, J. P., & Pieroni, L. (2016). Government spending, corruption and economic growth. *World Development*, 84, 190-205.
[http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.03.011](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.03.011)
- Dangan, M. (2018, March 9). 'Pharma bro' Martin Shkreli sentenced to 7 years in prison — says, 'This is my fault'. CNBC.
<https://www.cnbc.com/2018/03/09/pharma-bro-martin-shkreli-sentenced-to-7-years-in-prison.html>
- De Hoyos, R. E., & Sarafidis, V. (2006). Testing for Cross-Sectional Dependence in Panel-Data Models. *The Stata Journal*, 6(4), 482–496. <https://doi.org/10.1177/1536867X06000600403>
- De Rosa, D., Gooroochurn, N., & Görg, H. (2010). Corruption and productivity: firm-level evidence from the BEEPS survey. *World Bank policy research working paper*. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5348>
- De Sardan, J. (1999). A moral economy of corruption in Africa? *The Journal of Modern African Studies*, 37(1), 25-52.
<https://doi.org/10.1017/S0022278X99002992>
- De Vaal, A., & Ebben, W. (2011). Institutions and the relation between corruption and economic growth. *Review of Development Economics*, 15(1), 108-123.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9361.2010.00596.x>

- Dimant, E., & Tosato, G. (2018). Causes and effects of corruption: what has past decade's empirical research taught us? A survey. *Journal of Economic Surveys*, 32(2), 335-356. <https://doi.org/10.1111/joes.12198>
- Dimant, E., Krieger, T., & Meierrieks, D. (2013). The effect of corruption on migration, 1985–2000. *Applied Economics Letters*, 20(13), 1270-1274. <http://dx.doi.org/10.1080/13504851.2013.806776>
- Dincer, O. (2019). Does corruption slow down innovation? Evidence from a cointegrated panel of US states. *European Journal of Political Economy*, 56, 1-10. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.06.001>
- Dobson, S., & Ramlogan-Dobson, C. (2012). Why is corruption less harmful to income inequality in Latin America?. *World Development*, 40(8), 1534-1545. <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.04.015>
- Doğan, B. (t.y.-a). *Güveni Kötüye Kullanma Suçu ve Cezası*. Av. Baran Doğan Hukuk Bürosu. <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/hizmet-nedeniyle-guveni-kotu-ye-kullanma-sucu-cezasi.html>. [Erişim Tarihi: 13.10.2022].
- Doğan, B. (t.y.-b). *İrtikap Suçu, Şartları ve Cezası*. Av. Baran Doğan Hukuk Bürosu. <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/irtikap-sucu-cezasi-nedir.html>. [Erişim Tarihi: 17.10.2022].
- Doig, A. (2013). *Fraud*. Willan Publishing.
- Dreher, A., & Schneider, F. (2010). Corruption and the shadow economy: an empirical analysis. *Public Choice*, 144, 215-238. <https://doi.org/10.1007/s11127-009-9513-0>
- Dreher, A., Kotsogiannis, C., & McCorriston, S. (2009). How do institutions affect corruption and the shadow economy?. *International Tax and Public Finance*, 16(6), 773-796. <https://doi.org/10.1007/s10797-008-9089-5>
- Drury, A. C., Kriekhaus, J., & Lusztig, M. (2006). Corruption, democracy, and economic growth. *International political science review*, 27(2), 121-136. <https://doi.org/10.1177/0192512106061423>
- Dzhumashev, R. (2014). Corruption and growth: The role of governance, public spending, and economic development. *Economic Modelling*, 37, 202-215. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.11.007>
- Ekin Hukuk Bürosu. (2023, 5 Nisan). *Zimmet Suçu Nedir? Zimmet Suçu Şartları Ve Cezaları Neler?*. Ekin Avukatlık & Hukuk Bürosu. <https://www.ekinlaw.com/zimmet-sucu-nedir-zimmet-sucu-sartlari-ve-cezaları-neler/>
- Elbahnasawy, N. G. (2014). E-government, internet adoption, and corruption: an empirical investigation. *World Development*, 57, 114-126. <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.12.005>
- Eldar, O. (2008). Vote-trading in international institutions. *European Journal of International Law*, 19(1), 3-41. <https://doi.org/10.1093/ejil/chn001>
- Enste, D., & Heldman, C. (2017). *Causes and consequences of corruption: An overview of empirical results*. IW-Report, No. 2/2017. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/157204/1/IW-Report-2017-02.pdf>

- Evrensel, A. Y. (2010). Corruption, growth, and growth volatility. *International Review of Economics & Finance*, 19(3), 501-514. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2009.08.002>
- Farooq, A., Shahbaz, M., Arouri, M., & Teulon, F. (2013). Does corruption impede economic growth in Pakistan?. *Economic Modelling*, 35, 622-633. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.08.019>
- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 485-512. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90027-D](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90027-D)
- Fisman, R., & Svensson, J. (2007). Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of development economics*, 83(1), 63-75. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2005.09.009>
- Fjeldstad, O. H., Kolstad, I., & Lange, S. (2003). Autonomy, incentives and patronage: a study of corruption in the Tanzania and Uganda Revenue Authorities. *CMI Report*, 2003(9). <https://www.cmi.no/publications/file/1688-autonomy-incentives-and-patronage.pdf>
- Gardiner, A. J. (2001). Defining Corruption. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 25-40). New Jersey: Transaction Publishers.
- Gebeye, B. A. (2012). Corruption and human rights: Exploring the relationships. In *Human rights & human welfare. A forum for works in progress. Working paper* (No. 70, pp. 1-44). <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2075766>
- Gedikli, A. (2011). Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Öneri Dergisi*, 9(36), 169-188. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/165776>
- Giray, F. (2005). YOLSUZLUK VE YOLSUZLUĞUN VERGİ YAPISI ÜZERİNE ETKİLERİ. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (32), 111-137. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5388>
- Goedhuys, M., Mohnen, P., & Taha, T. (2016). Corruption, innovation and firm growth: firm-level evidence from Egypt and Tunisia. *Eurasian Business Review*, 6(3), 299-322. <https://doi.org/10.1007/s40821-016-0062-4>
- Goel, R. K., & Ram, R. (2013). Economic uncertainty and corruption: Evidence from a large cross-country data set. *Applied Economics*, 45(24), 3462-3468. <http://dx.doi.org/10.1080/00036846.2012.714073>
- Goel, R. K., & Saunoris, J. W. (2014). Global corruption and the shadow economy: spatial aspects. *Public Choice*, 161(1), 119-139. <https://doi.org/10.1007/s11127-013-0135-1>
- Goel, R. K., Nelson, M. A., & Naretta, M. A. (2012). The internet as an indicator of corruption awareness. *European Journal of Political Economy*, 28(1), 64-75. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2011.08.003>
- Gokcekus, O., & Knörich, J. (2006). Does quality of openness affect corruption?. *Economics Letters*, 91(2), 190-196. <http://dx.doi.org/10.1016/j.econlet.2005.11.015>

- Greene, W. H. (2021). *Econometric analysis*. NY: Pearson Education
- Gründler, K., & Potrafke, N. (2019). Corruption and economic growth: New empirical evidence. *European Journal of Political Economy*, 60, 101810. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2019.08.001>
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty?. *Economics of governance*, 3(1), 23-45. <https://doi.org/10.1007/s101010100039>
- Hao, Y., & Johnston, M. (2001). Corruption and the future of economic reform in China. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 583-604). New Jersey: Transaction Publishers.
- HARSTAD, B., & SVENSSON, J. (2011). Bribes, Lobbying, and Development. *American Political Science Review*, 105(1), 46-63. <https://doi.org/10.1017/S0003055410000523>
- Hashim, A. (2017, 16 August). *Disqualified Pakistani PM Sharif challenges dismissal*. Aljazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2017/8/16/disqualified-pakistani-pm-sharif-challenges-dismissal>
- Hasker, K., & Okten, C. (2008). Intermediaries and corruption. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 67(1), 103-115. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2006.06.015>
- Heyneman, S. P., Anderson, K. H., & Nuraliyeva, N. (2008). The cost of corruption in higher education. *Comparative Education Review*, 52(1), 1-25. <https://doi.org/10.1086/524367>
- Hoare, A. G. (1983). Pork-barrelling in Britain: a review. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 1(4), 413-438. <https://doi.org/10.1068/c010413>
- Hoechle, D. (2007). Robust standard errors for panel regressions with cross-sectional dependence. *The stata journal*, 7(3), 281-312. <https://doi.org/10.1177/1536867X0700700301>
- Holcombe, R. G., & Boudreaux, C. J. (2015). Regulation and corruption. *Public Choice*, 164(1), 75-85. <https://doi.org/10.1007/s11127-015-0263-x>
- Howell, L. D. (2011). International country risk guide methodology. *East Syracuse, NY: PRS Group*, 7. <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2012/11/icrgmethodology.pdf>
- Huang, C. J. (2016). Is corruption bad for economic growth? Evidence from Asia-Pacific countries. *The North American Journal of Economics and Finance*, 35, 247-256. [10.1016/j.najef.2015.10.013](https://doi.org/10.1016/j.najef.2015.10.013)
- Huntington, S.P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press, New Haven.
- International Monetary Fund. (t.y.). *IMF & Governance and Anti-Corruption*. <https://www.imf.org/en/Topics/governance-and-anti-corruption>
- Jha, C. K., & Sarangi, S. (2017). Does social media reduce corruption?. *Information Economics and Policy*, 39, 60-71. [10.1016/j.infoecopol.2017.04.001](https://doi.org/10.1016/j.infoecopol.2017.04.001)

- Johnsøn, J., & Hardoon, D. (2012). Why, when and how to use the Global Corruption Barometer. *U4 Brief*, 2012(5). <https://www.u4.no/publications/why-when-and-how-to-use-the-global-corruption-barometer.pdf>
- Johnston, M. (2001). Measuring the new corruption rankings: Implications for analysis and reform. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 865-884). New Jersey: Transaction Publishers.
- Joseph, O. & Vashchanka, V. (2022). International IDEA Electoral Processes Primer 2. <https://doi.org/10.31752/idea.2022.61>
- Karaduman, A, H. (2021). *Ekonometri Dersi Notları*. Yıldız Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü.
- Kenton, W. (2021, August 4). Durbin Watson Test: What It Is in Statistics, With Examples. <https://www.investopedia.com/terms/d/durbin-watson-statistic.asp>
- KIZILBOĞA, R. (2012). Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorilerinin değerlendirilmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(1), 91-109. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184894>
- Klaveren, J. (2001). Corruption as a historical phenomenon. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 83-94). New Jersey: Transaction Publishers.
- Klitgaard, R. (1988). *Controlling corruption*. University of California Press.
- Köse, E. (2019). Yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir uygulama (Yayın No. 588837) [Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Krueger, A.O. (1974). The Political Economy of the Rent-Seeking Society. *The American Economic Review*, 64, 291-303. <https://assets.aeaweb.org/asset-server/files/9452.pdf>
- Lambsdorff, J. G. (2006a). Measuring corruption–the validity and precision of subjective indicators (CPI). In C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (Eds.), *Measuring Corruption* (pp. 87-99). Routledge.
- Lambsdorff, J. G. (2006b). Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries. *International handbook on the economics of corruption*, 1, 3-51. <https://doi.org/10.4337/9781847203106.00007>
- Leff, N. H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *American behavioral scientist*, 8(3), 8-14. <http://dx.doi.org/10.1177/000276426400800303>
- Leitão, A. (2010). Corruption and the environmental Kuznets curve: empirical evidence for sulfur. *Ecological Economics*, 69(11), 2191-2201. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.06.004>
- Leitão, N. C. (2021). The effects of corruption, renewable energy, trade and CO2 emissions. *Economies*, 9(2), 62. <https://doi.org/10.3390/economies9020062>
- Levi, M., & Reuter, P. (2006). Money laundering. *Crime and justice*, 34(1), 289-375. <https://doi.org/10.1086/501508>

- Leys, C. (1965). What is The Problem About Corruption? *The Journal of Modern African Studies*, 3(2), 215-230. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00023636>
- Li, Q., An, L., Xu, J., & Balamoune-Lutz, M. (2018). Corruption costs lives: evidence from a cross-country study. *The European Journal of Health Economics*, 19(1), 153-165. <https://doi.org/10.1007/s10198-017-0872-z>
- Mandal, B., & Marjit, S. (2010). Corruption and wage inequality?. *International Review of Economics & Finance*, 19(1), 166-172. [10.1016/j.iref.2009.01.001](https://doi.org/10.1016/j.iref.2009.01.001)
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The quarterly journal of economics*, 110(3), 681-712. <https://doi.org/10.2307/2946696>
- Mauro, P. (1996). *The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure*. International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781451852097.001>
- Mauro, P. (1998). Corruption and the composition of government expenditure. *Journal of Public economics*, 69(2), 263-279. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(98\)00025-5](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(98)00025-5)
- Méon, P. G., & Weill, L. (2010). Is corruption an efficient grease?. *World development*, 38(3), 244-259. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1304596>
- Mihci, M. (2016). *Güveni Kötüye Kullanma Suçu TCK 155. MIHCI Hukuk & Danışmanlık*. <https://www.mihcihukuk.com/guveni-kotuye-kullanma-sucu-tck-155.html/>
- Millennium Challenge Corporation. (t.y.). *Control of Corruption Indicator*. <https://www.mcc.gov/who-we-select/indicator/control-of-corruption-indicator>. [Erişim Tarihi: 26.11.2022].
- Miller, W. L. (2006). Perceptions, experience and lies: What measures corruption and what do corruption measures measure. In C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (Eds.), *Measuring Corruption* (pp. 163-185). Routledge.
- Mo, P. H. (2001). Corruption and economic growth. *Journal of comparative economics*, 29(1), 66-79. <https://doi.org/10.1006/jcec.2000.1703>
- Nawaz, F. (2010). Exploring the relationships between corruption and tax revenue. *U4 Expert Answers*, 228, 2010. <https://www.u4.no/publications/exploring-the-relationships-between-corruption-and-tax-revenue.pdf>
- Nelson, C. M. S. (2006). Market structure and the provision of corruption: A theoretical and empirical investigation. (Publication No. 99900877136001842) [Doctoral dissertation, Washington State University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Nguyen, T. A. N., & Luong, T. T. H. (2020). Corruption, shadow economy and economic growth: Evidence from emerging and developing asian economies. *Montenegrin Journal of Economics*, 16(4), 85-94. <https://doi.org/10.14254/1800-5845/2020.16-4.7>
- Nguyen, T. T., & Van Dijk, M. A. (2012). Corruption, growth, and governance: Private vs. state-owned firms in Vietnam. *Journal of Banking & Finance*, 36(11), 2935-2948. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2012.03.027>

- Nur-tegin, K., & Jakee, K. (2020). Does corruption grease or sand the wheels of development? New results based on disaggregated data. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 75, 19-30. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2019.02.001>
- Nye, J. S. (1967). Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *American Political Science Review*, 61(02), 417-427. <https://doi.org/10.2307/1953254>
- Okada, K., & Samreth, S. (2014). How does corruption influence the effect of foreign direct investment on economic growth?. *Global Economic Review*, 43(3), 207-220. [10.1080/1226508X.2014.930671](https://doi.org/10.1080/1226508X.2014.930671)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2008). *Corruption: A glossary of international criminal standards*. OECD Glosarries. <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/41194428.pdf>
- Our World in Data. (t.y.). *Bribe payers index*, 2011. <https://ourworldindata.org/grapher/bribe-payers-index>. [Erişim Tarihi: 03.11.2022].
- OZEKİCİOĞLU, S. S., & TÜLÜMCE, S. Y. (2020). THE IMPACTS OF CORRUPTION ON BUDGET BALANCE AND PUBLIC DEBT IN TURKEY: AN EMPIRICAL ANALYSIS. *Journal of Management and Economics Research*, 18(3), 46-60. <http://dx.doi.org/10.11611/yead.775529>
- Özsemerci, K. (2003). Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar, nedenleri, zararları ve çözüm önerileri. *T.C. Sayıştay Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi*, 27. <https://www.etik.gov.tr/media/dujjcd2v/kemalozsemerci-turkkamuyonetimindeyolsuzluklarnedenleri.pdf>
- Park, H. M. (2011). Practical guides to panel data modeling: a step-by-step analysis using stata. *Public Management and Policy Analysis Program, Graduate School of International Relations, International University of Japan*, 12, 1-52.
- Paulo, L. D. D., Lima, R. C. D. A., & Tigre, R. (2022). Corruption and economic growth in Latin America and the Caribbean. *Review of Development Economics*, 26(2), 756-773. <https://doi.org/10.1111/rode.12859>
- Paulose, M. Jr. (1997). United States v. McDougald: The Anathema to 18 U.S.C. §1956 and National Efforts Against Money Laundering. *Fordham International Law Journal*, 21, 253-307. <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1552&context=ilj>
- Paunov, C. (2016). Corruption's asymmetric impacts on firm innovation. *Journal of Development Economics*, 118, 216-231. [10.1016/j.jdeveco.2015.07.006](https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2015.07.006)
- Pearson, Z. (2001). An international human rights approach to corruption. *Corruption and anti-corruption*, 30-61. https://rinj.press/wp-content/uploads/2018/02/An_international_human_rights_approach_to_corruption-Zoe-Pearson.pdf
- Philp, M. (2001). Conceptualizing political corruption. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 41-58). New Jersey: Transaction Publishers.

- Philp, M. (2006). Corruption definition and measurement. In C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (Eds.), *Measuring Corruption* (pp. 61-72). Routledge.
- Policardo, L., Carrera, E. J. S., & Risso, W. A. (2019). Causality between income inequality and corruption in OECD countries. *World Development Perspectives*, 14, 100102. [10.1016/j.wdp.2019.02.013](https://doi.org/10.1016/j.wdp.2019.02.013)
- Ranis, G., Stewart, F., & Ramirez, A. (2000). Economic growth and human development. *World development*, 28(2), 197-219. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(99\)00131-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(99)00131-X)
- Rose-Ackerman, S. (1978). *Corruption: A Study in Political Economy*. Cambridge: Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-596350-3.50005-3>
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge university press.
- Saha, S., & Gounder, R. (2013). Corruption and economic development nexus: Variations across income levels in a non-linear framework. *Economic Modelling*, 31, 70-79. [10.1016/j.econmod.2012.11.012](https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.11.012)
- Saha, S., & Sen, K. (2021). The corruption–growth relationship: does the political regime matter?. *Journal of Institutional Economics*, 17(2), 243-266. [10.1017/S1744137420000375](https://doi.org/10.1017/S1744137420000375)
- Scott, D. (1996). Money laundering and international efforts to fight it. *World Bank*. <http://hdl.handle.net/10986/11622>
- Scott, J. C. (2001). Handling historical comparisons cross-nationally. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: Concepts and contexts* (3rd ed., pp. 123-136). New Jersey: Transaction Publishers.
- Sekrafi, H., & Sghaier, A. (2018). Examining the relationship between corruption, economic growth, environmental degradation, and energy consumption: a panel analysis in MENA region. *Journal of the Knowledge Economy*, 9(3), 963-979. [10.1007/s13132-016-0384-6](https://doi.org/10.1007/s13132-016-0384-6)
- Shah, A., & Schacter, M. (2004). Combating corruption: look before you leap. *Finance and Development*, 41(4), 40-43. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2004/12/pdf/shah.pdf>
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The quarterly journal of economics*, 108(3), 599-617. <https://doi.org/10.2307/2118402>
- Son, T. H., Liem, N. T., & Khuong, N. V. (2020). Corruption, nonperforming loans, and economic growth: International evidence. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1735691. [10.1080/23311975.2020.1735691](https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1735691)
- Song, C. Q., Chang, C. P., & Gong, Q. (2021). Economic growth, corruption, and financial development: Global evidence. *Economic Modelling*, 94, 822-830. [10.1016/j.econmod.2020.02.022](https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.02.022)
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (2008). Heteroskedasticity-robust standard errors for fixed effects panel data regression. *Econometrica*, 76(1), 155-174. <https://doi.org/10.1111/j.0012-9682.2008.00821.x>

- Tanzi, V. & Davoodi, H.R. (1997) Corruption, Public Investment and Growth. *Working Paper of the International Monetary Fund*, Fiscal Affairs Department, WP/ 97/139. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97139.pdf>
- Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures. *Staff papers*, 45(4), 559-594. <https://doi.org/10.2307/3867585>
- The Organization for Economic Co-operation and Development. (t.y.). *Education for Public Integrity*. <https://www.oecd.org/corruption/ethics/integrity-education.htm>
- The United Nations Office at Geneva. (2022, October 20). *Human Rights Committee Considers Report of the Russian Federation in the Absence of a Delegation, Experts Raise Issues on the Persecution of Journalists and the Arrests of Protesters*. <https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2022/10/human-rights-committee-considers-report-russian-federation>. [Erişim Tarihi: 29.11.2022].
- Toolkit, U.A.C. (2004). The Global Programme Against Corruption UN Anti-Corruption Toolkit. https://www.unodc.org/documents/corruption/Toolkit_ed2.pdf
- Torres-Reyna, O. (2007). Panel data analysis fixed and random effects using Stata (v. 4.2). *Data & Statistical Services, Princeton University*, 112, 49. <https://www.princeton.edu/~otorres/Panel101.pdf>
- Transparency International (2016, March 10). *HOW TO STOP CORRUPTION: 5 KEY INGREDIENTS*. <https://www.transparency.org/en/news/how-to-stop-corruption-5-key-ingredients>. [Erişim Tarihi: 12.10.2022].
- Transparency International. (2011). *Bribe Payers Index 2011*. https://issuu.com/transparencyinternational/docs/bribe_payers_index_2011?mode=window&backgroundColor=%23222222. [Erişim Tarihi: 21.10.2022].
- Transparency International. (2014). Open letter to g20 leaders. <https://www.transparency.org/en/news/open-letter-to-g20-leaders>. [Erişim Tarihi: 16.02.2023].
- Transparency International. (t.y.-a). *Global Corruption Barometer*. <https://www.transparency.org/en/gcb>. [Erişim Tarihi: 17.12.2022].
- Transparency International. (t.y.-b). *What Is Corruption?*. <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>. [Erişim Tarihi: 16.11.2022].
- Transparency International. (t.y.-c). *Corruption Perceptions Index*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/>. [Erişim Tarihi: 04.02.2023].
- Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399-457. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(99\)00092-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(99)00092-4)
- Türk Ceza Kanunu. (2004). Türk Ceza Kanunu. T.C. *Resmi Gazete*, 25611. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkdönmez, D. (2019). *Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi* (Yayın No. 548037) [Yüksek Lisans Tezi, İğdır Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. (2006). *Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri*. Matsa Basımevi. [https://www.tepav.org.tr/upload/files/1313475413-4.Bir Olgu Olarak Yolsuzluk Nedenler Etkiler Cozum Onerileri.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1313475413-4.Bir%20Olgu%20Olarak%20Yolsuzluk%20Nedenler%20Etkiler%20Cozum%20Onerileri.pdf)
- Ullah, B. (2020). Financial constraints, corruption, and SME growth in transition economies. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 75, 120-132. [10.1016/j.qref.2019.05.009](https://doi.org/10.1016/j.qref.2019.05.009)
- United Nations (t.y.). *Human Rights*. <https://www.un.org/en/global-issues/human-rights>. [Erişim Tarihi: 18.09.2022].
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2019). *Module 1: What Is Corruption and Why Should We Care?*. UNODC Module Series on Anti-Corruption. [https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption Module 1 What Is Corruption and Why Should We Care.pdf](https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption%20Module%201%20What%20Is%20Corruption%20and%20Why%20Should%20We%20Care.pdf)
- United Nations Office on Drugs and Crime. (t.y.). *Module 6: Detecting and Investigating Corruption*. UNODC Module Series on Anti-Corruption. <https://www.unodc.org/e4j/en/anti-corruption/module-6/key-issues/transparency-as-a-precondition.html>
- United Nations. (2003). *United Nations Convention Against Corruption*. Vienna: Vienna International Centre.
- Wang, S., Zhao, D., & Chen, H. (2020). Government corruption, resource misallocation, and ecological efficiency. *Energy Economics*, 85, 104573. [10.1016/j.eneco.2019.104573](https://doi.org/10.1016/j.eneco.2019.104573)
- Wang, W. K., & Steinberg, M. I. (2010). *Insider trading*. Oxford Press.
- Wang, X., & Song, D. (2021). Does local corruption affect IPO underpricing? Evidence from China. *International Review of Economics & Finance*, 73, 127-138. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2021.01.007>
- Wang, Y. (2020). Growth and development under different corruption regimes. *The Manchester School*, 88(2), 305-323. [10.1111/manc.12302](https://doi.org/10.1111/manc.12302)
- Wei, S. J. (2000). How taxing is corruption on international investors?. *Review of economics and statistics*, 82(1), 1-11. <https://doi.org/10.1162/003465300558533>
- Wheatland, B. (2015). Literature review: Corruption as a driver of migration. *Anti-Corruption Resource Center*. <https://www.u4.no/publications/literature-review-corruption-as-a-driver-of-migration.pdf>
- World Bank (t.y.-a). *About The Human Capital Project*. <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/about-hcp#:~:text=Human%20capital%20consists%20of%20the,as%20productive%20members%20of%20society>. [Erişim Tarihi: 25.01.2023].
- World Bank. (2020, February 19). *Anticorruption Fact Sheet*. <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet>. [Erişim Tarihi: 09.02.2023].
- World Bank. (2023, March 15). *Combating Corruption*. <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/combating-corruption>. [Erişim Tarihi: 16.04.2022].

- World Bank. (t.y.-b). *BEEPS-at-a-glance*. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/9393>. [Erişim Tarihi: 21.02.2023].
- World Bank. (t.y.-c). *Integrity Vice Presidency*. <https://www.worldbank.org/en/about/unit/integrity-vice-presidency>. [Erişim Tarihi: 14.02.2023].
- World Bank. (t.y.-d). *Worldwide Governance Indicators*. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents>. [Erişim Tarihi: 26.11.2022].
- World Economic Forum. (t.y.). *Partnering Against Corruption Initiative*. <https://www.weforum.org/communities/partnering-against-corruption-initiative>. [Erişim Tarihi: 06.02.2023].
- Xu, G., & Yano, G. (2017). How does anti-corruption affect corporate innovation? Evidence from recent anti-corruption efforts in China. *Journal of comparative Economics*, 45(3), 498-519. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2016.10.001>
- Yılmaz, M. (2008). *Gelişmekte olan ÷lkelerde doğrudan yabancı yatırımlar-ekonomik büyüme ilişkisi: Panel veri analizi* (Yayın No. 215731) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Zakharov, N. (2019). Does corruption hinder investment? Evidence from Russian regions. *European Journal of Political Economy*, 56, 39-61. [10.1016/j.ejpoleco.2018.06.005](https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.06.005)
- Zaum, D. (2016). PFM and corruption. GSDRC Professional Development Reading Pack no. 42 Birmingham, UK: University of Birmingham.
- Zhou, M., Wang, B., & Chen, Z. (2020). Has the anti-corruption campaign decreased air pollution in China?. *Energy Economics*, 91, 104878. [10.1016/j.eneco.2020.104878](https://doi.org/10.1016/j.eneco.2020.104878)
- Zulfikar, R. (2018). Estimation model and selection method of panel data regression: an overview of common effect, fixed effect, and random effect model. *INA-Rxiv*. <https://doi.org/10.31227/osf.io/9qe2b>

EKLER

Ek 1. Analizde Kullanılan Ülkeler

ABD	Fransa	Japonya	Polonya
Almanya	Güney Kore	Kanada	Portekiz
Avusturalya	Hollanda	Kolombiya	Slovakya
Avusturya	İrlanda	Kosta Rika	Slovenya
Belçika	İspanya	Letonya	Şili
Birleşik Krallık	İsrail	Litvanya	Türkiye
Çek Cumhuriyeti	İsveç	Lüksemburg	Yeni Zelanda
Danimarka	İsviçre	Macaristan	Yunanistan
Estonya	İtalya	Meksika	
Finlandiya	İzlanda	Norveç	

Ek 2. Normal Standart Hatalar, Robust ve Kümeleştirme Yöntemi Kullanılarak Yapılmış Analize Dair Özet

Değişken, Std.Hat. ve P değeri	Normal Std. Hat. Yöntemi	Robust Std. Hat. Yöntemi	Kümeleştirme Yöntemi
<i>CClrev</i>	-0,063	-0,063	-0,063
Standart Hata	0,017	0,029	0,029
P değeri	0,000	0,037	0,037
<i>ER</i>	0,009	0,009	0,009
Standart Hata	0,001	0,002	0,002
P değeri	0,000	0,000	0,000
<i>lHDI</i>	3,513	3,513	3,513
Standart Hata	0,232	0,549	0,549
P değeri	0,000	0,000	0,000
<i>INF</i>	0,006	0,006	0,006
Standart Hata	0,001	0,001	0,001
P değeri	0,000	0,000	0,000
<i>PHCAP</i>	0,004	0,004	0,004
Standart Hata	0,001	0,001	0,001
P değeri	0,000	0,002	0,002
<i>_sabit</i>	10,075	10,075	10,075
Standart Hata	0,091	0,175	0,175
P değeri	0,000	0,000	0,000
Gözlem	378	378	378
F test istatistiği	190,548	22,022	22,022